

Het inkomen der kroon (art. 27 der Grondwet): historisch- staatsrechtelijke proeve

<https://hdl.handle.net/1874/262084>

g

4

HET INKOMEN DER KROON.

(Art. 27 der Grondwet.)

HISTORISCH-STAATSREGTELIJKE PROEVE.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT,

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD VAN

DOCTOR IN HET ROMEINSCH- EN HEDENDAAGSCH RECHT,

AAN DE HOOGESCHOOL TE UTRECHT,

OP GEZAG VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^R. F. A. W. MIQUEL,

Gewoon Hoogleraar in de Wis- en Natuurkundige Faculteit,

MET TOESTEMMING VAN DEN ACADEMISCHEN SENAAAT

EN

VOLGENS BESLUIT DER RECHTSGELEERDE FACULTEIT

TE VERDEDIGEN

op Vrijdag den 24sten Junij 1870, des namiddags te 1 ure,

DOOR

WILLEM FERDINAND JACOB VAN LYNDEN,

Geboren te Doorn (Provincie Utrecht.)

Utrecht. — J. BIJLEVELD. — 1870.

AAN MIJNE DIERBARE MOEDER

EN

AAN DE NAGEDACHTENIS

VAN

MIJNEN ONVERGETELIJKEN VADER

OPGEDRAGEN.

I N H O U D.

	Blz.
INLEIDING	1.

HOOFDSTUK I.

Geschiedenis der goederen van het Huis van Oranje van het jaar 1795 tot het jaar 1813. Onderhande- lingen met verschillende Mogendheden	3.
---	----

HOOFDSTUK II.

De instelling der civiele lijst in 1814 en de wijzigin- gen, die hierin in de opvolgende Grondwetten hebben plaats gegrepen. Het ontstaan der Kroon-Domeinen en de regelingen betreffende derzelvor beheer	52.
---	-----

—

HOOFDSTUK III.

	Blz.
De bepalingen der Grondwet, betreffende het Inkomen van de Leden van het Koninklijk Huis. Eenige regtsquaesties betreffende de Kroon-Domeinen. Overzicht van het Inkomen der Kroon in Engeland, Frankrijk en België	105.

BIJLAGE I.

Staat der vaste Goederen, toebehoorende aan den Prinse van Orange en Nassau, enz.	139.
---	------

BIJLAGE II.

Tractaat en Conventie, gesloten tusschen de Bataafsche Republiek en het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau	146.
Stellingen	163.

~~~~~

INLEIDING.

In onze Grondwet zijn in eene reeks van zeven artikelen, (art. 27—34) bepalingen voorgeschreven, regerende het inkomen der Kroon in ons vaderland. Onder die algemeene benaming van „inkomen der Kroon” wordt ook vastgesteld het inkomen van den Prins van Oranje en van de Koningin-weduwe. De som, die door de schatkist aan deze beide laatste vorstelijke personen wordt uitbetaald, is evenwel voor geene gedurige verandering vatbaar, terwijl het inkomen van den Koning, volgens art. 27, al. 2, bij elke nieuwe troonsbeklimming vermeerderd en verminderd kan worden.

Sedert de laatste grondwetsherziening van 1848 heeft zulk eene verandering plaats gehad bij de troonsbeklimming van Z. M. Willem III, toen vastgesteld is, dat onze Koning, behalve het inkomen uit de Kroondomeinen, eene som van *f* 600,000 uit de schatkist

zou ontvangen. Deze regeling van het inkomen heeft hare voorstanders, maar ook hare tegenstanders. Ik spreek niet van tegenstanders die de som nog zouden willen zien verminderen, maar van hen die haar te gering achten. Deze beweren en, naar ik meen, zeer te regt, dat én de geschiedenis van de goederen van het Huis van Oranje, én de loop van zaken tijdens de grondwetsherzieningen, én de vergelijking onzer civiele lijst met die in eenige naburige landen, hunne meening bevestigen.

Wij hebben ons voorgesteld de geschiedenis van het inkomen der Kroon te behandelen. Zij vangt aan met het vaststellen der eerste bepalingen omtrent dit punt in de Grondwet van 1814. Deze bepalingen evenwel, zoowel als de latere, staan in zulk een naauw, of liever onafscheidelijk verband met al hetgeen vroeger ten opzichte van de goederen van het Huis van Oranje heeft plaats gehad, dat wij eerst zooveel mogelijk moeten nagaan, hoedanig de toestand was en wat de lotgeval-
len zijn geweest van die goederen sedert het jaar 1795.

HOOFDSTUK I.

GESCHIEDENIS DER GOEDEREN VAN HET HUIS VAN
ORANJE VAN HET JAAR 1795 TOT HET JAAR
1813. ONDERHANDELINGEN MET VER-
SCHILLENDE MOGENDHEDEN.

Verplaatsen wij ons aan het einde der vorige eeuw, dan herinneren wij ons hoe de Franschen, nadat zij de Oostenrijksche Nederlanden in bezit genomen hadden, tegen het vredesverdrag van Munster en het tractaat van 1785, de vaart op de Schelde openden, en hoe, toen de Republiek in het belang van haren handel hiertegen opkwam, dit eene aanleiding tot den oorlog van Frankrijk met den Koning van Engeland en den Erfstadhouder der Vereenigde Nederlanden geweest is (Februarij 1793). De generaals Dumouriez en Pichegru namen de ééne plaats na de andere in, en de beste pogingen, door Willem V en zijne beide zonen tot behoud van het vaderland aangewend, bleken

door gemis aan de vroegere eendragt, waardoor Nederland eeuwen lang magtige vijanden had kunnen wederstaan, vergeefsch te zijn. Toen men eindelijk onderhandelingen over den vrede voorsloeg, verklaarde de Fransche regering over geenen vrede te zullen onderhandelen, zoolang de Stadhouder zich nog in het land bevond. Deze nu, ziende dat er zonder zijn vertrek aan het behoud van het Vaderland niet te denken viel, zonder evenwel zijne waardigheden neder te leggen ¹⁾, stak den 18 Januarij 1795 naar Engeland in zee.

De Patriotten zagen thans hunnen wensch vervuld: de waardigheid van Erfstadhouder en Kapitein-Generaal en Admiraal werd afgeschaft en later in de Nederlandsche Gewesten eene Bataafsche Republiek afgekondigd.

Het is hier de plaats om in verband met deze verandering van regeringsvorm, die in ons vaderland plaats greep, te wijzen op een paar merkwaardige geschriften ²⁾, zonder naam van schrijver uitgekomen, doch die, zooals bekend is, geschreven zijn door Prof. Tollius, denzelfden die sedert te Berlijn, als gevolmagtigde van den Prins van Oranje, onderhandelingen gevoerd heeft aangaande de schadeloosstelling van het Stambuis.

---

1) Zie: Het Rechtsgel. advis van B. Voorda en J. Valckenaer, met de wederleggende aantekeningen van Tollius, bl. 151 volg.

2) *La conduite des chefs de la révolution Hollandoise envers leur nation et envers le Prince et la Maison d'Orange et de Nassau.* Leipsich MDCXCXVII.

Nederland's staatsgebreken en derzelve geneesmiddelen. 1797.

In deze geschriften onderzoekt Tollius o. a. grondig of de afschaffing van de stadhouderlijke waardigheid een billijke wensch was van de zijde der Nederlandsche natie, of zij voor haar wenschelijk was en of de democratische Republiek wezenlijk de wensch der natie kon genoemd worden. Over veranderingen in den regeringsvorm in het algemeen sprekende, zegt hij:

„Un principe évident et qui ne sera contesté par
 „aucun Publiciste, c'est qu'il n'est jamais permis, hors
 „le cas d'une nécessité extrême et absolue, d'exposer
 „un Etat aux malheurs inséparables d'une Révolution
 „et de l'anarchie. Toute constitution, quoique défectueuse,
 „tout Gouvernement, quoique sujet à des abus,
 „est un bien inestimable, en ce qu'il maintient la
 „tranquillité publique. Pour abandonner un Gouvernement
 „établi, pour l'échanger contre le danger de tout
 „ce qui peut naître d'une Révolution, il faut non-seulement
 „que l'état des choses soit incurable, mais encore qu'il ne
 „puisse rien arriver de plus fâcheux. Les François eux-mêmes,
 „au commencement de leur Révolution, reconnurent la vérité
 „de ce principe. Ils virent, ou ils crurent voir des défauts
 „dans leur Gouvernement: on se proposa d'y remédier dans
 „l'Assemblée des Notables et dans celle des Etats-Généraux:
 „dans l'origine on étoit bien éloigné de détruire le
 „Gouvernement, on ne vouloit que le réformer. Des circonstances
 „imprévues, une combinaison étrange d'événemens
 „malheureux, l'ambition de quelques scélérats et les faux
 „systèmes de quelques raisonneurs firent échouer les
 „projets de réforme et amenèrent

„cette Révolution fatale, qui a renversé la plus ancienne et la plus belle Monarchie de l'Europe.”

De schrijver wijst er verder op, hoe bij ons de noodzakelijkheid van verandering van regeringsvorm niet bestond en toont aan hoe er bij ons geene redenen aanwezig waren om over zulke misbruiken te klagen, zooals in Frankrijk het geval was.

Eene revolutie is slechts regtmatig als zij noodzakelijk is, zij is slechts noodzakelijk, wanneer eene tyrannieke regering de wetten van den Staat schendt en halsstarrig weigert gehoor te geven aan den billijken wensch der natie; bij ons is door de natie, wettig vergaderd, nooit zulk een eisch gesteld, eerst na affloop der Omwenteling, heeft men zooveel mogelijk het gedrag van den Stadhouder en van de Regering trachten te berispen, men heeft hun de schandelijkste daden ten laste gelegd en zelfs commissiën benoemd om hunne handelingen te onderzoeken. Deze commissiën hebben evenwel, ofschoon het in haar voordeel zoude geweest zijn hen te veroordeelen, ronduit moeten verklaren, dat zij in hunne handelingen niet ééne daad hadden gevonden, strijdig met de wetten van den Staat; zij voegden er in haar rapport evenwel bij, dat zij desniettemin schuldig schonen te zijn „en vertu des principes révolutionnaires”, „c'est-à-dire”, zegt Tollius, „si „l'on peut donner quelque sens à ces expressions, en „vertu de la violence, du terrorisme et du plan arrêté „d'un bouleversement total de la République” ¹⁾.

---

1) La conduite des chefs de la Révolution **Hollandoise**, bl. 135.

De ervaring van vroegere tijden had juist de verstandigste staatsburgers tot het besluit gebragt, dat het erfelijk Stadhouderschap onvermijdelijk noodzakelijk was voor het welzijn, de vrijheid en de onafhankelijkheid van den Staat; „premièrement,” zegt de meer aangehaalde schrijver, „c'étoit le seul moyen d'établir „des relations étroites et solides avec les maisons souveraines de l'Europe dont on cherchoit l'alliance et „l'appui. La considération, le respect, l'intérêt que „les puissances étrangères ne pouvoient refuser au „chef, rejaillissoient sur la République. En second lieu, „l'opposition d'intérêts et l'ambition jalouse, non-seulement des deux ordres qui partageoient le Gouvernement, la Noblesse et le Tiers-Etat, mais encore „des différentes provinces qui composoient l'Union, „demandoient qu'il y eût une autorité supérieure et „prépondérante, qui rapprochât les prétentions, concilioit les vues, fit taire les animosités, et dirigeât „toutes les parties de l'Etat vers un but unique, l'intérêt général”¹⁾.

Uit de geschiedenis kan men ook duidelijk zien, hoe juist de jaren, waarin Holland en eenige andere provinciën geen Stadhouders meer hadden, meest jaren zijn geweest van groote binnenlandsche onlusten; in tijden van nood heeft men altijd weder de toevlugt genomen tot de herstelling van het Stadhouderschap, en, omdat men het wenschelijk achtte dat die waar-

---

1) La conduite des chefs de la Révolution Hollandoise, bl. 114.

digheid bestendig vervuld zoude worden, heeft men haar in 1747 erfelijk verklaard in het Huis van Oranje.

Tollius heeft ook reeds in 1797 voorspeld, dat de Nederlandsche natie slechts tusschen deze twee uitersten te kiezen zoude hebben, herstel van het Stadhouderschap, of geschrapt te worden uit de rij der vrije staten van Europa. („Ou la nation éclairée par une „si funeste expérience rétablira cette dignité nécessaire „à son bonheur, ou bientôt la République Batave disparaîtra d'entre les Etats libres et indépendans de „l'Europe”).

Ontkenmend moet dus de vraag beantwoord worden of de afschaffing van het Stadhouderschap, als wenschelijk voor de natie kon beschouwd worden, maar, het was dan ook niet de natie, die de omwenteling van 1795 heeft bewerkstelligd: het was slechts een betrekkelijk klein aantal ontevreden, krachtadig ondersteund door het leger der naburige Fransche Republiek.

Neemt men aan dat het een volk vrijstaat, zoo dikwijls dit goeddunkt, van regeringsvorm te veranderen, dan zelfs kan de afschaffing van het Stadhouderschap, zooals zij plaats heeft gegrepen, niet worden geregvaardigd; immers bij de stemming over de nieuwe constitutie was het grootste deel der natie niet aanwezig: op eene bevolking van meer dan 1,800000 zielen telde men op de lijsten der Regering slechts 136716 uitgebrachte stemmen, terwijl van die stemmen 108761 de nieuwe constitutie verwierpen en er zich dus slechts 27955 vóór hebben verklaard; desniettemin werd die nieuwe constitutie ingevoerd.

Hoe de republikeinen te werk gingen beschrijft Toli-
 lius aldus: „Sans y être autorisés par la nation, ils
 „publièrent *les Droits de l'homme et du citoyen*, où
 „ils établissoient la souveraineté active du peuple, et
 „l'abolition de toute charge et de toute dignité héréditaire;
 „après quoi ils exclurent des délibérations
 „publiques, et séparèrent ainsi de la nation, tous ceux
 „qui n'avoient pas adopté ces principes, soit par ser-
 „ment, soit par une déclaration formelle. Dans les
 „assemblées convoquées pour l'élection des membres
 „de la Convention Nationale, personne ne fut admis
 „qui n'eût donné cette preuve de son attachement à
 „la doctrine révolutionnaire.”

Hoe is zulk eene handelwijze te rijmen met hetgeen
 wij lezen in het orakelboek der revolutionairen nl.
 het „*Contrat Social*” van Rousseau ¹⁾. „Il est néces-
 „saire que toutes les voix soient comptées; toute ex-
 „clusion formelle rompt la généralité.” Zelfs in „*Les*
 „*droits de l'homme et du citoyen*,” zooals zij in Hol-
 land zijn uitgegeven en in het plan der nieuwe Ba-
 taafsche Constitutie waren opgenomen, lezen wij in
 art. 11: „Nulle partie du peuple ne sauroit s'arroger
 „le pouvoir de tout le peuple,” en in art. 31: „Pour
 „établir un pacte de société civile, il faut le consen-
 „tement général, du moins le consentement de la ma-
 „jorité de tous les membres de la société, qui ont
 „droit de suffrage.”

Het blijkt dus dat de nieuwe Constitutie geenszins

---

1) *Contrat Social*, II. 2.

als de wensch der Nederlandsche natie beschouwd kon worden en dat om die Constitutie tot stand te brengen, zelfs vele beginselen der Republikeinen werden miskend.

Wat de onregtvaardigheid betreft, het Huis van Oranje door de verbeurte zijner goederen aangedaan, hiervan zegt Tollius het volgende: „Il ne suffisoit pas „aux chefs de la Révolution Hollandoise de commet- „tre envers la maison d'Orange cette injustice si fu- „neste à toute la nation; ils ont employé la ruse et „la perfidie pour dépouiller cette auguste maison de „toutes les propriétés mobilières et immobilières qui „lui appartenoient dans toute l'étendue de la Républi- „que. Les François étoient entrés dans le pays en „vertu d'une capitulation qui stipuloit la sûreté invio- „lable de tout droit de propriété. Cependant ils saisi- „rent les biens du Prince d'Orange: ils transportèrent „en France sa bibliothèque et ses magnifiques cabinets „de tableaux et d'histoire naturelle, et tout le reste, „ils l'abandonnèrent à la République Batave par le „traité d'alliance du 16 Mai 1795. C'est en vertu de „ce traité que le Gouvernement actuel les tient en „séquestre, en dirige l'administration, en perçoit les „revenus à son profit, et qu'il a déjà commencé de „les vendre. Il n'est personne qui au premier coup „d'oeil et avant toute réflexion ne soit révolté de l'in- „justice d'un pareil procédé” 1).

Men heeft die handelwijze evenwel zoeken te regt-

---

1) La conduite des chefs de la Révolution Hollandoise etc. bl. 124.

vaardigen door aan te voeren dat de oorlogsverklaring van Frankrijk gerigt is geweest tegen den Prins-Stadhouder, niet tegen de Regering of de natie, waaruit zoude volgen, dat de Franschen volgens het oorlogsrecht zich inderdaad in het bezit mogten stellen van de bezittingen en goederen van den Stadhouder hunnen vijand: „mais tout le monde sait”, zoo lezen wij weder bij Tollius, „que cette déclaration de guerre, „tout-à-fait étrange, n'a été imaginée par les François „que dans la vue astucieuse de jeter la division dans „la République, et de la détacher d'autant plus facilement de l'Angleterre. Une pareille déclaration de „guerre étoit absolument contraire à tous les principes du droit des Gens, et à la nature même de toute „société politique. La guerre ne peut jamais se faire „contre un particulier, contre un citoyen ou un membre de quelque société que ce soit. Elle doit se faire „et se déclarer à la société même qui refuseroit une „satisfaction raisonnable pour une injure commise par „un de ses membres. Si la France avoit eu quelque raison de se plaindre du Stadhouder, elle pouvoit exiger „une satisfaction convenable, et adresser ses représentations et ses demandes au souverain de la République, dont le Stadhouder n'étoit que le chef. „Mais elle n'étoit pas en droit de violer le territoire „de la République et de pénétrer à main armée dans „le coeur de l'Etat, pour se venger d'une injure à laquelle la République n'avoit aucune part. Une guerre „de cette nature ne sauroit établir le droit de conquête ni justifier la saisie et la confiscation de biens,

„que l'on veut en faire passer comme l'effet naturel „et légitime” 1).

Bij het Haagsch Tractaat van 16 Mei 1795 hebben de Franschen de bezittingen van het Huis van Oranje aan de Bataafsche Republiek gegund en met die bezittingen hebben zij voorzigtig ook al de oneer en schande van dezen onregtvaardigen handel aan de Republiek afgestaan.

Zooals wij bij het begin gezegd hebben, wenschen wij de geschiedenis van die bezittingen na te gaan, waarbij wij zien zullen, hoe weinig voordeel Oranje gehad heeft van al de onderhandelingen die hieromtrent hebben plaats gehad. Vooraf echter een woord over den staat dier bezittingen tijdens de afschaffing der stadhouderlijke waardigheid.

Het Huis van Nassau gold vroeger een der rijkste vorstenhuizen van Europa. De Stadhouders Willem III en Willem IV hadden door hunne huwelijken hun vermogen aanzienlijk vermeerderd: Willem V werd gerekend omstreeks *f* 1,400,000 uit eigene inkomsten te genieten, terwijl hij als Stadhouder, Kapitein-Generaal en Opperbewindhebber van de Oost-Indische Compagnie ruim *f* 320,000 genoot; de verbeurd verklaarde Domeinen werden geacht een jaarlijksch inkomen van *f* 600,000 te hebben bedragen 2).

---

1) La conduite des chefs de la Révolution Hollandoise, bl. 125.

2) de Bosch Kemper, Handleiding tot de kennis van het Nederlandsche Staatsregt en Staatsbestuur, bl. 264.

De Jaarboeken der Bataafsche Republiek bevatten eenen staat van de erfgoederen van den Prins, zooals die door zijne Raden en Rekenmeesters is opgemaakt op het verlangen der Fransche Representanten ¹⁾, evenwel volgens lijsten en rekeningen van tien jaren vroeger.

Bij dezen staat is eene nota gevoegd, waarin de Raden en Rekenmeesters vooraf doen opmerken: dat genoemde Vorst, als Stadhouder der Vereenigde Nederlandsche Provinciën, geene goederen bezat, hetzij roerende of onroerende, maar alleen jaarlijksche inkomsten aan hem verleend voor de onderscheidene ambten, welke hij bekleedde, en die *f* 340,000 jaarlijks bedroegen; al de onroerende goederen waren door hem verkregen bij erfenis of door aankoop, evenals dit met gewone particulieren of landheeren uit de provinciën het geval is.

Wat de roerende goederen betref, door den Prins bezeten, hiervan konden zij geenen staat opmaken, daar zij niet wisten waarin die bestonden en waar zij berustten; ook waren deze goederen onder het onmiddelijk toezigt van den Prins zelven of onder de huishoudelijke bestiering van het Hof geplaatst, hetwelk een bewind uitmaakte geheel afgezonderd van het hunne.

Van de afzonderlijke onroerende goederen, hetzij geërfde of aangekochte, waarover het bewind hun was opgedragen, hadden zij den bijgevoegden staat geformeerd, op welks naauwkeurigheid men, volgens hen, vooral staat kon maken, daar hij zamengesteld was vol-

---

1) Jaarboeken der Bataafsche Republiek. Deel II, bl. 56—65.

gens de rekeningen over een tijdvak van tien jaren, nl. van 1777—1786, dus in een tijd van vollen vrede en van het volkomen genot der inkomsten. Hieruit blijkt, dat de ontvangst ten naastenbij *f* 528,000 en de bezwaren en schulden ongeveer *f* 617,000 jaarlijks bedroegen, de lasten dus *f* 89,000 boven de ontvangst beloopende, hebbende gevolgelijk het onderhoud van het Hof van den Vorst gevonden moeten worden uit de Stadhouderlijke inkomsten en uit hetgeen de Prins hier jaarlijks liet overdoen, buiten die van zijne staten in Duitschland, als Prins van het Duitsche Rijk, welke onder bestiering van een Regents-Collegie, residerende te Dillenburg, gesteld waren en waarvan de onderwerpen niet ter kennis van hen Raden en Rekenmeesters stonden.

Zij eindigden met te zeggen, dat zij zich vleiden volkomen beantwoord te hebben aan den eisch der Heeren Vertegenwoordigers des Franschen Volks; dat zij verhinderd geweest waren verdere uitwijdingen te maken, deels wegens den korten voorgeschreven tijd, deels wegens den aard der zaken, vermits de onmiddelijke bestiering van elk erfgoed aan onderscheidene Ontvangers opgedragen was, onder wie de boeken en papieren der comptoiren berustten en het in de eerste plaats noodig zou zijn van elk hunner afzonderlijke staten te eischen en dat velen van gedachte Ontvangers thans uit hunne residentie afwezig waren, terwijl de correspondentie tusschen een aantal van hen en hen ondergeteekenden belemmerd was; ten derden ook, dat, wat betrof één der voornaamste artikelen — dat der algemeene geldmiddelen van zijn Huis, — de Prins, bij

zijn vertrek, ter zijner dispositie had doen stellen de hoofdzakelijkste papieren, alsmede de voornaamste archieven en bewijzen van eigendom, het gereed geld, hetwelk tot slot der boeken te dier tijd in de schatkist gevonden werd, de laatste ingeleverde rekeningen, zoowel van elk erfgoed, als van de algemeene The-saurie en de staten derzelve over de laatste jaren. De Rekenmeesters en de Raden verklaarden zich eindelijk bereid om, overeenkomstig de begerte der Vertegenwoordigers, gedurende dezen provisioneelen staat van zaken en in afwachting van nadere schikkingen, met hun bestuur voort te gaan, alsmede te zorgen dat er van de penningen, welke in de algemeene schatkist zouden mogen inkomen, na aftrek van de gewone bezwaren en uitgaven van onderhoud niets verminderd wierd.

De gespecificeerde staat der goederen ¹⁾ is te vinden in de Jaarboeken der Bataafsche Republiek, Deel II, bl. 58: de totale uitkomst is deze:

Erfgoederen	f 446,944 : 13 : 12
Andere bijzondere inkomsten	- 80,977 : 4 : 10
	Totaal f 527,921 : 18 : 6
Uitgaven	- 617,512 : 9 : 2

Kort nadat de Franschen dezen staat der goederen van den Stadhouder van de Administrateurs hadden ontvangen, werden die goederen door hen aan de Bataafsche Republiek afgestaan. Vraagt men met welk oogmerk zij dit gedaan hebben, dan kan met geen zekerheid hierop een bepaald antwoord gegeven worden.

---

1) Zie Bijlage I.

Het schijnt evenwel geweest te zijn „soit en exécution d'un plan concerté d'avance avec les Révolutionnaires Bataves, soit pour ne pas mériter plus longtemps les reproches d'une usurpation si criante”¹⁾.

De afstand der goederen van den Prins van Oranje aan de Bataafsche Republiek wordt in Art. XIX van het gemeld Alliantie-Tractaat, tusschen de twee Republieken aangegaan, aldus beschreven: „De Fransche Republiek laat aan de Republiek der Veréénigde Provinciën over, alle de vaste goederen van het Huis van Oranje, gelijk ook zulke roerende goederen en meubelen, waarover de Fransche Republiek oordeelen zal, niet te moeten disponeren”²⁾.

Gelijk bekend is hebben zij gemeend over zijne bibliotheek en een groot deel van zijne kabinetten van schilderijen en van natuurlijke historie te moeten disponeren, welke zij naar Parijs hebben overgebracht.

De Bataafsche Republiek nam dadelijk maatregelen om in het beheer der nieuwe eigendommen te voorzien. Aan de Algemeene Staten werd ook eene opgave der onroerende goederen ter hand gesteld³⁾. Op deze onroerende goederen werd vooral acht geslagen, toen Holland het belang deed opmerken, dat 's Lands in-

---

1) Woorden van Tollius.

2) Van der Aa, Geschiedenis van den jongst-geëindigden oorlog tot op het sluiten van den Vrede van Amiens. Derde Deel bl. 412.

3) Vaderlandsche Historie. Vervolg op Wagenaar. Deel XXXI, bl. 211 enz.

gezetenen bij die goederen hadden. Tot voorbeeld dient, dat de interessen der kapitalen in onderscheidene tijden genegotieerd, op obligatiën, meest aan inwoners der Republiek, ten laste van het Huis en op de erfgoederen en bezittingen van hetzelfde in de Nederlanden, in den jare 1794, bedroegen *f* 322.173 ¹⁾.

Na eene onderhandeling tusschen hunne Hoog Mogenden en hen die het beheer der Domeinen hadden, betuigden de laatstgenoemden, dat zij na eedsaflegging zouden voortgaan om als getrouwe lieden de goederen te administreren, gelijk dit hun ook door de Franschen was opgelegd geworden.

Op raad van Holland werd de Domeinraad afgeschaft, op grond dat, behalve de onvoegelijkheid die er was in het stelsel dat de gewezen Stadhouders, die in geene betrekking meer stond tot de Republiek, bestuurders in zijne dienst zou houden, die aan hem rekenschap verschuldigd zouden zijn, de Vergadering zorgen moest voor de belangen van allen, die iets op den Prins te eischen hadden. Men vond het geraden, wegens de mogelijkheid dat de Fransche natie de hand op die goederen zou kunnen leggen, ze te sequestren en alle de papieren en charters te verzegelen.

Het Comité van Algemeen Welzijn kreeg last tot die daad, maar ondervond groote moeilijkheden bij het verzegelen en afvragen der papieren, daar, ofschoon er eene menigte bescheiden voorhanden waren en uiterlijk in de beste orde, zij te weten waren geko-

---

1) Jaarboeken der Bataafsche Republiek. Deel II, bl. 63.

men, dat de meeste en de belangrijkste door den ge-
wezen Stadhouders waren medegenomen. Het opgeven
van een plan van beheer was hun ook moeilijk, de
Domeinen lagen zeer verspreid ten getale van 37; deels
werden zij gevonden in het voormalig Oostenrijksch Bra-
bant en Luxemburg ¹⁾; de overige lagen in Gelderland,
Holland, Zeeland, Utrecht, Friesland en de Genera-
liteit, behalve de Bentheimsche goederen.

Het beheer dezer goederen vonden zij zoo ingewik-
keld, dat het scheiden naar de verschillende gewesten
bijkans ondoenlijk kon geacht worden, of, zoo doenlijk,
hoogst kostbaar en schadelijk, weshalve een Algemeen
Bestuur in 's Gravenhage, uit zeven personen bestaande,
hun allersgeschiktst voorkwam, hetgeen zij ook ter al-
gemeene Staats-Vergadering voordroegen als het aller-
verkiezelijkst in den tegenwoordigen toestand van zaken.

Er werden in de verschillende gewesten Administra-
teurs voorgesteld, waaronder vele van de vroegere,
daar men begreep menschen noodig te hebben, aan
wie de administratie gemeenzaam was geworden; zij
werden derhalve op nieuw voorgedragen, met opgave
der thans beraamde jaargelden, welke, evenals die der
leden, ter voorkoming van misbruik, voortaan zon-
der eenige emolumenten zouden wezen. Dit verslag van
het Committé van Algemeen Welzijn werd goedgekeurd
en het kreeg last dit besluit in werking te brengen.

In het beheer der goederen van het Huis van Oranje

---

1) Mr. W. J. C. van Hasselt, Vianden, de oudste bezitting der Graven
van Nassau, in het Groot-Hertogdom Luxemburg. Amsterdam 1850.

was alzoo eene geheele reorganisatie tot stand gebragt. In naauw verband met dat beheer staan een paar Publicatiën van het Uitvoerend Bewind der Bataafsche Republiek van het jaar 1798. De eerste Publicatie, bij welke de Ontvangers op de Gemene Lands-Comptoiren en anderen gelast werden op te geven, welke effecten, obligatiën of goederen enz. bij hen bekend waren als tot den boedel van den Vorst van Nassau, Zijne Gemalin of een' der Zijnen te behooren, werd gearresteerd den 31sten Maart 1798, het 4de jaar der Bataafsche Vrijheid ¹⁾. Hierin werd gedecreteerd dat, indien zulke obligatiën, rente-brieven of andere effecten bij één der Ontvangers mogten bekend zijn, daarop na ééne maand na dato van dit Decreet, geene interesten meer zouden worden betaald, maar de coupons door de Ontvangers moesten worden aangehouden en aan het Collegie van Administratie hiervan moest worden kennis gegeven. Voorts werd er bepaald dat alle ingezetenen der Bataafsche Republiek, welke eenige goederen, effecten, losse meubilaire goederen of contante gelden, aan den boedel van den Vorst van Nassau of diens Huis toebehoorende, onder hunne bewaring mogten hebben, binnen 3 dagen na de Publicatie, hiervan opgaaf moesten doen aan de Municipaliteit hunner woonplaats, welke hiervan aan het Collegie van Administratie moest kennis geven, met aanwijzing

---

1) Volledige Verzameling van Publicatiën van de Constituerende Vergadering en het Wetgevend Ligchaam der Bataafsche Republiek. Deel I. N° 22.

dier goederen en verpligting om die aangewezenen te laten volgen; ten slotte werd gedecreteerd dat allen, die hieraan niet voldeden binnen den voorschreven termijn, en later overtuigd werden goederen enz. te hebben verzwegen of achtergehouden, zouden worden aangemerkt als vijanden en verraders des Vaderlands.

De tweede Publicatie ¹⁾, waarvan wij spraken, is van den 6den October 1798; het Uitvoerend Bewind maakt hierbij bekend, dat nu nog tot den 31sten December e. k. aan de crediteuren van den boedel van den Vorst van Nassau de gelegenheid werd gegeven om hunne pretensiën op te geven ter Thesaurie van A. C. Molière in den Haag, en zulks op straf dat, na verloop van dien tijd, geene pretensiën meer zouden worden aangenomen, maar dat zij zouden gehouden worden voor vervallen; „ten dien effecte, dat de crediteuren zullen zijn verstoken van eenig verder recht of aanspraak op den boedel van meergemelden Vorst, ten ware iemand mogt kunnen bewijzen in de volstreckte onmogelijkheid geweest te zijn om binnen den gefixeerden tijd de voorschreeven opgaave te doen.”

Ondertusschen was er van wege de Commissie van Superintendencie over het Collegie van Administratie van de door de Franschen aan deze Republiek geabandonneerde goederen, een belangrijk voorstel gedaan, voornamelijk strekkende om die goederen *nationaal*

---

1) Verzameling van Publicatiën (als boven). Deel II. N° XL.

te verklaren ¹⁾. Dit voorstel den 18^{den} April 1798 in een Committé Generaal aan de Constituerende Vergadering, vertegenwoordigende het Bataafsche Volk, gedaan, werd door die Vergadering in handen gesteld van eene Commissie, welke den 20sten April bij monde van den burger C. Visser rapport deed. Volgens deze Commissie moest het besluit der Vergadering alleen hiervan afhangen, of er een wettige titel was voor het nationaal verklaren van bovengemelde goederen. Deze was er zonder twijfel, — zoo beweerde men — want volgens Art. XIX van het Tractaat van Vrede, Vriendschap en Alliantie den 16^{den} Mei 1795 tusschen de Fransche en onze Republiek gesloten, abandonneerde de Fransche Republiek aan de onze alle onroerende en een deel der roerende goederen van het Huis van Oranje. „Alzoo zijn deze opgemelde goederen formeel en wettig aan deze Republiek overgegaan als bezittingen van dien aard, welke volgens het regt van oorlog bekomen zijn.”

De Commissie oordeelde het voorstel om deze goederen nu nog nationaal te verklaren, minstens overbodig, daar zulks van zelf en onafscheidbaar lag opgesloten, zoowel in de formeele wijze, waarop die goederen waren overgegaan aan de Republiek, als in de gave acceptatie van dat aan haar gedaan abandon, bij het sluiten en ratificeren wederzijds van gemeld Tractaat; evenwel daar velen hieromtrent in twijfelschenen te staan, oordeelde de Commissie, dat er

---

1) Dagverhaal der handelingen van de Nationale en Constituerende Vergadering, vertegenwoordigende het Bataafsche Volk. Deel IX, bl. 527.

door de Vergadering een Decreet zoude kunnen en behooren genomen te worden, bij hetwelk werden verklaard te zijn nationaal al de goederen afkomstig van het Huis van Oranje en bij het Tractaat van 16 Mei 1795 aan onze Republiek geabandonneerd, thans gesteld onder beheer van een daartoe ingesteld Collegie van Administratie en tot nu toe genoemd: „door de „Franschen geabandonneerde goederen van den Vorst van Nassau.”

Na het hooren van dit rapport vaardigde de Vergadering een Decreet uit, waarbij de goederen *nationaal* werden verklaard. Tien dagen later, den 30sten April, deed de burger C. Visser, namens de Commissie van Advijs, een nader rapport.¹⁾ waarbij het oordeel dier Commissie werd bekend gemaakt aangaande de twee volgende punten, die als een gevolg moesten beschouwd worden van het nationaal verklaren der goederen, nl. de regeling der schulden, waarmede die goederen waren bezwaard en of het wenschelijk toescheen veranderingen te brengen in de wijze van beheer.

Wat de schulden betreft, was het oordeel der Commissie, dat de regelen van regtvaardigheid en billijkheid op de beslissendste wijze medebrengen dat zij, die „gebleken zullen zijn wettig, liquide en binnen den daartoe gestelden termijn, daar en zoo het behoort, geregistreerd te zijn, de goederen in hare wording vol-

1) Dagverhaal der handelingen van de Nationale en Constituerende Vergadering, vertegenwoordigende het Bataafsche Volk. Deel IX, bl. 585.

gende, moeten geacht en behandeld worden als met alle andere dergelijke schulden van den Lande plaats heeft; terwijl, daar de voorgeselde goederen nationaal zijn geworden, het van zelf spreekt, dat de deugdelijke en wettig erkende schulden, die ten laste van die goederen, toen deze privatieve eigendom waren, geloopt hebben, van geen anderen aard en natuur kunnen beschouwd worden, dan die goederen thans zijn."

Wat evenwel de administratie der goederen aangaat, moest de Commissie er voor uitkomen, dat zij met het doen van een bepaald voorstel dienaangaande uiterst verlegen was en dat de Vergadering zich die verlegenheid wel zou kunnen begrijpen, als zij het volgende bedacht: „als dat het op dit oogenblik nog „is onbeslist of het door Ul. aangeboden Ontwerp der „Staatsregeling, al of niet, door het Bataafsche Volk „is aangenomen of goedgekeurd, — en dat, al ware „zulks zelfs alrede gedeceideerd, dan nog een zeer ge- „ruimen tijd zoude verloop, dat in werking zoude „kunnen gebragt worden de daarbij bepaalde wijs en „voet, waarop de Administratie en Directie van des „Lands Finantiën voortaan zoude weezen ingerigt, en „welke constitutioneele bepalingen omtrent deze goe- „deren in het vervolg voorzeker ook zullen moeten „gevolgd worden; — dat intusschen de gantsch bijzon- „dere aart en natuur dezer goederen en de oog- „schijnlijke, goede en rigtige thans plaats hebbende „beheering over dezelve, uwe Commissie ten eene- „maal heeft gedehorteerd, om aan Ul. eenige interme- „diaire verandering ten dien opzichte vooralsnog en zon-

„der nadere kennisneming van zaken voor te draagen
 „en oordeeld de aangestipte bedenkingen genoegzaam
 „om Ul. te overtuigen dat tot het examineeren van dit
 „zoo belangrijk point, waarbij het Nationaal belang
 „ten hoogsten is geconcerneerd, veel meer tijd wordt
 „vereischt, als uwe Commissie over haar heeft durven
 „neemen hiertoe, zonder Ul. kennis te gebruiken.”

Conform het Rapport der Commissie werd geconcludeerd, en zoo bleef de administratie op den vroegeren voet bestaan.

Onder de Publicatiën van lateren datum, willen wij er nog op twee wijzen, die in betrekking staan met den boedel van den Vorst van Nassau; de eerste werd door het Staatsbewind der Bat. Republiek gearresteerd den 9^{den} Aug. 1802 ¹⁾ en bevatte maatregelen, genomen ter verzekering van de rigtige opbrengst der aan 's Lands Domeinen, in het Departement Brabant en de door Frankrijk gecedeerde landen, toekomstende chijnsen, renten enz.; de tweede werd gearresteerd den 24sten Februarij 1807 ²⁾ door Lodewijk Napoleon, Koning van Holland, en bevatte wettelijke bepalingen betreffende de invordering der aan het Domein toekomstende inkomsten; die invordering zoude plaats hebben bij parate executie. Dit regt zou evenwel, volgens art. 2, tegen wien ook, niet langer kunnen plaats hebben dan gedurende den tijd van vijf jaren, te rekenen

---

1) Van de Poll, Verzameling van Vaderlandsche Wetten en Besluiten, bl. 235.

2) Van de Poll, bl. 371.

van den dag waarop het verschuldigde kon worden ingevorderd. Na die vijf jaren behielden de Rentmeesters alleen eene ordinaire actie tegen de schuldenaars; werd er, vlg. het oordeel van den geëxecuteerde, ten onrechte of verkeerd geëxecuteerd, dan werd hem, vlg. art. 16, de mogelijkheid opengelaten om zich te voegen bij het Nationaal Gerechtshof.

Tijdens de inlijving in het Fransche Keizerrijk is door Napoleon een Decreet uitgevaardigd betreffende de Leeningen, op de Domeinen van het Huis van Oranje in Holland gedaan; zij werden, vlg. dat Decreet, met de hollandsche publieke schuld vereenigd ¹⁾.

Wij laten hierbij den inwendigen staat van zaken, voor zooverre die op het beheer der voormalige bezittingen van het Huis van Oranje betrekking heeft, voorloopig rusten om een blik te slaan op de houding, die de Mogendheden hadden aangenomen na de afschaffing van de stadhouderlijke waardigheid.

Willem V was in Engeland gebleven en hield zich daar op de hoogte van hetgeen hier voorviel. Bij hem was de hoop nog levendig, dat het Stadhouderschap hersteld zou worden of, zoo niet, dan toch dat zijne bezittingen hem zouden worden teruggegeven, of dat hij althans daarvoor schadeloos zou worden gesteld.

Pruissen en Engeland hadden ook het Erfstadhouderschap door Tractaten ²⁾ geguarandeerd. In het

---

1) J. M. Kemper, Code organique des départemens de la Hollande. LXXV, bl. 668.

2) Wie iets naders omtrent het tot stand komen van deze Trac-

9de Artikel van het Tractaat van 30 Dec. 1787 neemt Pruisen aan, den bestaanden regeringsvorm tegen alle aanvallen en ondernemingen, directe of indirecte, van welke natuur zij ook zouden mogen zijn, te handhaven. en bij Art. 10 werd deze Alliantie bepaald voor 20 jaren. In dit Tractaat wordt het Erfstadhouderschap en het Erf-Gouverneurschap van elke Provincie, afzonderlijk aan het Doorluchtige Huis van Oranje opgedragen, beschouwd als: een „essentieel deel uitmakende van „de Constitutie der Vereenigde Nederlanden.”

Doch deze garantiën hadden weinig gebaat, noch Pruisen, noch Engeland hielden zich er aan en tot op den vrede van Amiens, was er voor den gewezen Stadhouder geen beter uitzigt geopend. Wel hadden in 1796 Pruisen en Frankrijk hunne goede diensten aangeboden om het Huis van Oranje bij te staan, maar die goede diensten bestonden in het doen treffen van eene overeenkomst tusschen de Bataafsche Republiek en dat Doorluchtige Huis, waarbij het laatste afstand zou doen van de stadhouderlijke waardigheid en van zijne vaste en roerende goederen in de Republiek gelegen. Het sprak van zelf dat de Prins, die nog steeds, met het vooruitzigt op een' aanstaanden vrede, op het vervullen der garantietractaten rekende, zich dit niet kon laten welgevallen.

---

taten wenschte te weten, verwijs ik naar eenige annotatiën van den gewezen Griffier Fagel, te vinden in het werk van R. L. Bouwens, lid van de voormalige Commissie van 24 tot onderzoek naar het politiek en finantieel gedrag der leden en ministers van het vorig bewind, aan zijne Committenten, Amsterdam 1797.

Vóór dat wij overgaan tot de onderhandelingen van Amiens, is het voor ons niet van belang ontbloot nog te wijzen op eene conferentie, kort te voren te Berlijn gehouden, waarbij eene oppervlakkige schatting werd gemaakt van de schadeloosstelling, waarop het Huis van Oranje meende aanspraak te kunnen maken; het gesprek hierover werd gevoerd tusschen Hultman, Algemeen Secretaris van het Uitvoerend Bewind, en de Gevolmagtigden van den Prins, Prof. Tollius ¹⁾ en den generaal Stamford ²⁾.

„Men debiteert hier,” zoo had Hultman vroeger berigt, „vele absurditeiten over de pretensiën, die het „Huis van Oranje formeert. Sommigen spreken van „125, anderen van 50 millioenen; het een is zoo „dwaas als het andere. Ik voorzie, zoo 't komt, absurde vorderingen, doch dan,” merkte hij schertsend aan, „moet men het kind bekijken” ³⁾.

De Gevolmagtigden van den Prins deden eenen eisch van 22 millioenen. Hultman oordeelde dit bedrag enorm, hij kon niet begrijpen, op welke gronden dit bedrag gebouwd was. Prof. Tollius antwoordde hierop dat: 1e hieronder begrepen waren de Obligatiën, die de Stadhouder op de Republiek bezat en 2e die van den

---

1) Reeds in 1798 had Tollius met Passavant de belangen van den Prins bij de onderhandelingen te Rastadt behartigd.

Zie M. van Dijk, Précis des négociations du Congrès de Rastadt (1798), bl. 46 vlg.

2) Mr. G. W. Vreede, Geschiedenis der Nederlandsche Diplomatie. Deel II, bl. 187 vlg.

3) Aan van der Goos, 27 Junij 1801.

Erfprins; 3e dat men de gebouwen b. v. 't Oude Hof, 't Huis in 't Bosch, het Kasteel te Breda, 't Loo, Hons-holredijk, Soestdijk enz. op vier millioen had begroot; 4^e de Bibliotheek en het Kabinet van Zeldzaamheden insgelijks op vier millioen; 5^e dat daaronder ook begrepen waren de voorheen aan het Huis van Oranje geschonken pillegiften, op den 10^{den} penning berekend; 6^e de inkomsten van de Amphioen-Societeit, en 7^e die van de Domeinen.

Hultman kon zich met deze berekening niet vereenigen. Wat de Obligatiën betref, deze konden, volgens hem, niet tot 's Prinsen Domeinen gebragt worden, omdat dit een effect was „'t geen hij, even als ik, gij en anderen bezit” 1).

De gebouwen waren niets dan lastposten, het grootste deel van het Kabinet en van de Bibliotheek waren naar Parijs vervoerd, de pillegiften en de inkomsten der Amphioen-Societeit waren met de stadhouderlijke waardigheid vervallen. Tollius en Hultman konden het ook niet eens worden omtrent het batig slot dat van de inkomsten der Domeinen, na aftrek der schulden, overschoot 2).

Deze onderhandelingen hebben tot geen verdere besluiten omtrent dit punt aanleiding gegeven. Opmer-

1) Aan van der Goes, 26 Sept. 1801.

2) „De Gevolmagtigden van den Prins begrooten de jaarlijksche reuenuen der Domeinen van den Vorst in Holland enz. op *f* 563000, de interessen der schulden op *f* 326153—13; blijft dus een zuiver reuenu van *f* 236846. Dit berekend tegen een kapitaal ad $2\frac{1}{2}$ pCt. brengt ruim *f* 9000000.” (Aan van der Goes, 3 Oct.).

kelijk is het," zoo lezen wij in het werk van Mr. G. W. Vreede, „dat reeds in die dagen door Tollius een „in 't vervolg maar al te zeer bewaarheid vermoeden „werd geuit; te weten, dat zoo al de Bataafsche Re- „publiek hare schuld bij den gewezen Stadhouder be- „geerde aan te zuiveren, die gelden niet aan den Prins „zouden worden uitbetaald, maar daarop door het „Fransch Bewind de hand zoude worden gelegd en het „Huis van Oranje afgescheept."

In een' brief van Hultman aan van der Goes ¹⁾ lezen wij dat Tollius niet aarzelde te verzekeren dat het Fransche Gouvernement met ronde woorden aan het Pruissische Ministerie had te kennen gegeven, dat, indien zulk eene schadeloosstelling daargesteld was, Frankrijk de waarde er van in goederen in Duitschland zoude bezorgen en de Bataafsche Republiek, die som aan de Fransche Republiek zoude uitbetalen. Zelfs zoude de som van vijf millioen bepaaldelijk zijn genoemd worden. Dat Frankrijk oorzaak was dat eene latere conventie tusschen het Huis van Oranje en de Bataafsche Republiek niet tot stand kwam, zullen wij nader zien.

Zoo komen wij tot den vrede, in 1802 te Amiens gesloten, waarbij evenwel de toestand voor Oranje niet veel beter werd.

Men weet hoe bij die onderhandelingen de Bataafsche Republiek, die toch Frankrijk tot zoogenaamden bondgenoot had, door deze Mogendheid juist ge-

---

1) Van 14 Julij 1801.

heel verloochend werd. Eerst nadat de praeliminairen van dat vredesverdrag tusschen Engeland en de Fransche Republiek afzonderlijk getroffen en geteekend waren, werd de Bataafsche Republiek uitgenoodigd mede eenen Afgevaardigde naar Amiens te zenden¹⁾.

Bonaparte had, ofschoon vruchteloos, bij Engeland alle moeite aangewend om zoowel de Nederlandsche als de Spaansche Gezanten geheel buiten de onderhandelingen te houden. „Even after it had been „admitted that the presence of the Spanish and Bataavian plenipotentiaries ought not to be dispensed „with, he repeatedly but vainly endeavoured to convince Lord Cornwallis that he ought to proceed without them; and the haughty style in which he endeavoured to dictate the forms and manner of negociating „were very offensive”²⁾.

Schimmelpenninck, naar Amiens afgevaardigd, merkte weldra, hoe Frankrijk ons al de voordeelen, waarop wij meenden te mogen rekenen, zocht te ontnemen; hij gaf met ronde woorden te kennen, dat, zoo men den Bataafschen Gezant geen anderen rol had toegedacht, dan het onderschrijven van een verdrag, niets dan opofferingen voor zijn land bevattend, hij dien rol niet begeerde te vervullen³⁾. — Opmerke-

---

1) Bosscha, Geschiedenis der Staatsomwenteling in 1813. Aanteekeningen en Bijlagen (2) bl. 5.

2) Charles Ross, Correspondence of Charles, first Marquis of Cornwallis, 3de Deel, bl. 387.

3) R. J. Schimmelpenninck en eenige gebeurtenissen van zijnen tijd

lijk is het, dat hetgeen de Bataafsche Republiek eindelijk, na langdurigen tegenstand van de Fransche zijde, verkregen heeft, grootendeels aan eene ons destijds vijandelijke Mogendheid moet worden toegeschreven. Te regt vraagt Bosscha, of dat geheele bondgenootschap met de Franschen wel iets anders was dan eene *societas vere leonina*.

Van al de punten, tijdens de onderhandelingen te Amiens behandeld, schijnen die, betreffende de schadeloosstelling van het Huis van Oranje, het meeste bezwaar te hebben opgeleverd. Bij de praeliminairen van het Verdrag, den 1sten Oct. 1801 te Londen geteekend, was over het geheele Huis van Oranje het stilzwijgen bewaard. De Britsche politiek had den nabestaande van George III sedert 1795 onverschillig in den steek gelaten, de persoonlijke deelneming van den Koning in het lot van den ongelukkigen Stadhouder werd door het verantwoordelijk Kabinet niet gedeeld.

Nadat de praeliminairen geteekend waren, besloot de Prins het land te verlaten, van hetwelk hij nog steeds de hoop had gekoesterd dat het de guarantee van 1788 zoude nakomen. Nu was gebleken hoe weinig Oranje ook van Engeland te hopen had. Hij begaf zich bij zijnen zwager, den Koning van Pruisen. — Vóór zijn vertrek rigtte de Prins eene Nota tot Lord Hawkesbury, waarin hij zijne grievende teleurstelling schetste en o. a. zegt: „Thans, daar de

„Vredes-Praeliminairen onder de in het publiek bekende
 „voorwaarden gesloten zijn, zonder dat het den Prins
 „van Oranje bekend is, dat te zijnen opzichte iets is
 „bepaald of vastgesteld, acht hij zich verplicht dat
 „stilzwijgen af te breken en beschouwt het zelfs als
 „eene onvermijdelijken pligt, om op het nadrukkelijkst
 „en dringendst aan de zorgvuldigheid en de magtige
 „bescherming des Konings, bij gelegenheid der Con-
 „ferentiën, welke ter ontwerping van het definitief
 „Vredes-Tractaat zullen plaats hebben, zijn belang,
 „het belang van Zijn Huis en van een groot aantal
 „zijner Landgenooten aan te bevelen enz” 1).

George III kon zelf zijne gevoeligheid niet verbergen en gaf openlijk zijne afkeuring te kennen over het verzuim door het Engelsch Kabinet, ten aanzien van het Huis van Oranje gepleegd 2).

Het schijnt dat die openlijke afkeuring en de hernieuwde aandrang des Konings zooveel hebben uitgewerkt, dat de Ministers zich als het ware verplicht gevoelden, althans op het Congres van Amiens op eenigerlei wijze die zaak ter harte te nemen.

Zien wij de correspondentie in, gevoerd tusschen Lord Hawkesbury en Marquis Cornwallis, den Engelschen Gevolmagtigden te Amiens, dan wordt het stilzwijgen, dat men gehouden had over de goederen van Oranje tijdens het vaststellen der vredes-praeliminairen,

---

1) Hampton Court 13 Oct. 1801. Zie bij van der Aa, Geschiedenis van den jongst geëindigden oorlog. Deel IX, 375—79.

2) Malmesbury Diaries IV, 63 sq.

daaraan toegeschreven, dat men van meening was dat de zaak spoedig geschikt zoude worden; „the claims „of the Prince of Orange,” zegt Charles Ross ¹⁾, „about „which the King was very anxious, were passed over „sub silentio on a verbal assurance from M. Otto ²⁾ that „due provision should be made to satisfy them.”

In een' brief van Lord Hawkesbury aan Marquis Cornwallis wordt het volgende gezegd: „The situation „of the Prince of Orange is the next point to which „I would call your Lordship's attention. In all your „private and public communications on this subject „you will take care to state expressly that His Majesty „never had it in contemplation for a moment to abandon the interests of that illustrious House; and that, „when he consented to withdraw the article respecting „them from the preliminary treaty, it was only on the „ground that those interests were actually arranging „in another quarter” ³⁾.

Eene dépêche van den Franschen Diplomaat Otto aan Talleyrand uit Londen (van 6 Jan. 1802) behelst het volgende gezegde van Pitt's opvolger Addington: „A l'égard du Prince d'Orange, M. Addington a observé qu'à la vérité, les négociations de Londres ne renfermaient aucune promesse formelle; que, cependant, les intérêts de ce Prince avaient été abandon-

1) Charles Ross, Correspondence of Charles, first Marquis of Cornwallis, 3de Deel, bl. 386.

2) De Fransche Gevolmagtigde te Londen.

3) Zie ook de Nota van Lord Cornwallis aan Joseph. Amiens, 20 Dec. 1801, bij Ducasse. III, 57.

„nés dans la supposition qu'ils seraient réglés à Berlin „avant la conclusion du Traité définitif.” Hij voegt er evenwel nu bij: „qu'il paraissait évident aujourd'hui que „cet arrangement n'aurait pas lieu à Berlin; qu'on signe- „rait la paix sans s'occuper du Prince d'Orange” enz. ¹⁾.

Gelijk wij boven gezegd hebben, heeft het Britsche Kabinet bij de onderhandelingen te Amiens de zaak van Oranje beter voorgestaan. De uitslag was evenwel, gelijk wij zien zullen, zeer onvoldoende.

Lord Hawkesbury had aan 's Konings Gevolmagtigde den last opgedragen om op de behartiging der belangen van Oranje bij Napoleon aan te dringen; „if, „therefore,” zoo schrijft hij, „no effectual and suitable „provision shall have been made for that Prince pre- „vious to the signature of the definitive treaty, His „Majesty will feel himself called upon to insert it in „an article for that purpose, and you will endeavour „strongly to impress on the mind of the first Consul „the manifest justice of such an expectation” (1 Nov. 1801).

Toen de Engelsche Gevolmagtigde den 28sten Nov. te Parijs bij den Eersten Consul ter conferentie was toegelaten, volbragt hij den hem opgedragen last. Napoleon gaf te kennen dat niets hem aangener zoude zijn dan te voldoen aan het verlangen van den Koning van Engeland: het was altijd zijne bedoeling geweest dat er voor het Huis van Oranje, bij de bepaling der schadeloosstelling goed zoude worden ge-

---

1) Ducasse. Histoire des Négociations. T. III, bl. 135 vlg.

zorgd; „but since His Majesty had interfered in his „favour, he would take care that he should have a „larger portion than had been originally intended” 1).

Voorzeker moest het het Britsche Kabinet bevreemden dat na zulke schoonklinkende woorden, onder de van Fransche zijde aangebodene voorstellen tot regeling des vredes, er niet één gevonden werd dat betrekking had op het Huis van Oranje; daarenboven had Engeland reeds vroeger zijne voorstellen ingezonden, waarbij eene herstelling van het Huis van Oranje werd verlangd en was het dus duidelijk dat men hierop geen acht geslagen had 2).

Het Britsche Kabinet gaf evenwel door zijnen Gevolmagtigde te kennen dat het er op stond, dat of het Huis van Oranje hersteld zoude worden in zijne voormalige bezittingen, of dat het behoorlijke schadeloosstelling zoude ontvangen 3). Het Kabinet zag wel in dat de regeling van deze zaak, bij de onderhandelingen tot de meeste moeilijkheden zoude aanleiding geven. Deze moeilijkheden zouden, dacht men, welligt uit den weg geruimd kunnen worden, indien men eene schikking hieromtrent zag te bewerkstelligen met de Bataafsche Republiek. Eene groote moeilijkheid bij de regeling dezer zaak was, volgens Lord Cornwallis, daarin gelegen, dat de Praeliminairen met geen enkel

1) Cornwallis aan Hawkesbury. Dec. 3, 1801.

2) Zie het Voorstel van Engeland bij Ducasse. III, 370 etc.

3) Ch. Ross, Hawkesbury aan Cornwallis, bl. 428.

woord van het Huis van Oranje melding maakten, ook moest men de meeste omzigtigheid in acht nemen om den Bataafschen Gezant Schimmelpenninck ¹⁾ niet te veel in de zaken te mengen of op den voorgrond te plaatsen, aangezien hij slechts ter conferentie tegenwoordig was als een nederig en afhankelijk bondgenoot van Frankrijk ²⁾.

De Eerste Consul had aan Joseph Bonaparte op het hart doen drukken de volgende houding in acht te nemen tegenover Schimmelpenninck: „1° Dans le congrès, toutes les fois qu'il voudra parler des réclamations de sa République, relativement à la France, vous avez à répondre que ce sujet est étranger au congrès, puisqu'il n'en est fait aucune mention aux préliminaires; 2° hors du congrès, toutes les fois qu'il voudra provoquer des discussions sur des objets relatifs à un arrangement définitif entre la République et nous, vous avez à lui dire que vous êtes sans pouvoir pour discuter de telles questions.

„Du reste, puisque vous êtes sans pouvoir pour cet objet, vos entrevues hors le congrès ne peuvent avoir que le caractère d'une conversation. Vous êtes autorisé à faire sentir au citoyen Schimmelpenninck, que son gouvernement obtiendra tout du premier Consul par la confiance et les bons procédés, et qu'il n'at-

---

1) Rutger Jan Schimmelpenninck, voornamelijk als Bataafsche Afgezant op het Vredescongres te Amiens, in 1802, door Mr. M. C. van Hall.

2) Cornwallis aan Hawkesbury, 10 Jan. 1802.

„teindra jamais aucun but utile par l'importunité dé-
„placée des prétentions exigeantes.

„Les Etats qui, comme la Hollande, se sont per-
„dus par les écarts de leur politique, qui, après avoir
„fait la guerre à la France, ont été vaincus et con-
„quis, devraient nous épargner l'embarras de les rap-
„peler au principe de leur existence actuelle; cette
„existence, c'est de nous qu'ils la tiennent; nous ne
„leur devons rien et ils nous doivent tout” 1).

Cornwallis schrijft over den uitslag van eene confe-
rentie met Schimmelpenninck aangaande het punt van
schadeloosstelling:

„M. Schimmelpenninck manifested on this occasion
„the same good disposition he has uniformly professed,
„to see a perfectly good understanding re-established
„between the two countries, by acceding without hesi-
„tation to the insertion in the definitive treaty, of an
„article which should stipulate an indemnification to
„the Prince of Orange for the loss of his Serené High-
„ness's personal property in Holland.”

De Fransche Gevolmagtigde had reeds vroeger te
kennen gegeven, dat de Eerste Consul. om aan den
Koning van Engeland behagelijk te zijn, zijne toc-
stemming zoude geven tot het vaststellen van een ar-
tikel waarin Frankrijk aannam aan Oranje eene ge-
paste bezitting in Duitschland te bezorgen. Eene
schikking tot schadeloosstelling met de Bataafsche

---

1) Ducasse. III, 139. Hauterive, chef de division au ministère
des affaires extérieures à Joseph. Paris, 6 Janv. 1802.

Republiek schijnt de Eerste Consul niet te hebben willen toestaan. Wij lezen althans in eenen brief aan Lord Hawkesbury: „what the object of the French can „be in obtruding their generosity upon the Dutch and „voluntarily undertaking to indemnify the Prince of „Orange for the loss of his personal property it is difficult to conceive, but we cannot suppose it possible „that they mean to pay a farthing of the money” 1).

Napoleon had reeds vroeger verklaard, dat hij niet wenschte dat de Bataafsche Republiek deel had in de schadeloosstelling van het Huis van Oranje; toen er over dit punt in 1801 te Berlijn sprake was, schreef Talleyrand aan de Sémonville (te 's Hage): „Le Premier Consul verrait avec regret que la Hollande supportât en tout ou en partie l'indemnité de la Maison „d'Orange” 2).

Men meende dus dat de Eerste Consul aannam aan het Huis van Oranje zoowel geldelijke als landelijke vergoeding te geven. Schimmelpenninck verklaarde ook aan Lord Cornwallis officieel, dat de afzonderlijke overeenkomst, die zij eenige dagen te voren hadden aangegaan, vernietigd was geworden door de communicatie

1) Ch. Ross., bl. 454.

2) Mr. G. W. Vreede, Inleiding tot de Geschiedenis der Nederl. Diplomatie. Deel II. Bijlage XVIII, bl. 59.

Zie ook Ducasse. III, 200. „Pour ce qui concerne l'indemnité du „Stadhouder, je vous réitère que c'est à présent l'affaire de la France, „et que les Bataves ne doivent rien payer, absolument rien.” Talleyrand à Joseph, Paris, 2 Février 1802.)

die de Bataafsche Republiek ontvangen had, dat de Fransche Regering aannam alle schadeloosstelling op zich te nemen. Uit eene conferentie, die Cornwallis spoedig hierna met den Franschen Gevolmagtigde had, bleek het op welke wijze die beloften van Frankrijk tot schadeloosstelling moesten worden opgevat, „this „Government,” zoo schrijft Cornwallis, „offers no more „than to employ their good offices to procure for the „Prince of Orange the indemnifications in question.”

Intusschen was het bepaald, dat onder de vredesartikelen er ook één zoude worden opgenomen aangaande de schadeloosstelling van het Huis van Oranje. Zoowel Engeland als Frankrijk deden hiertoe een voorstel. Nu kwam evenwel de moeilijkheid om de van weerszijden aangebodene voorstellen met elkander in overeenstemming te brengen. Over dit punt werden door de Kabinetten van Londen en Parijs vele Nota's gewisseld, verscheidene conferenties hadden hierover tusschen de Gevolmagtigden plaats. Van beide zijden werden eenige zaken van minder belang toegegeven, maar wat de hoofdzaak betreft, verkreeg de Eerste Consul wat hij begeerde: het Britsche Kabinet zag zich gedrongen toe te geven, wilde het niet de onderhandelingen nutteloos nog langer en welligt voor goed verschoven zien.

Kort nadat het artikel betreffende de schadeloosstelling voor het Huis van Oranje was aangenomen, werd de Vrede te Amiens geteekend. Artikel XVIII bepaalt aangaande de schadeloosstelling het volgende: „La Branche de la Maison de Nassau, qui était éta-

„blie dans la ci-devant République des Provinces-Unies,
 „actuellement la République Batave, y ayant fait des
 „pertes, tant en propriétés particulières, que par le
 „changement de Constitution adoptée dans ce Pays,
 „il lui sera procuré une compensation équivalente pour
 „lesdites pertes.”

Frankrijk had al meer dan eens de schadeloosstelling van het Huis van Oranje geheel op zich willen nemen. Vóór het sluiten van het Tractaat gaf Schimmelpenninck zijn verlangen te kennen, dat deze verklaring nu formeel zoude worden herhaald; gebeurde dit niet, dan achtte hij zich bezwaard het Tractaat te onderteekenen. Het gevolg hiervan was, dat de Fransche Gevolmagtigde besloot tot het teekenen van een additioneel artikel, waarbij zijn Bestuur zich stellig verbond om de volledige schadeloosstelling, aan het Huis van Oranje te verstrekken, voor deszelfs rekening te nemen ¹⁾.

Zoodanig was de afloop van het Congres van Amiens; vraagt men of het Huis van Oranje hierbij veel gewonnen heeft, dan geloof ik dat slechts zeer weinigen deze vraag bevestigend zullen beantwoorden. Het eenige voordeel was hierin gelegen, dat er nu althans openlijk verklaard was dat het Huis van Oranje op schadeloosstelling aanspraak had.

Wij spraken vroeger van de gastvrijheid die de Prins van Oranje en zijn gezin aan het Engelsche Hof had

---

1) Zie R. J. Schimmelpenninck beschreven door zijnen zoon, bl. 353.

ondervonden, met een enkel woord willen wij wijzen op de milde handelwijze van Engeland, ten opzichte van het ongelukkige Vorstenhuis, na den vrede van Amiens.

Op voorstel van Koning George werd door het Parlement eene aanzienlijke som tot verlichting van den toestand van den Prins en de Prinses van Oranje, welke laatste met haar gezin nog steeds te Hampton-Court vertoefde, beschikbaar gesteld. Bijzonderheden hieromtrent vinden wij in de levensbeschrijving van Henry Addington (Lord Sidmouth) ¹⁾, waar wij lezen dat de som, oorspronkelijk hiertoe bestemd, 220,000 £ bedroeg, waarvan 60,000 £ persoonlijk voor de Prinses bestemd was, van het overschot zoude, zolang het duurde, aan den Prins jaarl. 20,000 £ worden uitbetaald.

Men oordeelde dat welligt de meest kiesche wijze om deze som aan te bieden, zoude zijn het te doen voorkomen, alsof het de waarde was van de schepen die zich in 1799 aan de Engelsche Vloot hadden overgegeven. Men liet door den Griffier Hendrik Fagel de gevoelens van de Prinses hieromtrent vernemen, en het bleek dat men verkeerd geoordeeld had; wij lezen in een' brief van de Prinses van Oranje aan Fagel het volgende: „Je vous prie de faire mes remerciements à Mr. Addington „de la peine qu'il a prise de vous écrire pour m'informer qu'il était persuadé, que l'on ne pouvait mettre

---

1) The Life and Correspondence of the Right Honble Henry Addington. First Viscount Sidmouth by George Pellew. Vol. II, page 90 etc.

„en doute la validité des prétentions de la Maison
 „d'Orange à la charge de ce pays pour la somme de
 „220,000 £ ou environ. Mais permettez-moi, Monsieur,
 „de vous observer, que la Maison d'Orange n'a fait
 „aucune réclamation ni formé de prétention à la charge
 „du gouvernement Britannique, pour cette somme de
 „220,000 £ *** Nous n'avons jamais pu regarder les
 „vaisseaux, qui se sont rendus aux ordres du Prince
 „d'Orange en 1799 comme notre propriété, nous n'a-
 „vons aucun droit à en réclamer la valeur, et nous
 „ne pouvons jamais rien accepter de la part du Gou-
 „vernement Britannique sous ce rapport etc.” — Zij
 geeft verder te kennen dat zoowel de Prins van Oranje
 als zij zelve, zulk een geschenk van de Engelsche Re-
 gering alleen kunnen aannemen als „une faveur spé-
 „ciale de sa Majesté, qui nous sera d'autant plus
 „précieuse, que nous ne la devons qu'aux seules bontés
 „du Roi.”

Het Parlement beschikte goedgunstig over het voor-
 stel, betreffende de dotatie; de Prinses ontving 60,000 £,
 terwijl er eene geringe afwijking van het primitieve
 voorstel plaats had wat betreft den Prins van Oranje,
 die, volgens de Parlementsacte, eene jaarl. rente zoude
 ontvangen van 16,000 £, zoo lang de Koning van En-
 geland goed mogt vinden hem die te verleen 1).

Het Vredestractaat van Amiens had, gelijk wij zagen,

---

1) The Life and Correspondence of the Right Honble Henry Ad-
 dington etc. pg. 95.

voor Oranje weinig voordeel aangebragt; van meer belang was het Tractaat van 24 Mei 1802, door het Hof van Pruisen met Bonaparte als Eerste Consul gesloten, waarin het Huis van Oranje, door den nood gedrongen, volkomen afstand voor het geheele volgende geslacht deed van de stadhouderlijke waardigheid der Vereenige Ned. Gewesten, destijds uitmakende de Bataafsche Republiek, gelijk mede van alle Domeinen en Bezittingen, op het grondgebied der Republiek gelegen; als schadeloosstelling ontving het hiervoor het Bisdom en de Abdij Fulda, de Abdij Corvey, die van Weingarten, met deszelfs toebehooren, de Rijkssteden Dortmund in Westphalen en Isny en Buchhorn in het Zuidelijke gedeelte van Zwaben met derzelve landen en toebehooren ¹⁾.

Op grond van dit Tractaat, waaraan de Bataafsche Republiek geen deel had, werd in 1804 een nader Tractaat ²⁾ gesloten tusschen hetzelve en het Huis van Oranje, ten einde de wederzijdsche vorderingen te vereffenen die uit de Artikelen 8 en 9 van voormelde Conventie voortvloeiden, waarbij alles wat het Huis van Oranje Nassau van de Republiek als billijke schadeloosstelling te vorderen had, volkomen tot wederzijdsch genoegen zoude vereffend worden. Één was er evenwel die Oranje de billijke schadeloosstelling misgunde, die hem bij dit Tractaat zoude geschonken worden: het Staatsbewind had het veto van den Fran-

---

1) Bosscha, Geschiedenis der Staatsomwenteling, I, bl. 205.

2) Ibid., Afzonderlijke Bijlage. Zie hierachter Bijlage II.

schen dwingeland vernomen en was niet standvastig genoeg om hem te wederstaan. zoodat de cindelijke hoop op eene van beide partijen goedgekeurde schikking weder was vervlogen, en Oranje op nieuw diep, ja zeer diep, was teleurgesteld.

De loop der zaken was deze: tot de wederzijdsche vereffening van zaken werden Gevolmagtigden benoemd, te weten door het Staatsbewind der Bat. Republiek: de Algemeene Secretaris van hetzelfde Mr. Carel Gerard Hultman en de Thesaurier-Generaal der Bat. Republiek Mr. Jan Arend de Vos van Steenwijk en door het Huis van Oranje Mr. Rudolph van Olden, Mr. Jan Pascal Ferrand en Mr. Petrus Damen, die, na hunne volmagten aan elkander gecommuniceerd en uitgewisseld, als ook verscheidene conferentiën met elkander gehouden te hebben, omtrent de 30 artikelen, waaruit het bewuste Tractaat bestond, eenstemmig werden. In dit Tractaat werden de wederzijdsche renunciatiën en voordeelen duidelijk bepaald: het Huis van Oranje deed afstand voor zich en zijne erfgenamen van de waardigheid van Erfstadhouder en van die welke de Prins verder in de Vereenigde Ned. Gewesten bekleed had, alsmede van zijne eigendommen en Domeinen op het grondgebied der Republiek gelegen. Evenwel werd in Art. 12 bepaald, dat, ter voldoening aan het 9de art. van meergemeld Tractaat (van 23 Mei 1802) tot een algemeene basis dezer Conventie zoude aangenomen worden: dat van zoodanige eigendommen en voorwerpen, waarvan de leden van het Huis van Oranje-Nassau toenmaals nog in be-

zit waren, het regt van eigendom volkomen en in volle kracht zoude blijven, doch dat die eigendommen en voorwerpen, welke in handen van het Gouvernement der Bataafsche Republiek geraakt waren, aan deze zouden verblijven. — Voor al de renunciatiën en afstanden, in de vorige artikelen vermeld, werd in art. 24 bepaald, dat aan het Huis van Oranje de som van *Vijf Millioen* Guldens, bij gedeelten te voldoen en wel bepaald door de Bat. Republiek zoude betaald worden.

Zoo zoude dan nu eindelijk eene conventie tot stand zijn gekomen tusschen het Huis van Oranje en Nederland; men twijfelde er niet meer aan of men zou nu aan Oranje de schuld betalen, waarop het zoo te regt vele jaren had aangedrongen, maar neen, door den schrik voor Napoleon gedreven, weigerde het Wetgevend Ligchaam der Bataafsche Republiek het Tractaat te bekrachtigen, dat den 1sten Augustus 1804 door hare eigene Gevolmagtigden gesloten was. Die plotselinge schrik was voortgevloeid uit eenen last van Keizer Napoleon aan den Admiraal Verhuell, die daarmede uit Frankrijk was gekomen en welken deze eerst mondeling en daarna schriftelijk aan den President van het Staatsbewind mededeelde. Die last behelsde het volgende: toen de Admiraal Verhuell te Boulogne tot eene audientie bij Z. K. M. was toegelaten, werd hem door Napoleon diens verwondering te kennen gegeven, dat ons Gouvernement de buiten dienst staande linieschepen niet weder in actieven dienst deed stellen. Hierop werd door den Admiraal

de opmerking gemaakt, dat 's Lands Finantiën zulke uitgaven niet gedoogden, waarop hij van Z. K. M. ten antwoord kreeg: dat die Finantiën nog zoo slecht niet bleken te zijn, daar men scheen te zullen besluiten om aan het Huis van Oranje eene aanzienlijke schadevergoeding toe te staan en uit te betalen. Hoe wettig dergelijke pretensiën ook mogten zijn, was het gepaster om daarmee tot aan den Vrede te wachten, en nu alle gelden te gebruiken tot het krachtdadig voeren van den tegenwoordigen oorlog, welks goede uitkomst de welvaart van ons Gemeenebest ten gevolge zoude hebben. — Toen de Admiraal Verhuell hierop ten antwoord gaf: dat hij zich overtuigd hield, dat het Gouvernement, tot dusdanigen maatregel overgaande, gewis geen ander oogmerk had dan aan Z. K. M. aangenaam te zijn, daar het vermoedde dat het toestaan van deze schadevergoeding Hoogstdeszelfs goedkeuring zoude wegdragen, gaf Napoleon te kennen dat hij hieromtrent de Republiek vrijelijk liet handelen en te dien einde geene bepalingen had voorgeschreven — maar dat hij veeleer dezen maatregel in het tegenwoordig tijdstip als zeer nadeelig voor het Gemeenebest, zoo mede tot het ondersteunen van den oorlog beschouwde. Napoleon authoriseerde den Admiraal Verhuell om deze zijne gevoelens, onder meer andere punten aan het Bataafsche Gouvernement te kennen te geven, gelijk hij bij dezen ook deed.

Wat was hiervan het gevolg? het Staatsbewind geraakte hierdoor in groote verlegenheid, want Pruisen drong er ten sterkste op aan dat de zaak wierd af-

gedaan, waarvan de grondslag reeds in het Tractaat van 1802 met Frankrijk gelegd was. en had zelfs verklaard dat, bijaldien de Bataafsche Republiek het Tractaat van Bloeiamaand 1802 niet voor zich verbindend beschouwde, Pruisen insgelijks de voordeelen aan de Republiek afgestaan, zoude terugnemen en zich verplicht zoude achten de guarantie aan het Huis van Oranje in het jaar 1787 toegezegd, te doen gelden, en verder dat het de Republiek almede niet zoude erkennen. Men meende evenwel meer te moeten letten op den Franschen Keizer, die, ofschoon hij gezegd had dat hij de Republiek vrijelijk liet handelen, alsmede de begunnen onderhandelingen gezien en last gegeven had om de afdoening der zaak te bespoedigen, maar al te goed wist welk eene magt hij bezat op de zwakke Bataafsche Republiek. Met 17 tegen 8 stemmen werd door het Wetgevend Ligchaam besloten dat het zich verplicht oordeelde het Tractaat niet te ratificeren. Als reden van deze weigering werd gewezen op het afzonderlijk artikel van het Tractaat van Amiens, waarbij bepaald was dat de schadeloosstelling voor het Huis van Oranje in geen opzigt ten laste zoude komen van het Bataafsch Gemeenebest.

Zoo zagen zich de Gevolmagtigden van het Doorluchtig Huis van Oranje-Nassau gedrongen bij eene ingeleverde Nota te verklaren: dat zij die onderhandelingen voor verbroken hielden, en dat het Huis van Oranje „zich „geheel en al onverantwoordelijk houdt wegens de ver- „hinderingen, door de niet gevolgde ratificatie van de „zijde van het Bataafsche Gouvernement aan die be-

„loofde guarantie toegebracht ¹⁾ en zich verplicht vindt
 „ten sterksten te protesteeren, tegen alle illatiën en
 „consequentïën, welke, hetzij uit die betoonde bereid-
 „willigheid tot voldoening aan de bedoelde Artikelen
 „van het meergemelde Tractaat, voor zooverre die tot
 „eene afkomst van zaken tusschen het Bataafsche
 „Gouvernement en het Doorluchtig Huis betrekkelijk
 „zijn, en de verplichtingen die hetzelfde Huis ten dien
 „opzigte door de ratificatie op zich genomen heeft;
 „hetzij uit de schikkingen, afstanden en overgiften,
 „als gevolgen van dezelve Negotiatie immer ten nadeele
 „of in praejuditie van hetzelfde Huis zouden kunnen
 „of mogen getrokken worden: reserveerende integendeel
 „hetzelfde Huis aan zich, in de volste uitgestrektheid,
 „al het regt en aanspraak, dat hetzelfde door het meer-
 „gemelde Tractaat en de toegezogde guarantie der Hooge
 „gecontracteerd hobbende Mogendheden, ten aanzien
 „van de Bataafsche Republiek, verkregen heeft” ²⁾.

Deze Nota werd den 18den October aan de Bataafsche Commissarissen en den 21sten daaraanvolgende aan den Franschen Ambassadeur de Sémonville door Rudolph van Olden, mede uit naam zijner mede-Gecommitteerden, vertaald ter hand gesteld. De Fransche Ambassadeur gaf te kennen dat drift en misverstand dit onheil hadden berokkend, dat hij de zaak aan zijn Hof reeds in haar waar daglicht had voorgesteld

1) Men bedoelde hier de guarantie van Pruisen en Frankrijk van het jaar 1802.

2) Bosscha, Geschiedenis der Staatsomwenteling, bl. 270, 271.

en dat deze zich, vooral onder bemiddeling van Pruisen, nog wel schikken zoude. — De genoemde Gecommitteerde gaf hierop te kennen dat de commissie, op dat oogenblik bij Zijne Excellentie afgelegd, de laatste officieele daad was van Commissarissen van het Doorluchtig Huis, en dat hij met zijne Collega's ophield die qualiteit verder te bezitten.

Intusschen bleef het Tractaat van 23 Mei 1802 in volle kracht bestaan. Het was echter alleen de bepaling van het gebied in Duitschland, niet de geldelijke vergoeding wegens de in Holland geledene verliezen, die bij dit verdrag tot stand kwam. Heeft Bonaparte zich nu aan dit verdrag gehouden? Wij zullen zien hoe de schending van dat verdrag en de trouwelooze handelwijze van Napoleon ten opzichte van Oranje onder de redenen opgenomen zijn, die den Koning van Pruisen in 1806 tot den oorlog tegen Frankrijk deden besluiten.

In het oorlogsmanifest van 9 Oct. 1806 ¹⁾ lezen wij:
 „Il ne suffisait pas à l'empereur Napoléon que cet
 „acte despotique ²⁾ fût offensant pour la dignité de la
 „Prusse, il voulut que chaque circonstance qui l'ac-
 „compagnait fût un outrage personnel pour le Roi.
 „L'existence politique du Prince d'Orange avait été
 „garantie par les deux puissances, car le Roi n'avait

1) M. Le Comte de Garden, Histoire Générale des Traités de Paix.
Tome X, pag. 44.

2) Er was van de overweldigingen van Napoleon gesproken.

„reconnu qu'à cette condition les changements opérés
 „en Hollande. Depuis nombre d'années ce Prince at-
 „tendait qu'on satisfît à ses réclamations pécuniaires,
 „fondées sur les stipulations réciproques de la Prusse
 „et de la France. La république batave avait montré
 „la bonne volonté de s'arranger avec lui; mais l'em-
 „pereur Napoléon l'avait défendu. Ni le souvenir de
 „cette circonstance, ni les égards dus à l'alliance
 „qui unit ce Prince à Sa Majesté, ni la déclaration
 „vingt fois répétée que le Roi ne sacrifierait jamais
 „les droits de son beau-frère, ne purent empêcher
 „qu'il ne fût une des victimes de la Confédération
 „Rhénane. Le premier il fut privé du patrimoine de
 „ses ancêtres. Huit jours auparavant l'Empereur lui
 „avait écrit une lettre pour le complimenter, dans la
 „forme accoutumée, de la mort du Prince, son père,
 „et pour le féliciter de son avènement à ses Etats
 „héréditaires. Aucune de ces circonstances accessoires
 „n'est indifférente; toutes jettent quelque jour sur la
 „conduite de Napoléon.”

Weinige regelen verder wordt aldus gesproken van
 de poging die Napoleon had aangewend om den Keur-
 vorst van Hessen tot dien Bond te doen treden, waar-
 voor hem vergrooting van grondgebied werd toege-
 zegd: „Veut-on connaître le prix par lequel on vou-
 „lait séduire l'électeur de Hesse, l'agrandissement qu'on
 „lui offrait? Ce fut le Prince d'Orange, ce beau-frère
 „du Roi, ce prince deux fois trompé de la manière
 „la plus odieuse, qui dut être dépouillé pour la troi-
 „sième fois. Il lui restait le pays de Fulde. On le

„promit à l'Electeur, et on le lui aurait donné s'il „avait voulu l'accepter, et si la Prusse n'avait pas „pris les armes.”

Dit manifest werd uitgevaardigd tijdens de vierde coalitie tegen Napoleon. Een ieder kent de bloedige oorlogen, die hierop zijn gevolgd. Het is te begrijpen, dat in de algemeenc verwarring, waarin geheel Europa toenmaals verkeerd heeft, aan Oranje en Zijne bezittingen niet verder kon gedacht worden 1).

---

1) Zie echter nog de Conventie van Bartenstein, gesloten tusschen Rusland en Pruissen (26 April 1807), waarin men was overeengekomen dat „le Prince d'Orange devait recouvrer ses domaines d'Allemagne et ce qui lui avait été alloué en compensation de ses pertes „en Hollande.”

Hieraan is evenwel geen gevolg gegeven door het sluiten van den vrede van Tilsitt tusschen Napoleon en Rusland. — Mémoires tirés des papiers d'un Homme d'État, Tome IX, pg. 403.

HOOFDSTUK II.

DE INSTELLING DER CIVIELE LIJST IN 1814 EN DE
WIJZIGINGEN, DIE HIERIN IN DE OPVOLGENDE
GRONDWETTEN HEBBEN PLAATS GEGREPEN.
HET ONTSTAAN DER KROONDOMEINEN EN DE
REGELINGEN BETREFFENDE HUN BEHEER.

Wij stappen over deze jaren heen, en slaan onzen blik op den nieuwen staat van zaken, die na 1813 in ons vaderland heeft plaats gegrepen. Nederland, weder in de rij der staten van Europa geplaatst, werd eerlang tot een Koningrijk verheven en de Koninklijke waardigheid aan een Prins uit het Huis van Oranje, aan den Zoon van den voormaligen Stadhouder, opgedragen. Wie zal het ontkennen dat het nu de eerste plicht van Nederland was om dat Doorluchtig Huis voor al zijne verliezen schadeloos te stellen. Nederland toch was in het bezit van al de onroerende goederen van

zijn Vorst en het Domein van den Staat was voor een groot deel ontstaan uit het Domein van het Huis van Oranje.

Hoe verachtelijk zoude het immers geweest zijn, indien Nederland bij de terugroeping van Willem van Oranje had gezegd: „wij juichen bij uwe terugkomst; aan geen ander dan aan U willen wij de Vorstelijke waardigheid zien toevertrouwd, maar, wat uwe private bezittingen betreft, die Gij van uwe Voorouders ontvangen hebt, wij oordeelen het niet noodig u die terug te geven of daarvoor schadeloosstelling te betalen. Wij hebben gedurende bijna 20 jaren het genot gehad van die goederen en met de jaarlijksche inkomsten de Staatskas gevuld, maar wij hadden daartoe regt, het was immers ons eigendom, aangezien die goederen, volgens het oorlogsregt door Frankrijk verkregen, door hen aan ons zijn overgegaan.” — Evenwel tot eer van Nederland moet gezegd worden dat zulke taal niet is gevoerd; het regt van Oranje werd erkend, en daarom werd ook in de eerste Grondwet voor eene behoorlijke civiele lijst zorg gedragen.

Wij lezen in de redevoering van den Eersten Voorzitter van het Hoog Geregts-hof der Vereenigde Nederlanden en medelid der Commissie tot het ontwerpen der Grondwet, C. F. van Maanen, dienaangaande het volgende:

„Ook voor het uiterlijk aanzien van de Vorstelijke waardigheid heeft de Grondwet gezorgd: niet, door „aan den Vorst Koninklijke of andere titels toe te „kennen, welke ook eigenlijk niet beslissen omtrent „de regten of voorregten der Souvereiniteit en wier

„gebruik door de beginselen van het algemeene regt,
 „dat onder de Vorsten en Staten van Europa gebruikt
 „wordt, moet gewettigd, geregeld of gewijzigd worden;
 „maar door aan den Vorst, gelijkelijc met het genot
 „der hooge en wezenlijke regten van Oppergezag, doel-
 „matige inkomsten te verzekeren, geëvenredigd aan den
 „aard der zaak, aan de achtbaarheid en den luister
 „van den hoogen stand, waarin hij is geplaatst, en
 „aan 's Lands vermogen; en waarin hij, voor een zeer
 „groot gedeelte, in de daad niets meer dan eene ver-
 „goeding zal vinden voor de aanzienlijke verliezen,
 „welke Zijn Stamhuis in deszelfs voormalige domeinen,
 „eigendommen en bezittingen heeft geleden, die, ten
 „gevolge der plaats gehad hebbende gebeurtenissen,
 „ten bate der algemeene schatkist gebruikt zijn” 1).

Men is bij latere wijzigingen van het inkomen der Kroon aan deze woorden niet genoeg indachtig geweest.

Weinig is ons aangaande de beraadslagingen bij de invoering der eerste Grondwetten gehouden, bekend. De eerste schets eener Grondwet werd bij de komst van Willem I aan Hoogstdenzelve door Gijsbert Karel van Hogendorp, aangeboden. Bij deze werd in art. 9 aan den Koning de som van *f* 1,000,000 toegelegd om den luister der Kroon op te houden. Maar dit artikel werd, toen de geheele Schets in handen van eenige staatslieden gesteld was, aldus veranderd: dat

---

1) Bosscha, Geschiedenis der Ned. Staatsomwenteling. Deel II, bl. 107, 108.

de som, aan den Koning toegestaan, tot *f* 600,000 verminderd werd, doch dat daarentegen aan den Souvereinen Vorst, als een eigendom van het Huis van Oranje — om, bij fideicommis, tot zijne Opvolgers in de Souvereiniteit over te gaan — al de onvervreemde goederen, die vroeger aan dat Huis behoord hadden, werden teruggegeven; verder werd, om den luister der Souvereiniteit op te houden, aan Zijne Kon. Hoogheid het vruchtgebruik toegelegd van de Domeinen van den Staat, die noch vervreemd, noch tot verkoop reeds bestemd waren, en inzonderheid werd eene behoorlijke zomer- en winterwoning voor H. denzelve in gereedheid gebragt en onderhouden.

Maar ook dit artikel van de veranderde schets werd niet goedgekeurd: menigvuldige en moeilijke overwegingen hadden hierover plaats, totdat men eindelijk in de Grondwet van 1814 het inkomen der Kroon aldus regelde ¹⁾:

Art. 12.

De Souvereine Vorst geniet een jaarlijksch inkomen van *f* 1,500,000 op de wijze bij de twee volgende Artikelen bepaald en er wordt wijders een behoorlijk zomer- en winterverblijf voor Hem in gereedheid gebragt en onderhouden.

Art. 13.

Bij de Wet kan worden bepaald dat aan den Souvereinen Vorst, des verkiezende, tot gedeeltelijke vol-

---

1) G. K. van Hogendorp, Bijdragen tot de huishouding van Staat. Deel VII, bl. 150.

doening van het gemelde jaarlijksche inkomen, in vollen eigendom, als patrimonieel goed, zal worden overgegeven zoo vele Domeinen, als een zuiver inkomen van *f* 500,000 of daaromtrent opbrengen.

Art. 14.

Het overige gedeelte van dat jaarlijksche inkomen wordt gevonden uit het vruchtgebruik van daartoe nader te bestemmen goederen, of uit de eerste en gereedste penningen van den Lande.

Zoo was het inkomen van den Souvereinen Vorst van één millioen, zooals van Hogendorp in zijne Schets had opgenomen, door de Commissie tot anderhalf millioen gebracht ¹⁾. Deze civiele lijst wordt door sommigen welligt als te hoog aangemerkt, evenwel mijns inziens geheel zonder grond. Het is waar dat er nimmer eene volledige schatting van de goederen van Oranje bekend is geweest: de staat der inkomsten, zooals die aan de Franschen is medegedeeld, is, gelijk de Commissie zelve erkend heeft, verre van volledig. Later zijn de pretensiën van het Huis van Oranje zelfs op 50 en

---

1) Lodewijk Napoleon had als Koning van Holland die som genoten. Art. 3 van het Traité van 24 Mei 1806 bepaalde: „Le domaine de la couronne comprend, 1° un palais à la Haye, qui sera destiné au séjour de la maison royale; 2° le palais du Bois; 3° le domaine de Soestdijk; 4° un revenu en biens-fonds de cinqcent mille florins. La loi de l'Etat assure au roi une somme annuelle de quinze cent mille florins, argent de Hollande, payables chaque mois par douzième.” — Zie: Documents historiques et réflexions sur le Gouvernement de la Hollande par Louis Bonaparte ex-roi de Hollande, Tome I, p. 331.

125 millioen begroot, in Berlijn deden de Gevolmagtigden van den Prins eenen eisch van 22 millioen. Toen het inkomen der Kroon in de zitting van de Dubbele Kamer in 1848 ter sprake kwam, wees de Minister van Justitie er op dat de inkomsten van de verbeurde goederen, door den Staat steeds genoten, jaarlijks *f* 600,000 hadden bedragen en regtens reeds in 1814 ten bedrage van 24 millioen hadden moeten zijn teruggegeven ¹⁾. Dit is echter zeker: dat de inkomsten der goederen zeer aanzienlijk zijn geweest en algemeen op *f* 600,000 jaarlijks begroot zijn ²⁾. Rokent men nu de inkomsten van al de jaren, in welke Oranje van zijne bezittingen is beroofd geweest, te zamen met het kapitaal, en bedenkt men daarbij dat de Grondwet van 1814 niet alleen Willem I voor zijne verliezen moest schadeloos stellen, maar ook eene behoorlijke som moest toestaan tot instandhouding der hoogste waardigheid, dan moet men ongetwijfeld tot de conclusie komen: dat de wetgever van 1814 slechts voor eene behoorlijke civiele lijst heeft zorg gedragen. Immers van Maanen had ook hierop gewezen, dat de Koning in het hem toegelegde inkomen „inderdaad niets meer dan eene vergoeding zal vinden voor zijne verliezen.”

In 1815, toen het inkomen der Kroon, door de

---

1) Voorduin, Geschiedenis en Beginselen der Grondwet van 1848, bl. 132.

2) de Bosch Kemper, Handleiding tot het Nederl. Staatsbestuur, bl. 265.

toevoeging van België aan ons land, moest vermeerderd worden, is de som van *f* 1,500,000 gebragt op *f* 2,400,000, en in het art. omtrent afstand van Domeinen aan den Souvereinen Vorst tot gedeeltelijke voldoening van die som werd slechts dit veranderd, dat die keuze niet meer aan den Vorst in het algemeen maar bepaald „aan den tegenwoordigen Koning „Willem Frederik van Oranje Nassau” werd overgelaten.

In 1822 is voor het eerst hieromtrent eene Wet¹⁾ uitgevaardigd, die belangrijke gevolgen heeft gehad. Door deze wet heeft, gelijk wij ook later zien zullen, Willem I eenige Domeinen in eigendom gekregen.

In het voorbijgaan moet ik hier herinneren een proces, waarin Koning Willem I in het jaar 1820 betrokken is geweest, ter zake van eene Domeinkwestie: het regtsgeding nl. over het Paviljoen te Haarlem. Het was de voormalige Koning van Holland, Lodewijk Bonaparte, Graaf van St. Leu, die eene actie instelde tegen onzen Koning tot uitlevering van bovengenoemd Paviljoen. Bonaparte beweerde, dat het zijn eigendom was, daar hij het vroeger, tijdens hij Koning van Holland was, voor zijn eigen geld gekocht had, en den eigendom er van sedert niet had verloren.

Het proces werd gevoerd tusschen de Advokaten Meijer en de Jonge: de laatstgenoemde voor onzen Koning. Over de eigendoms-kwestie werd, om zoo te zeggen, in het geheele pleitgeding niet gesproken; het

---

1) Mr. W. J. C. van Hasselt, Verzameling van Wotten en Besluiten, voorkomende in het Staatsblad. Deel I, bl. 126 etc.

bepaalde zich tot eene bezitkwestie. De Advokaat van den gedaagde beweerde dat deze geen bezitter was en dat de rei vindicatio alleen tegen den bezitter kon worden ingesteld, dit achtte hij voldoende om aan den eischer zijnen eisch te doen ontzeggen. De Regtbank van Haarlem vereenigde¹⁾ zich met deze laatste conclusie.

Keeren wij terug tot het ontwerp van Wet van 1822, bekend onder den naam van Domeinwet. Bij de behandeling in de Afdeelingen rezen er verschillende denkbeelden op omtrent de uitlegging, die aan het 1ste artikel moest worden gegeven: het luidde aldus:

Art. 1.

„In mindering der som van twee millioen viermaal „honderd duizend gulden jaarlijks, welke ons, naar „luid van Art. 30 der Grondwet, uit 's Lands Kas „moet worden betaald, en in gedeeltelijke voldoening „derzelve, ter concurrentie van vijf tonnen gouds, aan „vaarden wij in vollen eigendom, als patrimonieel goed, „zooals aan ons bij deze in vollen eigendom, als pa- „trimonieel goed, worden overgedragen, de Domeinen „hierna vermeld, te weten enz.”

Moest men nu dit artikel alzoo opvatten, dat de vermindering van het inkomen der Kroon van vier en twintig tot negentien ton gouds gedurende het leven van den „tegenwoordigen” (toenmaligen) Koning of

---

1) Voor verdere bijzonderheden zie de Pleitreden van de bovengenoemde Advokaten de Jonge en Meyer. — Zie ook het tijdschrift de Weegschaal van het jaar 1821.

eens voor al plaats zou hebben, ook voor alle opvolgende Koningen tevens?

De Regering antwoordde dat de vermindering voor den tegenwoordigen Koning duidelijk uitgedrukt was, doch dat de vermindering ten opzichte zijner opvolgers nu niet te pas kwam en eerst bij eene opvolging kon onderzocht worden. Ofschoon de beslissing, waar het eigenlijk op aankwam, alzoo door de Regering tot eene volgende troonsopvolging werd uitgesteld, kon men wel zien dat hare opvatting was dat, volgens de toenmalige Grondwet, de f 500,000 slechts op het inkomen van den toen regerenden Koning zouden gekort worden.

Een der grootste tegenstanders van het Ontwerp was van Hogendorp; hij hield eene lange rede waarin hij betoogde dat art. 1 van het Ontwerp, zooals de Regering het begreep, volstrekt niet strookte met en dus geene toepassing was van art. 31 der Grondwet; men verwarde den tegenwoordigen Koning met den Koning in het algemeen, die in de Grondwet bedoeld werd; de Grondwet zorgde voor het inkomen der Kroon door alle tijden heen, en dit Ontwerp van Wet bepaalde alles tot de regering van den tegenwoordigen Koning, baarde eene gevaarlijke onzekerheid bij de eerste opvolging, en maakte los, hetgeen de Grondwet had vastgemaakt. Bovendien verklaarde van Hogendorp, dat, al was het Ontwerp volgens zijne meening wettig en niet strijdig met de Grondwet, het toch moest worden afgekeurd, daar de Natie reeds zoo vele tekorten had gedekt sedert 1815 en nu nog met zoovele schul-

den was overdekt, zoodat zelfs zware belastingen en de verkoop van Domeinen ontoereikend waren om de inkomsten met de uitgaven in vergelijking te brengen. En na dit te hebben aangevoerd, riep hij uit: „Aan eene zoo bezwaarde Natie zouden de Domeinen afgenomen worden! En aan wien gegeven? „Aan den Koning, die een ruim inkomen, vlg. de „Grondwet, geniet van 24 ton 's jaars, wien onderscheidene Paleizen, in en buiten de steden, tot winter- en zomerverblijven zijn ingeruimd, met f 100,000 's jaars tot derzelve onderhoud, voor wien gedurig is gebouwd en wordt gebouwd ten koste van de Schatkist. Moet ik den schat van Domeinen dan nemen van het gebrek, zoo zou ik hem geven aan den overvloed. Ik zou deze giften doen met dezelfde lippen, met denzelfden adem, waarmede ik mijnen stem voor het Gemaal heb uitgebragt. Dit zij verre van mij. „Er is even min aantevoeren voor de oorbaarheid van „zulk een geschenk, als voor deszelfs wettigheid”¹⁾.

De Regering liet zich evenwel door deze redenering niet overreden; zij bleef het Ontwerp uit haar standpunt verdedigen en achtte het niet strijdig, noch met de letter, noch met den geest der Grondwet. Hare redenering komt neer op 't volgende²⁾: Toen de

---

1) G. K. van Hogendorp, Bijdragen tot de Huishouding van Staat. Deel VII, bl. 161.

2) Nederlandsche Staats-Courant van 26 Aug. 1822. Rede van den Minister van Justitie.

Schets van van Hogendorp in handen gesteld was geworden van eenige Staatslieden, werd zij, gelijk wij vroeger reeds vermeld hebben, aldus veranderd: dat omtrent het inkomen der Kroon bepaald werd, dat, behalve het vruchtgebruik van de Domeinen van den Staat en een vast inkomen van zes ton gouds, aan den Vorst alle de nog onvervreemde goederen van Zijn Huis, doch *onder verband van fideicommiss* ten behoeve *Zijner opvolgers in de Souvereiniteit*, zouden teruggegeven worden. Bij onverhoopt uitsterven van het mannelijk oir zouden dezelve blijven in vrijen eigendom aan de vrouwelijke erfgenamen. — Bij de onderhandelingen over dit 9de artikel der veranderde Schets, werd het toestaan van het vruchtgebruik der Staats-Domeinen niet goedgekeurd, maar daarentegen de som van zes ton aanmerkelijk vermeerderd. Omtrent het teruggeven der onroerende goederen van het Huis van Oranje werd het volgende beslist: bij den eersten aanblik vond dit grooten bijval en had het iets behagelijks als zijnde de herstelling van een geleden ongelijk, doch al spoedig rees de vraag of het verband van fideicommiss, onder hetwelk het zoude gegeven worden, wel betamelijk en aannemelijk was. Immers welke waarde moest het hebben om aan den Vorst zijnen vroegeren eigendom terug te geven, indien men hem alle magt daarover onthield; het gevolg was dat het denkbeeld van fidei-commiss en beperkten eigendom geheel en al verviel.

Hierop volgde eene tweede vraag: of het voor den Vorst wel verkieslijk zoude zijn zoo geheel en gaaf in

het bezit der goederen van Zijn Huis terug te keeren; of men de zaak genoegzaam kende om te durven vaststellen dat de terugkeer in die eigendommen geene aanleiding tot moeilijkheden zoude kunnen zijn; of het niet met 's Prinsen belang zoude strooken, Hem op eene andere wijze schadeloos te stellen; of, indien men al de teruggave der goederen van het Huis van Oranje verkieslijk mogt achten, dit onderwerp, als zijnde de bepaling der teruggave van een *regt*, in de Grondwet wel plaats vinden kon, welke, althans in dit geval, den Vorst noch kon, noch behoorde te binden in hetgeen hij mogt goedvinden met die goederen te doen. — Deze aanmerkingen werden aan Z. K. H. (Willem I) voorgelegd, met verzoek, dat H. Dezelve zoude verklaren, wat door Haar te dien aanzien het best en meest verkieslijk beschouwd werd. Ten gevolge hiervan is in de Grondwet van 1814 het 9de Artikel der Schets vervangen door de art. 12, 13, 14, handelende over het inkomen der Kroon, en blijkt uit art. 13 dat aan den Vorst de keuze werd gelaten om later in vollen eigendom, als patrimonieel goed, zoovele Domeinen te eischen als een zuiver inkomen van vijf ton gouds of daaromtrent opbrengen, hetgeen hij (de Souvereine Vorst) aannam te ontvangen tot gedeeltelijke voldoening van het jaarlijksche inkomen.

Uit deze gehoudene beraadslagingen was het, volgens de Regering, duidelijk gebleken: dat het eerste denkbeeld geweest was teruggave der goederen onder verband van fideicommiss; dat dit denkbeeld van fideicommiss of Kroongoed onaannemelijk geacht en bepaald

verworpen was; dat toen in twijfel getrokken was of wel eenige teruggave der goederen met 's Vorsten belang zoude strooken; dat de Vorst hieromtrent niet dadelijk gewenscht had te beslissen; dat daarop de middenweg gekozen was, in art. 13 uitgedrukt, waar zeer voorbedachtelijk van patrimonieel goed en van het overgeven, in vollen eigendom gesproken werd. — Zóó was men gekomen tot de Grondwetsbepaling van 1814 en dezelfde interpretatie moet aan de artikelen der herziene Grondwet van 1815 gegeven worden, daar de éénige verandering deze was, dat de keuze niet voor altijd zoude worden overgelaten, maar tot den tegenwoordigen Koning Willem Frederik bepaald werd. Die artikelen 30 en 31 stonden onderling in het volgende verband: het eerste artikel was algemeen, het tweede bijzonder en had alleen betrekking op Prins Willem Frederik. Stierf deze Vorst zonder de keuze te doen, dan was dit artikel als vervallen te beschouwen, maar deed hij de keuze, dan was ook hij alleen door dit artikel gebonden en van het geheele (private) artikel was voor zijn opvolger natuurlijk geen sprake.

Koning Willem zou nu die keuze doen en de Hem beloofde Domeinen vragen. En het was dan, volgens het oordeel der Regering, aan geen twijfel onderhevig, dat het inkomen der Kroon gedurende zijn leven, ingevolge de bepaling der Grondwet, tot op negentien ton kon verminderd worden; evenmin was het twijfelachtig dat men volgens diezelfde Grondwet aan zijn' Opvolger de volle som van *vier en twintig* ton zou moeten uitbetalen.

Wat het tweede punt van de rede van van Hogendorp betreft: het was waar dat de kosten der schatkist zeer hoog waren en de uitgaven meest grooter dan de inkomsten; maar, zeide de Regering, volgens art. 31 zouden gedurende de Regering van Willem Frederik, de inkomsten der Domeinen op het inkomen der Kroon gekort worden; dus was het bezwaar voor het land thans voorloopig niet grooter.

Was nu inderdaad de Domeinwet zoo geheel strijdig met de letter en den geest der Grondwet? Wat de letter betreft, geloof ik dat het moeilijk zal vallen deze vraag bevestigend te beantwoorden; de Grondwet was hier niet duidelijk, en, wat mij aangaat, ik meen dat het standpunt der Regering beter te verdedigen is dan dat van van Hogendorp. Vraagt men echter naar den geest der Grondwet, dan is het niet twijfelachtig aan welke zijde men zich scharen moet; wie immers moest dien geest beter kennen dan Gijsbert Karel van Hogendorp, de ontwerper der Grondwet. Men kon ook hiervan verzekerd zijn, dat hij, de vurige aanhanger van het Huis van Oranje, de eerste zoude geweest zijn om het Ontwerp te ondersteunen, indien het met de Grondwet bestaanbaar ware geweest. Wat hiervan zij, het Ontwerp in stemming gebragt, werd met 39 tegen 21 stemmen goedgekeurd. Van Hogendorp was toen, zooals hij zegt, getuige dat de Grondwet geschonden was.

Kort nadat de Domeinwet was aangenomen, werd een Besluit kenbaar gemaakt (dat van 28 Aug. 1822),

waarbij Willem I die Domeinen onder bepaalde voorwaarden afstond aan de Maatschappij van Volksvlijt te Brussel, welke Maatschappij het gerief van handel en landbouw zou beoogen en tegen matigen interest de gelden, tot het kweeken dier takken van volksvlijt vereischt, verstrekken. Het bedrag van de inkomsten zou, voor zoover zulks de som van *f* 500,000 niet te boven ging, dienen tot aanvulling van het jaarlijksch inkomen, den Koning bij art. 30 der Grondwet toegekend, terwijl, hetgeen daarboven zoude ontvangen worden, in de Amortisatie-Kas, tot vernietiging der openbare schuld, gestort zoude worden. Ten slotte werd bepaald dat de Domeinen zelve of de waarde daarvan in vollen eigendom aan het Rijk zouden terugkeeren, nadat de werkzaamheden der op te rigten Maatschappij zouden afgelopen zijn.

Van Hogendorp moest erkennen dat hij zich opgebeurd voelde door dit Besluit, waardoor de Natie tegen alle schade zou kunnen verzekerd blijven en afstand van eigendom aan den Koning in het vervolg geheel zoude komen te vervallen.

De opstand in België bragt evenwel stoornis bij de uitvoering van dit Besluit. Immers dat gedeelte der Domeingoederen, dat in België gelegen was, bleef toen in het bezit dier Maatschappij, terwijl datgene, wat zich in de Noordelijke Provinciën des Rijks bevond, volgens de overeenkomst van 5 Nov. 1842, tusschen Nederland en België gesloten (en door de Wet van 4 Febr. 1843 (Stbl. N° 3) goedgekeurd), de volle

eigendom zoude worden van Z. M. den regerenden Koning, Willem II. Deze gedeeltelijke teruggaaf werd evenwel niet verkregen dan tegen opoffering van alle onroerende en roerende goederen, den Koning in bijzonder eigendom toebehoorende, welke op het grondgebied van België gelegen waren ¹⁾.

Wij hebben de Grondwetten van 1814 en 1815 besproken, in zooverre zij op het inkomen der Kroon betrekking hadden, en kunnen thans overgaan tot het jaar 1848; in 1840 had intusschen bij de partieele wijziging der Grondwet, tengevolge der voldongen afscheiding van België, eene vermindering der civiele lijst plaats gehad, te weten van *vier en twintig* ton gouds tot op de vroegere som van *vijftien*.

Vooraf staan wij echter nog een oogenblik stil bij het voorstel, in 1845 door 9 leden der Kamer gedaan, omtrent eene herziening der Grondwet ²⁾; dat voorstel toch was in menig opzicht eene voorbereiding tot hetgeen in 1848 is tot stand gekomen. De voorstellers wenschten verandering in de grondwettige bepalingen omtrent het inkomen der Kroon, maar zij lieten in hun voorstel de sommen, die aan den Koning, de Koningin-Weduwe en den Prins van Oranje moesten

1) Art. 60 van het Tractaat.

2) Handelingen omtrent het voorstel van 9 Leden der Staten-Generaal tot herziening der Grondwet in 1845. 's Hage, Gebr. Belinfante, 1846.

worden uitbetaald, in blanco. Het 31ste artikel, betreffende de som van *f* 50,000, bestemd tot onderhoud der zomer- en winterverblijven wilden zij aldus veranderen: „de Landsgebouwen ten gebruike des Konings „te bestemmen, worden bij eene wet aangewezen.” Men achtte het minder raadzaam om een maximum der kosten van onderhoud te bepalen, aangezien die kosten, in verhouding tot het getal en den aard der gebouwen, zeer moesten verschillen; het lag in de bedoeling der voorstellers om de gewone kosten van onderhoud uit het inkomen des Konings te doen betalen en de buitengewone door den Staat.

Wat het dragen der personele lasten betreft, men wilde vrijdom van die belasting alleen toestaan aan den Koning, niet aan de Prinsen en Prinsessen van het Koninklijk Huis. In de Memorie van Toelichting wordt er op gewezen dat het voorbeeld door de eerste Vorstelijke onderdanen des Konings gegeven, in het bijdragen tot de klimmende behoeften van den Staat, waaraan zij zoo naauw zijn verknocht, den heilzaamsten invloed zal hebben op het algemeen. Als reden waarom zij de hoegrootheid der bovenaangehaalde sommen in blanco hadden gelaten, gaven zij op: „dat zij van de noodzakelijkheid eener verandering niet volkomen overtuigd, „evenwel, bij eene in onderscheidene opzigten veranderde huishouding, nieuw onderzoek onvermijdelijk „achtten;” men wilde eene gedachtenwisseling over deze aangelegenheid uitlokken, zonder vooraf eenig oordeel hieromtrent kenbaar te maken.

Blijkens het voorloopig verslag, was het oordeel over

de voorgestelde wijzigingen niet gunstig. Omtrent de in blanco opengelatene sommen waren 42 leden van oordeel dat, dewijl dit geen volledig voorstel behelsde, de artikelen, die hierover handelden, niet vatbaar waren te achten om een onderwerp van overweging te kunnen uitmaken, over welke verklaring de voorstellers zeer verwonderd waren. In hunne beantwoording stelden zij op den voorgrond dat, indien men uit de niet-invulling eene grief ontleende, men den aard van het voorstel miskende; hun voorstel was immers niet gelijk te stellen met een voorstel van wet, door de Kroon aan de Staten-Generaal of omgekeerd gedaan, dat niets dan aanneming vraagt om in een besluit te worden veranderd; het was immers niets anders dan een eerste Ontwerp, beginsel of plan van een voorstel door de Kamer te doen; het was een schema dat door de gezamenlijke Leden der Kamer moest worden uitgewerkt. Indien, ten gevolge der raadpleging, hiertoe strekkende, een reeds voorgesteld cijfer kon worden veranderd, waarom kon dan niet even goed een open cijfer worden ingevuld? In het Engelsche Parlement worden zelfs ontwerpen van wet door de Ministers of door anderen aangeboden, die dikwerf vol zijn van witte vakken of bladen, waar het inlasschen der noodige bepalingen van het Huis gewacht wordt.

Ik geloof dat die verklaring van niet-ontvankelijkheid, door de Staten-Generaal uitgesproken, niet zoozeer moet worden toegeschreven aan miskennis van den aard van het voorstel, maar eerder daaraan, dat men dit als het eenig middel beschouwde om zich over

het teeder punt van het inkomen der Kroon niet uit te laten. Uit de beraadslaging was voldoende gebleken, dat de meerderheid zich nog niet met het nemen van het initiatief tot Gronwetsherziening door de Kamer vereenigen kon. Zulk een voorstel, van de Staten-Generaal uitgaande, zoude altijd tot vele moeilijke en teedere quaesties aanleiding geven, welke bij aanbieding van de zijde der Kroon welligt geheel of grootendeels zouden worden opgeheven.

Op aandrang van den heer Thorbecke werd, vóór dat men tot de behandeling der Ontwerpen zoude overgaan, aan de vergadering der Staten-Generaal deze vraag voorgelegd: wil de Kamer thans een voorstel doen tot verandering en bijvoeging in de Grondwet? Met 34 tegen 21 stemmen werd deze vraag ontken- nend beantwoord.

Zoo bleef de zaak bij het oude tot 1848, toen Willem II het initiatief nam tot Grondwetsherziening. Het voorstel der 9 Kamerleden heeft echter ongetwijfeld invloed gehad op hetgeen later gewijzigd is.

De eerste wetsontwerpen tot herziening van eenige bepalingen der Grondwet, werden in de zitting van 9 Maart ingediend. Deze evenwel voldeden niet aan hetgeen men zich er van had voorgesteld: men begeerde eene *geheele* herziening. De Koning, die hiervan niet onkundig bleef, ontbood nu den Voorzitter der Tweede Kamer en gaf uitzigt op eene ruime herziening der Grondwet, waarvan het initiatief van de Kroon zoude uitgaan, nadat deze met de toen heerschende denkwijze van de Leden der Tweede Kamer

omtrent zulk eene herziening nader zoude zijn bekend geworden.

Spoedig hierna werd bij Besluit van 17 Maart eene Commissie benoemd om met overweging van de wenschen der Tweede Kamer, aan Z. M. een volledig Ontwerp van Grondwetsherziening voor te dragen. Tot Leden dier Commissie werden benoemd: de heeren Mrs. D. Donker Curtius, J. M. de Kempnaer, L. C. Luzac, L. D. Storm en J. R. Thorbecke. Die Commissie leverde hierop den 11^{den} April een volledig Ontwerp van herziening der Grondwet aan den Koning in. Over dit Ontwerp der Commissie ontstond verschil van gevoelen onder de Leden van het Ministerie. Graaf Schimmelpenninck, Voorzitter van den Ministerraad, maakte aan de Kamer bekend, dat er onder de Ministers zulke uiteenloopende denkbeelden bestonden als niet te vereenigen waren en dat, daar een voorstel tot wijziging der Grondwet niet kon ontspruiten dan uit een Ministerie dat dienaangaande eenstemmig dacht, eene verandering in het personeel onvermijdelijk was geworden. Deze verandering had nu plaats en er werd een vernieuwd onderzoek in den Ministerraad ingesteld, waarvan het gevolg was, dat het Ontwerp der Commissie zulke belangrijke wijzigingen onderging dat, toen het welbekende Ontwerp van 19 Junij 1848 bij Koninklijke boodschap werd ingediend, het niet meer als het werk der benoemde Commissie, maar als Regerings-ontwerp kon beschouwd worden.

Het geheel bestond uit twaalf Ontwerpen, waarvan elk in eene Memorie was toegelicht; over het

inkomen der Kroon werd in het 2de Wets-Ontwerp 1) gehandeld, waarvan art. 12 het volgende bepaalde:

„Artikel 29 der Grondwet wordt veranderd als volgt: „behalve het inkomen der Domeinen, door de Wet „van den 26sten Augustus 1822 afgestaan, geniet de „Koning een jaarlijksch inkomen van één millioen „guldens uit 's Lands kas.”

Volgens art. 13 van het Ontwerp zou nu natuurlijk art. 30 der Grondwet komen te vervallen.

In de Memorie van Toelichting werd herinnerd hetgeen met die Domeinen had plaats gehad na het jaar 1822; hoe zij, na afgestaan te zijn geweest aan de Maatschappij te Brussel, later gedeeltelijk (namelijk voor zoo ver zij op Nederlandsch grondgebied gelegen waren) aan Koning Willem II in eigendom waren teruggegeven geworden; hoe deze uitkomst, na de scheiding met België, volgens art. 60 van het Tractaat van 5 November 1842, slechts verkregen was door opoffering van al de roerende en onroerende goederen den Koning in bijzonder eigendom toebehoorende, in België aanwezig 2).

Volgens de bepaling van het aangehaalde 12de artikel van het Ontwerp, stond Z. M. deze goederen af en gaf ze, zonder eenige vergoeding, in eigendom aan den Staat, slechts onder dit beding, dat Hij en zijne

1) Zie Bijblad der Staatscourant van 1848. Zitting van 20 Junij.

2) Onder anderen het Paleis te Brussel en het park van Ter Vueren, welke in 1815 als een bewijs van nationale achting en erkentelijkheid aan den Prins van Oranje waren aangeboden geworden. Zie Wet van 27 December 1815. N° 51. Staatsblad van 1815. N° 57.

opvolgers in de Regering de inkomsten zouden genieten. Hierdoor maakte hij ze tot Staats-Domeinen aan de Kroon verbonden. Deze opoffering, waardoor Z. M. zijn eigen patrimonieel goed eene aanzienlijke vermindering deed ondergaan¹⁾, mogt, volgens het oordeel der Regering, bij de schatting van het inkomen der Kroon wel in aanmerking genomen worden, vooral, als men bedacht ten koste van welke door Z. M. geliefkoosde panden dat goed had moeten behouden worden.

Toen de Ontwerpen algemeen bekend waren geworden, werd de Tweede Kamer der Staten-Generaal met verzoekschriften uit alle oorden des Lands bestormd: de een had bezwaar tegen dit, de andere tegen dat artikel, ook het inkomen der Kroon kreeg zijne beurt.

Sommigen vonden het eene valsche, verderfelijke leer, dat het vorstelijk gezag, door eene zoogenaamde oplichtering, die niet dan met groot bezwaar der ingezetenen te verkrijgen was, geschraagd zoude worden: zij wilden het inkomen tot op één millioen zonder meer, verminderd zien en eindigden met de schoonklinkende woorden, dat zij zich overtuigd hielden, dat een Vorstelijk Huis, hetwelk de lasten der Natie mede helpt torschen, zichzelf een luister bijzet, welken geene vrijstellingen of voorregten kunnen geven.

Anderen evenwel achtten het de Natie onwaardig, om het inkomen der Kroon in te korten; het opper-

---

1) Deze Domeinen bragten gemiddeld jaarlijks op de som van f 330,024,74.

hoofd van den Staat moet de Koninklijke repraesentatie kunnen behouden en deze gelden waren, volgens hen, niets in vergelijking van de inkomsten van het Rijk.

Wat was nu het oordeel van de Commissie van Rapporteurs omtrent de Ontwerpen? Onnoemelijke bezwaren¹⁾ rezen er op. Men was, volgens het verslag, slechts schoorvoetend tot het openbaren der bedenkingen tegen art. 12 overgegaan, overtuigd als men was dat zorgvuldig alles moest vermeden worden wat, — al werd het ook met de zuiverste bedoelingen geuit, — door eene verkeerde opvatting tot verzwakking van den eerbied voor de Kroon zou kunnen leiden. In het belang van 's Lands finantiën moest men evenwel op dit artikel aanmerking maken, daar men de som, niet zoozeer op zich zelf of in vergelijking van hetgeen in andere constitutioneele landen plaats greep, maar juist om den toestand van 's Lands geldmiddelen, te hoog achtte. Men wilde althans dat er een artikel bijgevoegd wierd, waardoor de mogelijkheid openbleef om de som bij eene volgende troonsbeklimming te verminderen.

Men verlangde ook dat de afstand van de Domeinen tot Kroon-Domeinen in het artikel duidelijker zou uitgedrukt worden, terwijl men wenschte te vernemen of die afstand op eene regelmatige wijze en in den vereischten vorm geschied was.

In haar Memorie van Beantwoording²⁾ gaf de Re-

---

1) Zie Bijblad der Staats-Courant van 1848, bl. 471.

2) Bijblad der Staats-Courant van 1848, bl. 570.

gering haar leedwezen te kennen dat men zich genoodzaakt gevoelde tot het openbaren van bedenkingen tegen het cijfer van het inkomen der Kroon: zij had gemeend dat, al had die overtuiging vóór het indienen van het Ontwerp soms bestaan, die nu althans door de opoffering van het Hoofd van den Staat zou zijn geschokt geworden. Ook meende zij het daarom te meer te moeten betreuren, dat volgens hare overtuiging door het Hoofd van den Staat al die opofferingen gedaan waren, met het behoud van de Koninklijke waardigheid vereenigbaar.

Wat de som betrof, zij was ook niet te hoog, als men ze vergeleek met andere landen. Het tegenwoordig inkomen der Kroon van het betrekkelijk rijk Nederland met zijne aanzienlijke Koloniën zoude reeds ongunstig afsteken tegen dat van België, Beijeren, Sardinië, Hannover en Denemarken.

Wat de redactie van het artikel aanging, de Regering was bereid die aldus te verduidelijken:

„Behalve het inkomen uit de Domeinen door de „Wet van 26 Augustus 1822 afgestaan en in 1848 „door den Koning tot Kroon-Domein aan den Staat „teruggegeven, geniet Koning Willem II een jaarlijksch „inkomen van één millioen gulden uit 's Lands kas.” — Ook wilde de Regering toegeven aan het verlangen om de mogelijkheid open te laten om later de som te verminderen, door de toevoeging van de volgende alinea: „Bij elke nieuwe troonsbeklimming wordt het „inkomen der Kroon door de Wet geregeld.”

De bedenkingen der Afdeelingen van de Tweede Kamer schenen echter door de antwoorden der Regering nog niet uit den weg geruimd te zijn. Zij bleven overtuigd dat de vermindering wenschelijk zoude zijn, niet slechts wegens den toestand der schatkist, maar ook omdat het zoude kunnen bijdragen om de liefde voor het Stamhuis nog te verhoogen. Onder de verzoekschriften waren er ook eenige, die deze laatste reden opgaven om het inkomen te verminderen. Zonder dat, vreesde men, zoude het Huis van Oranje impopulair worden.

Zoo ver was het nu gekomen dat Oranje in de schatting van zijn volk zou dalen, indien het niet nog grootere offers deed dan het reeds gedaan had. Ontegenzeggelijk zoude het voor den toestand der schatkist beter geweest zijn, indien men den Vorst al den luister en het aanzien der Kroon had ontnomen, maar zoude zulk eene bezuiniging te regtvaardigen geweest zijn? Voorzeker niet; volkomen stem ik in met de woorden, door den heer van Dam van Isselt in de vergadering der Staten-Generaal uitgesproken:

„Ik behoor tot hen die de bezuiniging voorstaan.
 „Maar die het doel wil, moet de middelen niet verwerpen, en zoo wij dus bepaald hebben dat een
 „Koning ons zal beheerschen, dan moeten wij de
 „kleingeestigheid niet zoo ver uitstrekken, dat wij het
 „inkomen der Kroon bekorten.”

Een ander Lid liet zich aldus uit:

„Ik hoop ook op bezuiniging, maar ik wil die niet
 „bij de Kroon, omdat men aan de Kroon den luister
 „niet ontnemen mag, waarmede zij moet schitteren

„en, omdat de Natie in de weldadigheid van het ge-
„cerbiedigd Hoofd van den Staat rijke vergoeding vindt
„voor de offer's, die zij zich daarin getroost.”

De meeste leden der Kamer, die vóór de vermindering van het Inkomen gestemd waren, gevoelden zich evenwel voor een groot gedeelte, door de opgenomene bepaling van de mogelijkheid van zulk eene vermindering in het vervolg, gerustgesteld. Uit de discussie bleek ook, dat de zaak nog niet door allen voldoende werd begrepen. Immers, er waren leden die op de verandering van de bepaling van art. 12 van het Ontwerp ten sterkste aangedrongen hadden, die nochtans toegaven dat de mondelinge mededeelingen in de Afdeelingen gedaan, tegen het mogelijke eener vermindering pleitten. Deze mededeelingen evenwel spraken niet tot het volk: zij vestigden geene algemeene overtuiging, er heerschten vele verkeerde denkbeelden betrekkelijk dat Inkomen, bepaaldelijk omtrent de inkomsten der Kroon-Domeinen.

Om tot het volk te spreken, scheen het dus noodig dat het Vorstenhuis zich opoffering op opoffering getrooste; weinig kostbare regeringen bevallen immers het best. Met zulk eene leer hebben de voorstanders eener volksregering altijd het meest ingang gevonden bij de massa, hieraan hecht zij de meeste waarde, ofschoon zoo menige bladzijde uit de geschiedenis der omwentelingen onwederlegbare bewijzen geeft van de groote kosten die zulk eene Democratie met zich sleept.

Welke slotsom kan nu uit al het bovenstaande getrokken worden? Dat men wél het doel wilde, maar de middelen niet, wél het Koningschap, maar niet de onkosten.

Toen men tot de stemming overging, werd het Wetsontwerp n° 11 (van den Koning) evenwel met 49 tegen 9 stemmen aangenomen.

In de Eerste Kamer ontmoette art. 12 van het Ontwerp weinig tegenstand ¹⁾; men stelde het op hoogen prijs dat er Domeinen tot Kroon-Domeinen aan den Staat waren afgestaan. Wat de bijvoeging aangaande de mogelijkheid tot vermindering voor eene volgende Regering betrof: men betreurde deze wegens de gevolgen die het hebben kon. •

In de 1ste en 3de Afdeling der Kamer werd de vraag geopperd of de inkomsten der Domeinen steeds door den regerende Koning zouden moeten genoten worden, of dat, tijdens de regeling van het overig Inkomen, zooals het nu bij iedere troonsopvolging zou plaats hebben, ook over de inkomsten van deze goederen kon worden beschikt? Het was echter aan geen twijfel onderhevig, daar de uitdrukking „*Kroon-Domein*” geene andere beteekenis kon hebben dan dat het aan de Kroon (aan den regerende Koning) verbonden was. Evenwel kan niet worden ontkend dat de redactie van art. 27 der Grondwet op dit punt ongelukkig is en tot twijfel aanleiding kan geven.

---

1) Bijblad der Staats-Courant van 1848. Bijlage I.

Omtrent den afstand zelve der Domeinen werd ook de vraag geopperd of het Burgerlijk Regt en met name de artikelen 960, 961 en 967 omtrent de legitieme portie, op die Domeinen van toepassing waren? Deze zouden in het vervolg soms tot moeilijkheden kunnen aanleiding geven, indien namelijk latere afstemmingen van den Vorst een deel der Domeinen, op grond van die artikelen mogten teruggeischen. Ook zoude men, na den dood van Willem II, de vraag kunnen doen of die geheele schenking wel geldig was; immers volgens art. 1719, Burg. Wetboek, is, op straffe van nietigheid, tot schenking, eene notarieele akte noodig en zulk eene akte was hier niet verleden geworden; wel had hiertoe het plan bestaan, doch de vele staatszaken hadden hierin eenig oponthoud doen ontstaan en de dood van Willem II heeft zulks later onmogelijk gemaakt.

De geldigheid der schenking is evenwel nooit bestreden geworden. Later is, ten einde alle moeilijkheden voor het vervolg te voorkomen, door de erfgenamen van Willem II eene notarieele akte opgemaakt (16 April 1856), waarbij die Domeinen wettig aan den Staat werden overgedragen. Deze akte werd mede in de openbare registers ingeschreven.

Na afloop der beraadslagingen werden de Wets-Ontwerpen ook door de Eerste Kamer aangenomen. Voor het laatst moesten zij nu nog ondezocht worden door de Dubbele Kamer; vele nieuwe bedenkingen

werden hier niet gemaakt, alleen werd de wensch uitgedrukt dat, om alle verkeerde opvattingen te keer te gaan, van regeringswege eene bepaalde opgave gedaan zou worden omtrent het cijfer der jaarlijksche inkomsten der Kroon-Domeinen. Hieraan werd door de Regering voldaan, die in haar Memorie van Beantwoording te kennen gaf dat die inkomsten, van 1 Januarij 1831 tot ultimo December 1847, gemiddeld jaarlijks bedragen hadden de som van *f* 330,024,74.

Belangrijk was de rede, den 4^{den} October 1848 door den tijdelijken Minister van Justitie gehouden: hij wees er op, hoe regtens in 1813 reeds 24 millioen aan het Vorstelijk Huis hadden teruggegeven moeten worden, en zeide dat, wanneer in de Grondwet de civiele lijst werd vastgesteld op de aldaar uitgetrokken som, het volk van Nederland niets meer dan de rente betaalde van hetgeen men den Koning verschuldigd was. Mag Nederland, zoo eindigt hij, ondankbaar zijn jegens Oranje?

Ook de Minister van Roomsch-Katholijke Eeredienst verdedigde het Ontwerp:

„Na de grootmoedige opoffering,” zegt hij, „door het Hoofd van den Staat gedaan, schijnt behandeling van het cijfer van het inkomen in het openbaar, schier oneerbiedig te zijn.

„Dit meen ik hier nog te moeten zeggen, dat dit Ministerie, hetwelk ik hier telkens zie afschilderen, als wilde het Democratie op den troon en den Koning daaronder plaatsen, dat dit Ministerie wil en

„ernstig wil, een Koningschap, omgeven met uiterlijke
 „waardigheid en uiterlijken luister; en dat uiterlijke
 „waardigheid en uiterlijke luister tegenover het volk
 „zich niet laat daarstellen, noch denken, zonder geld.”

Bij de stemming van 5 October werd dit Ontwerp ook door de Dubbele Kamer met 100 tegen 14 stemmen aangenomen. Daarop werden al de Ontwerpen weder naar de Eerste Kamer verzonden, alwaar zij den 11den October ook werden goedgekeurd.

Zoo was de Grondwet van 1848 tot stand gekomen, welke op den 3den November plegtig den volke werd afgekondigd.

Tot nog toe leven wij onder dezelfde Grondwet, doch de troonsbeklimming van Koning Willem III heeft eene herziening der bepalingen omtrent de Civiele lijst noodzakelijk gemaakt, ingevolge art. 27, al. 2. Op het eigen voorstel van den Koning is die Civiele lijst, buiten de inkomsten der Kroon-Domeinen van *f* 1,000,000 op *f* 600,000 gebragt ¹⁾ en had dus eene aanzienlijke vermindering ondergaan. Deze vermindering hebben wij te danken aan de grootmoedige opoffering van onzen tegenwoordigen Vorst. Met welk doel werd die opoffering gedaan? Wij willen aan het edel beginsel van deze daad niets van hare waarde ontnemen, en doen er ook voorzeker niet aan te kort, als wij er op wijzen dat waarschijnlijk het voorgevallene, tijdens de

---

1) Wet van 10 Augustus 1849, Stbl. 32.

regeling van het Koninklijk inkomen in de Grondwet van 1848, niet zonder invloed zal zijn geweest bij het doen van zulk een voorstel. Wel is waar was aan Koning Willem II de som van *f* 1,000,000 toegestaan geworden, maar het was te voorzien dat zijn opvolger dezelfde som niet zoude verkrijgen, althans niet zonder dat het weder tot hevige debatten zoude aanleiding gegeven hebben, vooral voor den persoon des Konings ten hoogste onaangenaam.

Te regt is het gedane voorstel een waar Koninklijk voorstel genoemd: men herinnert zich dat vroeger in de Staten-Generaal meer dan eens beweerd is dat vermindering van het inkomen der Kroon, in het belang zoude zijn van Oranje, de liefde voor het Stamhuis zoude daardoor vermeederen; de voorsteller van zulk eene vermindering zoude op de nationale erkentelijkheid te grooter aanspraak hebben. Nu heeft dan voorzeker Koning Willem III regt op erkentelijkheid, op de liefde van Zijn Volk, daar Hij Zijne Regering als het ware heeft ingewijd met eene daad van Vorstelijke welwillendheid, die aller verwachting te boven is gegaan en de stoutste voorstanders van bezuiniging deed verstommen.

Het Ontwerp tot vaststelling der Civiele lijst werd bij Koninklijke boodschap van 6 Junij aan de Kamer aangeboden, het werd evenwel eerst den 25sten Julij daaropvolgende met algemeene stemmen aangenomen.

Van waar dit oponthoud? Er was den 7^{den} Junij een ander Ontwerp ingediend „tot regeling van de Kroon-Domeinen,” en vele leden waren van oordeel

dat eerst aangaande dat beheer diende te worden beslist. Men meende zelfs dat die twee Ontwerpen zoo naauw aan elkander verwant waren, dat welligt datgene, hetwelk over het inkomen der Kroon handelde, nog zoude worden afgestemd, indien het eerst behandeld werd.

Het verband is mij echter niet duidelijk: men was immers ingelicht aangaande de opbrengst dier Domeinen en alleen dit kon invloed hebben op de som, die den Koning zou worden toegestaan, het beheer der Domeinen was eene zaak die geheel op zich zelf stond. Doch er was eene andere reden, die, ofschoon de ongerijmdheid er van dadelijk in het oog springt, toch meer grond had; er waren namelijk leden, die het wenschelijk achtten, om de Domeinen, die aan den Staat tot Kroon-Domeinen waren overgedragen en wier inkomsten dus aan de Kroon verbonden waren, van dat servituut te ontheffen en daarvóór het inkomen van de Kroon, uit de schatkist betaald, met vier ton te vermeerderen, zoodat dan voortaan de Koning zijne inkomsten alleen uit de schatkist zoude ontvangen. Deze reden had, zeg ik, meer grond, omdat zij, die deze meening waren toegedaan, natuurlijk eerst tot dit onderzoek moesten overgaan, voordat zij het inkomen van de Kroon konden regelen.

Over deze zaak is in 1849 eene brochure¹⁾ uitgekomen, waarin de schrijver de wenschelijkheid van zulk eene verandering wederlegt en tegelijk de onmogelijkheid er van constateert.

---

1) Iets over de Kroon-Domeinen. 's Hage 1849.

Wat die wenschelijkheid betreft, meen ik, dat het voor de Kroon een groot voordeel is, dat het Inkomen niet alleen uit de schatkist betaald wordt. De schrijver der brochure wijst er te regt op dat zulk eene uitbetaling in contanten meer regtstreeks op de belastingschuldigen drukt, daar zij al ligt aanleiding geeft tot de aanmerking dat het bedrag van het Koninklijk inkomen bezwarend is voor de schatkist en alzoo voor de natie. — Wat het geldelijk bedrag betreft, komt het vrij wel op hetzelfde neder, maar als die conversie van het eigen vermogen der Kroon in eene jaarlijksche uitkeering plaats greep, zoude het zoo gemakkelijk kunnen gebeuren dat men, na verloop van tijd, den oorsprong dier uitkeering vergat en dat de menigte, niet onderscheidende tusschen die door den Koning zelf aangebragte *f* 400,000 en de geldelijke dotatie van *f* 600,000, ten nadeele van het Koningschap op nieuw zoude wijzen op het cijfer van één millioen als een in het oog vallend cijfer.

Voor de Kroon is voorzeker het behoud van zulke onvervreembare Domeinen van groote waarde.

Vraagt men of het voor den Staat, afgescheiden van de Kroon, ook wenschelijk is dat de Domeinen aan de Kroon verbonden blijven, dan zal men zulk een bepaald antwoord niet kunnen geven. Beschouwt men de zaak uit dit oogpunt, zooals zij ook beschouwd moet worden: dat het ware staatsbelang medebrenge de behartiging van hetgeen het welzijn van het Hoofd van den Staat kan bevorderen, dan is het antwoord niet moeilijk te geven; maar beschouwt men de zaak, gelijk zulks dikwijls geschiedt, uit een finan-

tieel oogpunt, dan valt het niet te ontkennen dat het voor den Staat voordeliger zou zijn het vrije beheer over die Domeinen te bezitten; de Staat zou dan, gelijk men reeds heeft aangevoerd, die Domeinen kunnen verkoopen tot gedeeltelijke uitdelging der Staatsschuld, en zeker is het ook, dat de schatkist gebaat zou worden door de overgangsregten, indien die Domeinen in handen kwamen van particulieren.

Evenwel het is onnoodig verder over de wenschelijkheid van zulk eene conversie uit te weiden, want al kon men die wenschelijkheid toegeven bij het jus constituendum, wij staan hier op het standpunt van het jus constitutum; art. 27 der Grondwet spreekt duidelijk van tweederlei inkomen, namelijk van de Domeinen en van de schatkist. Die Domeinen zijn niet aan den regerende Koning, maar aan de Kroon verbonden; zoodat het ook geheel onjuist is voor te stellen, alsof de Koning als vruchtgebruiker slechts in de vervreemding had toe te stemmen: noch de Koning, noch de gewone Staten-Generaal zijn bevoegd om aan deze goederen eene andere bestemming te geven dan art. 27 der Grondwet aanwijst.

Zulk eene daad zoude eene schending der Grondwet zijn.

Zoo ver is men in 1849 evenwel niet gekomen: het Ontwerp, houdende voorziening omtrent de Kroon-Domeinen, is door de Tweede Kamer, ofschoon slechts nadat er eenige wijzigingen in gebragt waren, aangenomen en daarna, gelijk wij reeds vermeld hebben,

ook dat regelende het Inkomen der Kroon gedurende de regering van Koning Willem III. Geen wonder dat de voorgestelde som van f 600,000 met algemeenen bijval werd aangenomen.

Wij spraken met een enkel woord over een Ontwerp, houdende voorziening omtrent de Kroon-Domeinen, wij willen een kort overzicht geven van hetgeen aangaande het beheer dier Domeinen heeft plaats gehad en hoedanig dat beheer tegenwoordig is ingerigt.

In 1843 waren die Domeinen, toen zij ten gevolge van het verdrag met België aan onzen Koning werden teruggegeven, onder beheer van eenen Administrateur gesteld. Toen waren die bezittingen en tienden nog niet door Willem II tot Kroon-Domeinen afgestaan; de administratie was dus eene particuliere zaak van den Koning, die dat beheer geheel naar zijne meening inrigten kon. Het is evenwel bekend dat dat beheer op uitstekende wijze was ingerigt, die Domeinen werden uiterst spaarzaam beheerd, zoodat geen particulier minder administratiekosten betaalde, die, de hoofdadministratie daaronder begrepen, ongeveer 3 pCt. hebben bedragen.

Het reeds genoemde Ontwerp van 7 Junij 1849 ¹⁾ was het eerste dat, aangaande het beheer der Kroon-Domeinen, is aangeboden geworden. In dit Ontwerp werd eene opgave gedaan van de bezittingen, Tienden en van het Kapitaal aan Inschrijvingen op het Groot-

---

1) Bijblad der Staats-Courant van 1849. Bijlagen bl. 58 enz.

boek, welke te zamen onder de benaming van „Kroon-Domeinen” moesten begrepen worden. De voorgestelde bepalingen betroffen o. a. de onvervreemdbaarheid dier Domeinen, de mogelijkheid tot inruiling tegen andere bezittingen, de toepasselijkheid op deze Domeinen der Wetten van Onteigening en van Afkoop der Tienden; het Ontwerp bevatte ook de bepaling dat er een Administrateur door den Koning zou benoemd worden, wiens instructie door een Koninklijk besluit geregeld en die uit de opbrengst der Domeinen zoude betaald worden; hij zoude tevens als eischer en verweerder optreden in alle regtsgedingen, rakende de goederen of hun beheer.

Welke waren de wijzigingen door de Tweede Kamer in dit Ontwerp gebragt?

Het eerste amendement betrof de Novale Tienden; het was evenwel niet zoozeer eene wijziging op het Ontwerp, als wel het vaststellen van iets dat, volgens de Regering, niet kon vastgesteld worden door de Wetgevende Magt; het Wets-Ontwerp hield namelijk in dat onder het Kroon-Domein ook begrepen waren „*alle de domaniale Tienden*” in vier provinciën ¹⁾. De kwestie rees nu of hieronder ook moesten begrepen worden de *Nova Novalia*.

De meerderheid der Kamer ontkende dit: hetgeen nu tot Kroon-Domein werd afgestaan, was hetzelfde,

---

1) Te weten in Gelderland, Zeeland, Utrecht en Zuid-Holland.

voor zoover het op Nederlandsch grondgebied gelegen was, wat in 1822 aan Willem I was teruggegeven. Nu, beweerde men, kon het bij het vaststellen der Wet van 1822, die alleen strekte om aan den Koning uit bepaald af te stane goederen een vast jaarlijksch inkomen van f 500,000 te verzekeren, de bedoeling niet geweest zijn om onder die goederen ook regten te begrijpen, die nog geboren moesten worden. Men meende ook, zoowel wegens de betwistbaarheid van het regt, als vooral om den nadeeligen invloed, dien de heffing der Nova Novalia op den voortgang der ontginningen zou kunnen uitoefenen, te moeten aandringen op eene nadere aanwijzing bij de Wet, wat onder „domaniale Tienden” moest begrepen worden.

De Regering gaf te kennen, dat de beslissing hieromtrent, volgens haar, door de Wetgevende Magt niet kon gegeven worden: het was eene zaak die onder het ressort viel der Regterlijke Magt; het kwam alleen hierop neder, of het regt om de Nova Novalia te heffen, in 1822 aan Willem I afgestaan en overgedragen was; was het afgestaan, dan heeft het Kroon-Domein ook regt tot het heffen dier Novalia, zoo niet, dan is eene bepaling hieromtrent geheel overbodig. Volgens art. 148 der Grondwet behoort nu aan de Regterlijke Magt, bij uitsluiting, de beslissing over alle twistgedingen over eigendom of daaruit voortspruitende regten.

Het regt tot beslissing van deze zaak heeft de Tweede Kamer, mijns inziens, zeer ten onregte, zich zelve toegekend door de aanneming van het volgende

amendement¹⁾ van den heer J. P. P. van Zuylen van Nyevelt: „Geene Tienden zullen immer ten behoeve van „het Kroon-Domein worden geheven van de na de uit- „vaardiging dezer Wet ontgonnen, drooggemaakte of „ingedijkte gronden, in art. 2, 9 en 10 der Wet van „6 Julij 1840 (Stbl. N° 17) nader omschreven”²⁾.

De tweede wijziging in het Ontwerp gebragt, betrof in 't bijzonder het beheer der Kroon-Domeinen.

Het Ontwerp hield namelijk in, dat dit in handen zou komen van eenen Administrateur, door den Koning te benoemen. De vraag werd nu geopperd of die goederen niet van staatswege moesten worden beheerd; het waren immers Staatsgoederen, en voor den Vorst was het ook wenschelijk dat er openbaarheid was in dat beheer, hetgeen minder eigen is aan eene niet van staatswege gevoerde administratie. De bezwaren, die de Regering hier tegen aanvoerde, werden echter door de meeste leden der Kamer erkend en veranderden hunne eerste opinie; het waren immers wel Staats-Domeinen, maar verbonden aan de Kroon: de regerende Koning had er het geheele vruchtgebruik van, het kwam hem alleen toe bepalingen omtrent

---

1) Bijblad van 1849. II, bl. 700—705.

2) Vooraf was een ander amendement afgestemd, door den Heer Nedermeijer van Rosenthal voorgesteld en hetwelk de strekking had, om bij art. 1 van het Wets-Ontwerp in beraadslaging, omtrent de Kroon-Domeinen, te doen verklaren, dat onder de aldaar vermelde domaniale tienden niet zijn begrepen de zoogenaamde Nova Novalia. Zie Bijblad, 1849. II, bl. 688—699.

dat vruchtgebruik te maken, b. v. voor hoe veel of hoe weinig geld Hij deze goederen wilde verpachten; of Hij de invordering der Tienden voor een enkel jaar of voor meerdere jaren wilde hebben verpacht of zelf wilde laten inhalen; of Hij kwijtschelding van pachten, huren, Tienden enz. wilde hebben verleend of geweigerd; welke personen tot het pachten zouden worden toegelaten; of Hij al dan niet regtsvorderingen wilde hebben ingesteld om de regten te doen gelden, welke Hij beweerde dat als vruchtgebruiker Hem toekwamen; of Hij nalatige pachters en andere schuldenaren wilde vervolgen en door regtsmiddelen tot betaling noodzaken; hoe in het onderhoud en de verbetering der goederen zou worden voorzien en welke sommen daaraan zouden worden besteed, enz.

Zulke en meer andere bepalingen lagen geheel buiten de magt van den Staat. Hoe ligt zoude het ook niet kunnen gebeuren dat een Administrateur, die voor eenen derde beheert, zonder van dien derde afhankelijk te zijn, al de belangen behartigde, behalve juist die van Hem, die daarop volle aanspraak heeft. De Regering wees ook hier zeer juist op: dat er ter zake van deze goederen en hun vruchtgenot reeds punten van verschil waren: er konden later meer gewigtige komen opdagen, en hoe zoude dan de Staat der Nederlanden voor de Staats-Domeinen in regten kunnen optreden tegen den Staat der Nederlanden voor de Kroon-Domeinen.

Zoo zoude men eenen regtsstrijd onmogelijk maken

en daardoor alle belangen des Konings, strijdende met de belangen der Staats-Domeinen, ten eenemale prijs geven.

De Regering begreep van haren kant: dat zij in haar Ontwerp eenige bepalingen moest opnemen om aan den Staat een zorgvuldig beheer te verzekeren: daartoe vulde zij het art. 5 aldus aan:

„De Instructiën van den Administrateur worden door ons bij Besluit vastgesteld. Zij bevatten, behalve de voorschriften voor een zorgvuldig beheer, de verplichting tot het behoorlijk onderhouden der Kroon-domein-goederen in goeden staat; tot het verzekeren der gebouwen, tot deze goederen behoorende, tegen brand-schade en tot het geven van een jaarlijksch verslag van den toestand en de opbrengst dezer goederen aan den Minister van Finantiën.

„Alle kosten van beheer worden uit de opbrengst dezer goederen bestreden.”

Later werd door de Regering eene nadere wijziging voorgedragen, waardoor vóór de laatste (bovenaangehaalde) alinea, nog het volgende werd ingelascht:

„De Besluiten in dit en het vorige artikel bedoeld, worden in het Staatsblad geplaatst. Het jaarlijksch verslag, aan den Minister van Finantiën te geven, wordt jaarlijks, voor zooveel den toestand van het Kroon-Domein betreft, aan de Staten-Generaal medegedeeld. De Administrateur is persoonlijk aansprakelijk jegens den Staat wegens de schade, aan dezen toegebracht, door het niet naleven zijner Instructie.”

Men had kunnen verwachten dat de Kamer met deze wijzigingen tevreden zoude zijn geweest: de Staat had nu immers voldoende waarborg voor een goed beheer. Men verlangde echter nog meer openbaarheid aangaande de jaarlijksche opbrengst der Domeinen; een amendement werd voorgesteld daartoe strekkende, om aan de Staten-Generaal niet alleen een jaarlijksch verslag te doen mededeelen omtrent den toestand van het Kroon-Domein, maar ook omtrent alles wat tot de opbrengst dier goederen betrekking had.

Eerst had de heer Duymaer van Twist een amendement in dien zin voorgesteld, hetwelk later evenwel door hem werd ingetrokken, toen hij van den Minister van Binnenlandsche Zaken vernomen had dat de Kamers, vlg. art. 89 der Grondwet, steeds het regt behielden om, aangaande de opbrengst der Kroon-Domeinen aan de Ministers alle zoodanige inlichtingen te vragen als zij zullen oordeelen noodig en nuttig te zijn. De heer Duymaer van Twist meende dat er inderdaad redenen bestonden, die het minder raadzaam maakten dat jaarlijks de opbrengst der Kroon-Domeinen *gedwongen moest* ter sprake komen.

De heer Thorbecke liet de zaak hierbij evenwel niet rusten, hij bragt het wederom ter sprake en nam hetzelfde amendement over dat door den heer van Twist was ingetrokken. Thorbecke werd hiertoe bewogen om de volgende redenen ¹⁾: hij meende dat het onmogelijk

---

1) Parlementaire Redevoeringen van Mr. J. R. Thorbecke. Deel I, bl. 258, 259.

was om over den toestand te oordeelen, indien men de opbrengst niet kende. Zonder die opbrengst te kennen, was het onmogelijk te beoordeelen of de goederen goed werden bestuurd. Ten tweede oordeelde hij, dat het evenzeer in het belang van de Kroon was als van het Land, dat er in de administratie der Kroon-Domeinen, die Lands-Domeinen zijn, volledige publiciteit kwam.

Wat het eerste punt betreft, moet men toegeven dat soms de kennis van de opbrengst bevorderlijk kan zijn voor de contrôle omtrent het beheer, doch als vaste regel geldt dit volstrekt niet. In ons geval b. v. heeft de Koning regt bepalingen te maken voor hoeveel Hij de goederen van het Kroon-Domein wil hebben verpacht: Hij kan pachten, huren enz. kwijtschelden: Hij kan, zooa's ook door den heer Donker Curtius is aangevoerd, de inkomsten, die Hij percipieren mag, in natura tot eigen gebruik nemen. Maakt nu de Koning van één dezer regten gebruik, dan kan de opbrengst van één jaar zeer verschillen met die van een ander; zoude men nu moeten oordeelen dat in dat jaar, waarin de opbrengst minder was, de goederen slecht bestuurd waren geweest? Men zoude wel is waar eene opgave kunnen doen van de oorzaak van het verschil in de opbrengst, door de huurceelen van jaar tot jaar over te leggen, door eene lijst te maken van hem aan wie de pachten of Tienden door den Koning waren kwijtgescholden, en door eene taxatie te laten maken van hetgeen door den Koning in natura was genoten,

doch dit, hetgeen nog het eenige middel zou zijn om uit de opbrengst eenigzins met vrucht over het beheer te kunnen oordeelen, zou eene inmenging zijn in 's Konings particuliere belangen, die door een ieder zeker ten sterkste moest worden afgekeurd.

Ook het belang dat de Kroon en het Land bij eene volledige publiciteit hebben zou, was zeer twijfelachtig; immers, wat het Land betreft, het Koninklijk inkomen klimt of daalt niet jaarlijks, naarmate van de opbrengst der Domeinen; die opbrengst kan geene verandering brengen in hetgeen bij den aanvang der regering is vastgesteld. Verlangde men dus jaar bij jaar te weten welke som uit de Domeinen getrokken wordt, dan was dan was dit alleen uit nieuwsgierigheid, die eerder nadeelig dan voordeelig voor de Kroon zou zijn.

Thorbecke zeide: „de Koning moet boven alle ver- „denking blijven, die vroeger wel eens voedsel had, „dat Hij in stilte meer van het Land trekt, dan de „wet bedoelt.”

Het scheen dus dat men het den Koning tot een verwijt zou maken, indien hij meer dan vier ton uit de Kroon-Domeinen ontving, ofschoon Hij daartoe volgens de Wet, het volste recht had; Zijne verplichting was de goederen in goeden staat te onderhouden, maar kon Hij door een spaarzaam, zorgvuldig en verstandig bestuur de inkomsten uit die goederen doen vermeerderen, dan had van een verwijt geene sprake moeten zijn, maar had het de algemeene goedkeuring moeten wegdragen. Ware dat zoo, dan zou het voorzeker in

het belang van de Kroon geweest zijn, dat die opbrengsten algemeen bekend wierden, maar juist, omdat het niet zoo was, was het voor de Kroon veel beter, dat men in onzekerheid bleef omtrent die inkomsten, dan dat er bij grootere opbrengsten eene algemeene ontvreedenheid heerschte, die zoo ligt op den persoon des Konings kon overslaan.

Evenmin als de vruchtgebruiker, volgens de wet, verplicht kan worden aan den eigenaar kennis te geven van de opbrengst die hij van zijne goederen trekt, evenmin moest de Kroon verplicht zijn jaarlijks de opbrengst der Domeinen in de Staten-Generaal te brengen: hierdoor zoude er ook ligt telken jare in overweging genomen worden, hetgeen volgens het beginsel der Grondwet, niet in overweging mag genomen worden, want immers, omdat de regeling van het inkomen der Kroon zulk eene teedere zaak is, heeft de Grondwet bepaald dat het bij elke nieuwe troonsbeklimming voor den geheelen duur der Regering geregeld moest worden.

De eenige uitzondering was dus: dat bij elke nieuwe Regering de Staten-Generaal inzage moest krijgen van de opbrengst der Kroon-Domeinen, omdat het vast te stellen inkomen uit de schatkist afhangt van de som, welke die Domeinen opleveren. Daarvoor werd dan, volgens het ontwerp der Regering een verslag van de opbrengst aan den Minister van Finantiën medegedeeld.

Na korte discussie werd nogtans het amendement

Thorbecke met 35 tegen 25 stemmen en daarna het Wetsontwerp in zijn geheel met 55 tegen 5 stemmen door de Tweede Kamer der Staten-Generaal aangenomen.

Toen het Ontwerp bij de Eerste Kamer in behandeling kwam, gaf de Regering te kennen, dat zij het, zoo als het daar lag, niet meer als het hare kon beschouwen en het dus ook niet verder kon verdedigen. Wellicht zal de vraag gedaan worden, waarom het Ontwerp, nadat het op die wijze, tegen den zin der Regering, was gewijzigd, door laatstgenoemde niet werd ingetrokken?

De Minister van Binnenlandsche Zaken heeft in de zitting der Eerste Kamer hiervoor eene drieledige reden opgegeven ¹⁾; de hoofdinhoud dier motiven was de volgende: dat wij ten *eerste* in onze Staatsregeling niet ééne enkele maar twee Kamers bezitten, waarvan de 1ste ingesteld is om in nadere overweging te nemen, wat door de 2de Kamer is aangenomen, niet slechts wanneer dit door de Regering, maar ook wanneer het door de 2de Kamer is voorgesteld. Door die nadere overweging wordt de Kroon in sommige gevallen verschoond van de noodzakelijkheid te verwerpen wat de 2de Kamer voordraagt; welke verwerping door de Kroon, soms eene onaangename verhouding zou kunnen veroorzaken tusschen Regering en Vertegenwoordiging. Trok nu de Regering elk Ontwerp dat door de 2de Kamer tegen haar (der Regering) zin gewijzigd werd, dadelijk in, dan zou een voornaam deel van de in-

---

1) Bijblad, 1ste Kamer, 1849, vel 27, bl. 98—100.

stelling der 1ste Kamer verijdelde worden — ten *tweede*, indien het gewijzigd Ontwerp door de Regering werd ingetrokken, dan zou aan de 2de Kamer onbekend blijven hoe de 1ste zou hebben geoordeeld en in die onzekerheid zou er slechts strijd zijn tusschen de Regering en de 2de Kamer alleen. Het andere deel der Vertegenwoordiging zou verstoken worden van de gelegenheid om ook zijne meening te openbaren, welke meening zoowel voor de Regering als voor de 2de Kamer van belang is; — ten *derde* was het in een geval als dit, ook voor de Regering uiterst gewichtig om de beraadslaging der 1ste Kamer voortgang te doen hebben. Ook de Regering kon leering putten uit de hier uitgebragte advijzen, uit de hier geopperde beschouwingen, uit de hier gevallen uitspraak ¹⁾.

Algemeen keurde de Eerste Kamer de wijzigingen, die in de Wets-Ontwerpen gebragt waren, af; de stemming, die hierover plaats had, was hiervan het duidelijkst bewijs, daar van de 32 stemmen slechts ééne stem zich voor de aanneming der Wets-Ontwerpen verklaarde.

De eerste poging tot het vaststellen van eene wet,

---

1) In strijd met deze beweringen werd evenwel het Ontwerp van Wot "op de verantwoordelijkheid der Ministers," wegens het aannemen van een door de Regering bestreden amendement in de zitting van 24 Mei 1849, gedurende de beraadslaging, van Regeringswege ingetrokken.

betreffende het beheer der Kroon-Domeinen, was dus vruchteloos geweest.

Bij Koninklijk Besluit van 1 Mei 1856 (in het Staatsblad geplaatst ingevolge K. B. van 4 Jan. 1857, n° 2) is eene eerste regeling van het beheer van het Kroon-Domein openbaar geworden. Vooraf was door verscheidene Arresten van den Hoogen Raad reeds uitgemaakt dat de Novale Tienden aan het Kroon-Domein toekwamen en den 16. April 1856 was door de erfgenamen van Koning Willem II de notarieele acte opgemaakt, waarbij de door hem als patrimonieel goed bezeten Domeinen als Kroon-Domeinen aan den Staat werden overgedragen, welke acte in de openbare registers ingeschreven werd ¹⁾.

Volgens dat Kon. Besluit van 1856 bleef het beheer bij eenen Administrateur, door den Koning te benoemen, welke Administrateur eenen eed moest afleggen van trouw aan Koning en Grondwet, en waarin hij op zich nam voor het ongeschonden behoud van het Kroon-Domein te waken en zich te zullen gedragen als een trouw en eerlijk Administrateur betaamt: hij zoude voor het Kroon-Domein in regten overal optreden; borgstelling kon van hem worden gevorderd, op voordragt van den Minister van Financiën, wier bedrag dan bij die voordragt zoude worden aangewezen.

---

1) Men herinnert zich dat het opmaken dezer acte bij het leven van Koning Willem II, was achterwege gebleven.

Dit Koninklijk Besluit bleef kracht houden tot het jaar 1863, toen weder twee Wets-Ontwerpen, dit punt betreffende, werden aangeboden, het eene regelende het Novaal Tiendregt, het andere het beheer der Domeinen ¹⁾).

De regeling van het onderwerp der Tienden van het Kroon-Domein rustte naar de thans ingediende voorstellen op twee beginselen: „onderwerping der gewone Tienden aan de algemeene wettelijke bepalingen omtrent de afkoopbaarstelling en overdragt van het Novaal Tiendregt aan den Staat.” — Het regt tot heffing van dat Novaal Tiendregt door het Kroon-Domein was, gelijk wij zeiden, reeds door verscheidene Arresten van den Hoogen Raad erkend; de Staat achtte de uitoefening van dit regt nadeelig, en begreep dat er nu niets anders overschoot dan dat regt van het Kroon-Domein af te koopen.

Volgens het Ontwerp zouden voor die overdragt aan den Staat, die natuurlijk de inkomsten van den Kroon verminderde, andere Rijks-Domeinen tot Kroon-Domein worden gemaakt en wel bepaald de Soerensche bosschen nabij het Loo gelegen; tevens zoude het kapitaal op het Grootboek ten name van het Kroon-Domein

1) Zie de Wets-Ontwerpen. Staats-Courant. Bijbl. 1862, bl. 434 — 440.

Mr. E. L. van Emden. De regtspraak en de administratieve beslissingen op de Nederl. Staatswetten, Besluiten enz. Tweede Deel. bl. 285.

2) De Koning had reeds meermalen den wensch kenbaar gemaakt dat een gedeelte der Domeinen, bij het Loo gelegen, met het Kroon-Domein wierden vereenigd.

met *f* 1,893,500 vermeerderd worden. Volgens de Memorie van Toelichting zouden op deze wijze de inkomsten van het Kroon-Domein zoo goed als onaangeroerd blijven.

Het geheele Wets-Ontwerp maakte in de Kamer een gunstigen indruk, men verlangde naar eene definitieve regeling der zaak; ook zij, die zich met de Jurisprudentie van den Hoogen Raad niet konden vereenigen, toonden zich genegen in de beslissing van het hoogste regterlijke collegie te berusten en dit punt als feitelijk beslist te beschouwen.

De hoofdzaak was nu, meende men, dat de aan te gane schikking op zoodanige voorwaarden plaats had, dat de Staten-Generaal zich uit een geldelijk oogpunt tegenover den Staat verantwoord konden rekenen, en dit was naar de algemeene overtuiging hier het geval. Men kon zich ook nederleggen bij de voorgestelde waardeberekening (*f* 600,000) der, met het Kroon-Domein te vereenigen, Soerensche bosschen; de schatting van de waarde toch moest in verband worden beschouwd met het voornemen om het daarin aanwezige opgaand hout in stand te houden.

In het Verslag zal men evenwel eenige bedenkingen vinden tegen de redactie van het Wets-Ontwerp; de Regering heeft verscheidene wenken ter harte genomen en daarnaar het oorspronkelijk Ontwerp gewijzigd ¹⁾.

Wat het tweede Wets-Ontwerp, over het beheer der

---

1) Bijblad van de Staats-Courant van 1862, bl. 848.

Kroon-Domeinen, betreft, ook dit werd in de hoofdzaak in de Afdelingen goedgekeurd; het verschilde weinig van hetgeen in 1849 door de Regering was voorgedragen.

De Administrateur zou nu niet alleen jegens den Staat, maar ook jegens den Koning aansprakelijk zijn; hij zou als eischer en verweerder optreden in alle rechtsgedingen, maar alleen, voor zooverre zij niet het eigendomsregt op de tot het Kroon-Domein behorende goederen en regten betroffen; een jaarlijksch verslag ¹⁾ van den toestand van het Kroon-Domein moest aan den Minister van Finantiën worden gedaan, die hetzelfde aan de Staten-Generaal mededeelde, terwijl de Administrateur aangaande de opbrengst gehouden zou zijn den Minister volledig in te lichten, maar slechts op diens aanvraag. Natuurlijk behielden de Staten-Generaal over dit punt hun regt van interpellatie, volgens art. 89 der Grondwet, maar een verslag van de

---

1) De artikelen der Wet van 1 Mei 1863, hierover handelende, luiden aldus:

Art. 10.

De Administrateur doet jaarlijks verslag van den toestand van het Kroon-Domein aan den Minister van Finantiën.

Hij doet het vergezeld gaan van eene specifieke opgave der in het laatst verloopene jaar plaats gehad hebbende vervreemdingen, ruilingen, dadingen, afkopen en beleggingen.

Hij is gehouden den Minister, *op diens aanvraag*, volledig in te lichten wegens de opbrengsten van jaar tot jaar.

Art. 14, alin. 2.

Het verslag, in art. 10 vermeld, wordt jaarlijks medegedeeld aan de Staten-Generaal en aan de Algemeene Rekenkamer.

opbrengst behoefde niet jaarlijks bij de Kamer te worden overgelegd.

Nadat beide ontwerpen door de Regering gewijzigd waren naar eenige gegronde aanmerkingen der Kamer, achtte de Commissie van Rapporteurs, volgens haar eindverslag, geene nadere overweging in de Afdelingen noodig.

Dat die Ontwerpen de algemeene goedkeuring wegdroegen, bleek hieruit dat beide zonder beraadslaging met eenparige stemmen werden aangenomen, zoowel in de Eerste als in de Tweede Kamer.

Zoo kwamen deze twee Wetten tot stand den 1sten Mei 1863 (Staatsbl. N° 42 en 43) en voldeden aan eene reeds lang gevoelde behoefte. Tot op dezen dag worden de Kroon-Domeinen volgens die wetten bestuurd.

De Administrateur is volgens art. 12 der Wet gebonden aan eene Instructie bij Besluit vast te stellen; welke Instructie in het Staatsblad is openbaar gemaakt ¹⁾. De Administrateur wordt door den Koning benoemd; hij wordt uit de opbrengst van het Kroon-Domein bezoldigd; evenwel, moet men hem niet alleen beschouwen als privaat ambtenaar des Konings, hij heeft ook eenigzins het karakter van Rijksambtenaar, voor zoverre hij gebonden is aan eene Instructie, door den Minister gecontrasigneerd en hij ook voor alle schade jegens den Staat persoonlijk aansprakelijk is. Hierin heeft de Staat ook een waarborg voor goed beheer,

---

1) Staatsblad van 1863. N° 61.

terwijl men uit het jaarlijksch verslag omtrent den toestand kan nagaan of de Instructie door den Administrateur zorgvuldig wordt nagekomen.

Door den eed, bij de aanvaarding zijner betrekking vereischt, neemt de Administrateur op zich stipt en eerlijk de hem toevertrouwde belangen te zullen behartigen; zijne zorg voor de goederen en regten van het Kroon-Domein bepaalt zich tot die van een goed huisvader; hij verzekert zich van de goede gesteldheid der goederen, waakt voor hunne instandhouding en doet de gebouwen tegen brandschade verzekeren. Uitstekend is de bepaling van art. 2, dat de Administrateur niet tevens mag zijn een rekenpligtig ambtenaar des Rijks, en dat hij geen deel mag hebben in verpachtingen, verkooping en enz. het Kroon-Domein betreffende.

Alles, wat op de vaste goederen, Tienden en beleggingen betrekking heeft, wordt in drie afzonderlijke leggers naauwkeurig geboekt; het bedrag van pacht-huur of koopprijs wordt daarbij opgeteekend. Die verpachtingen, verhuringen en houtverkoopingen geschieden in den regel in het openbaar, terwijl het plaatselijk gebruik den duur dier verpachtingen enz. en de betaling der huur- of kooppenningen bepaalt; het kappen en hakken van hout geschiedt naar de voorschriften van Titel IX, Boek II van het Burgerlijk Wetboek.

De Minister van Finantiën en de Algemeene Rekenkamer hebben de contrôle over alles wat den afkoop der Tienden en de wederbelegging van geld betreft.

De verpligte jaarlijksche openbaarmaking van de op-

brengrt der Domeinen was, waarschijnlijk omdat zij noch doeltreffend, maar vooral niet betamelijk was, achterwege gelaten; in de Instructie van den Administrateur was evenwel voldoende voor naauwkeurige opgave van alle inkomsten van jaar tot jaar gezorgd, zoodat, indien de Minister van Finantiën op zijne aanvraag, of de Staten-Generaal bij interpellatie, hieromtrent iets mogten willen vernemen, zij voldoende om- trent alle punten, die opbrengst betreffende, konden worden ingelicht.

Het Kroon-Domein bestond in het jaar 1863 ¹⁾ 1° uit een kapitaal Inschrijving op het Grootboek, 2½ pCt. voor verkochte domeingoederen, afgekochte tienden enz. op 1 Mei 1863, groot *f* 3,464,500;

2° uit de goederen en regten, vermeld in de wet van 26 Aug. 1822, voor zoover die op het Nederlandsche grondgebied zijn gelegen en niet zijn vervreemd of vervangen door het sub n° 1 vermelde kapitaal, en

3° uit de Domeinen bij de wet van 1 Mei 1863, n° 42, opgenoemd.

---

1) De Bosch Kemper, Handleiding tot de kennis van het Nederl. Staatsregt en Staatsbestuur, bl. 266.

HOOFDSTUK III.

DE BEPALINGEN DER GRONDWET BETREFFENDE HET INKOMEN VAN DE LEDEN VAN HET KONINKLIJK HUIS.

EENIGE REGTSQUAESTIES BETREFFENDE DE

KROON-DOMEINEN. OVERZIGT VAN HET

INKOMEN DER KROON IN ENGELAND,

FRANKRIJK EN BELGIË.

Algemeene bepalingen ter verzekering van een geregeld inkomen aan de Leden van het Koninklijk Huis, gelijk o. a. in Frankrijk zijn voorgeschreven, bevat onze Grondwet niet.

Art. 33 kent slechts aan den Prins van Oranje een jaarlijksch inkomen toe van *f* 100,000 te beginnen van zijn 18de jaar, welke som tot *f* 200,000 gebragt wordt na het voltrekken van een huwelijk, overeenkomstig art. 12 dezer Grondwet; het jaarlijksch inkomen eener Koningin-Weduwe bedraagt, volgens

art. 31 bij ons *f* 150,000 ¹⁾); voor de overige Prinsen en Prinsessen van het Koninklijk Huis zorgt de Grondwet niet, de jongere kinderen des Konings komen geheel ten koste van de civiele lijst. De broeder des Konings, Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden, ontvangt niets buiten de inkomsten aan zijne Landsbetrekkingen verbonden, en als Stedehouder van Luxemburg; na den dood van H. M. de Koningin Moeder, Anna Paulowna, Gemalin van Koning Willem II, is Z. K. H. Prins Hendrik in het bezit gekomen van het Domein van Soestdijk met alle zijne ap- en dependentiën; dit bezit heeft Hij evenwel verkregen geheel buiten den Staat om; het Domein van Soestdijk was immers in 1815 als *privaat* eigendom aan den toenmaligen Prins van Oranje (Willem II) afgestaan als blijk van nationale dankbaarheid, om door Hem en zijne wettige afstammelingen in *vollen* eigendom te worden bezeten ²⁾).

---

1) Met dat inkomen, dat aan de Kroon, aan de Koningin-Weduwe en aan den Prins van Oranje toekomt, wordt in een Arrest van den Hoogen Raad zeer zonderling gelijkgesteld het tractement van predikanten! Het Arrest, waarin deze woorden voorkomen, „overwegende „dat veeleer het onderwerpelijk geval gelijk staat met die der art. 29, „31, 34, 36 der Grondwet, omtrent het toegezegd inkomen aan de „Kroon, aan eene Koningin-Weduwe en aan den Prins van Oranje enz.” werd gewezen in 1848 en had betrekking op de volgende vraag: heeft de Waalsche Gemeente het regt, bij niet-betaling van vacatuurpenningen, geweigerd wegens het van Staatswege opheffen van eene predikantsplaats, deswege eene vordering tegen den Staat voor den Hoogen Raad in te stellen? De Hooge Raad besliste van ja. Zie Regtsgeleerd Bijblad, 1848. Deel X, bl. 241—257.

2) Wet van 8 Julij 1815. N° 3.

Niet onaardig is het hierbij op te merken hoe het Domein van Soestdijk, waaronder ook Baarn en Soest begrepen zijn, reeds van oudsher in het bezit geweest is van het Huis van Oranje; niet alleen treft men het aan in den Staat der Erfgoederen van den Prins aan de Franschen medegedeeld, maar uit een „Extract uyt de Resolutien van d'Ed. Mog. Heeren Staten 't Lants van Utrecht" van het jaar 1674 ¹⁾ blijkt dat reeds toen de Heerlijkheden van Soest, Baarn en Ter Eem aan Willem III aangeboden zijn door Hunne Ed. Mogenden uit erkentelijkheid voor „de overgroote diensten, ge-

---

1) De Jure Gladii Tractatus et de Toparchis qui exercent id in Diocesi Ultrajectina. Auctore Antonio Matthaco. Ann. MDCLXXXIX. Caput XIX, pag. 313.

De woorden van die opdracht luiden aldus:

„De Staten van den Lande van Utrecht met een bijzonder contentement ende blijtschap vernomen hebbende, dat zijne Hoocheyt den Heere Prince van Orange goedertierentlijk belijft heeft haar genadige welgevallen ende plaisior daar inne te nemen van in opgedachte Provintie omtrent Soest een lustplaatse ende wildbane op te rechten, omme naar het affeggen van hare excessive arbeyt ende extreme fatiges dewelcke hij hoog-gemelte sijne Hoocheyt tot een volkomen ende glorieuse herstellinge van den Staat, ende bevorderinge der interesse van des selfs hooge Geallieerden dagelijks ende onvermoeylijk werden aangewent ende gesupporteert, aldaar hare ruste onde jacht vermaack te scheppen, ende bij ons op die advantageuse saacke, hooge eere, ende goetgunstige toegenegenthoeyt, waarmede hooch gemelte sijne Hoocheyt gelijft heeft dese gedevasteerde ende deplorable Provintie te verweerdigen, ende sulcx deselve met een goede hoope tot een meer apparante resource van hare herstellinge genadelijk te soulageren met alle schuldich respect gereflecteert sijnde, hebben wij in danckbare erkentnisse van hooch gedachte genadige goetheyt eendrachtelijk goetgevonden en geresolveert enz. enz.”

„trouwe voorsorge ende heroicque daden van sijn Hoog-
 „heyt den Heere Prince van Orangien voor 't algemeene
 „welvaren van den Staat.” Dit geschenk werd door den
 Prins van Oranje dankbaar aangenomen, gelijk blijkt
 uit zijne Missive van 30 Sept. 1674; na den dood van
 Willem III, die kinderloos stierf, zijn deze heerlijk-
 heden weder een tijd lang uit het bezit van het Huis
 van Oranje geraakt.

Nevens de aangehaalde Wet van 8 Julij 1815 moe-
 ten wij hier ook melding maken van de Wet van
 25 Mei 1816, Stbl. N° 25, waarbij aan Z. K. H. Prins
 Frederik, Domeinen, bij Breda gelegen, zijn toegekend
 wegens het gemis van het regt van opvolging in de
 Nassausche Staten, welk regt bij acte van 4 April aan
 hem was afgestaan; dit regt namelijk verviel toen
 aan Koning Willem I Luxemburg in plaats van de
 Nassausche Staten werd toegekend. Luxemburg werd
 nu met ons Land vereenigd en als schadeloosstelling
 hiervoor aan Prins Frederik die Domeinen afgestaan,
 welker opbrengst *f* 190,000 bedroeg. Volgens art. 4
 van de Wet van 25 Mei 1816 keeren die Domeinen
 weder aan den Staat terug, indien Prins Frederik,
 zonder wettige mannelijke nakomelingen na te laten,
 kwam te overlijden ¹⁾.

---

1) Wat te verstaan onder mannelijke nakomelingen, ook zonen van
 de dochters van Prins Frederik? Zie de Bosch Kemper en Prof. van
 Assen, Taal der Grondwet. Ik geloof dat volgens de woorden der
 wet van 1816 de zonen van de Koningin van Zweden (indien zij na-

Art. 29 der Grondwet bepaalt dat de Koning en de Prins van Oranje vrij zijn van personele lasten; die vrijdom strekt zich niet uit tot de Leden van het Koninklijk Huis, zooals vroeger, volgens de Grondwetten van 1840. Een overblijfsel van dien vrijdom van belasting is nog te vinden in den vrijdom van tollen, die in vele reglementen aan de Prinsen en Prinsessen van het Koninklijk Huis wordt toegekend ¹⁾, doch thans zonder grond.

Sedert de Grondwet van 1814 hebben zich, ter zake van het inkomen der Kroon en meer bepaald met betrekking tot de Kroon-Domeinen, eenige regtsquesties voorgedaan, die wij niet met stilzwijgen willen voorbijgaan. Wij hebben reeds vroeger bij de behandeling van het Wets-Ontwerp, betreffende het beheer der Kroon-Domeinen in 1849, breedvoerig gesproken over de vraag of onder de domaniale tienden, die een deel van het Kroon-Domein uitmaakten, ook begrepen moesten worden de nova novalia; wij willen hier niet in herhalingen treden, de Hooge Raad ²⁾ heeft beslist, dat die nova novalia wel degelijk door het bestuur der Kroon-Domeinen konden worden gevorderd; de oorsprong van het recht moest immers gezocht worden in

---

melijk zoons had), ook onder de mannelijke nakomelingen zouden moeten begrepen worden.

1) De Bosch Kemper, t. a. p. bl. 263.

2) Arrest van den Hoogen Raad v. 3 April 1846, v. d. Honert G. Z. deel IV, p. 123—123—142. Mr. D. Léon, Regtspraak van den H. Raad. Eerste Deel, bl. 18, 171.

de Wet van 26 Aug. 1822, waarbij aan den Koning als patrimonieel goed overgedragen zijn de domaniale tienden (onder anderen) in Gelderland, niet slechts voor zooverre deze destijds door het domein werden ingevorderd, maar de algemeene tiendgeregtigheid, zoo als die aan het Domein mogt toekomen. — Doch het regt tot het heffen der nova novalia is in 1863 volgens de Wet van 1 Mei door den Staat afgekocht; daarvoor zijn bij het Kroon-Domein gevoegd de Soerensche bosschen, benevens een vermeerdering van Kapitaal op het Grootboek.

Eenige andere regtsquaesties hebben zich voorgedaan bij gelegenheid van een proces, aanhangig bij de Arrondissements Regtbank te Arnhem in het jaar 1852; het gold namelijk eene dagvaarding, door den Administrateur van 's Konings particuliere Domeinen gerigt tegen den eigenaar en pachters van een stuk grond onder Epe, om te worden veroordeeld tot schadevergoeding wegens het in den jare 1851 binnenhalen van het geheele gewas van tiendplichtig land ¹⁾. Het is voor ons van geen belang om in bijzonderheden dit proces te volgen, de uitslag was dat de verdediging van de beklaagden, die beweerden dat de Administrateur geen regt had op die tienden, en dat in elk geval de tiendplichtigheid van het onderwerpelijk grondstuk door verjaring was te niet gegaan, verworpen werd en de ingestelde eisch toegewezen; hooger

---

1) Regtsgeleerd Bijblad. Deel IV, 1854, bl. 93.

beroep was hiervan het gevolg en zoo kwam de zaak voor het Provinciaal Gerechtshof van Gelderland.

In het Arrest dat het Hof hierop gewezen heeft, werd antwoord gegeven op de volgende algemeene vragen:

1° Moeten de Domeinen, krachtens de Wet van 28 Aug. 1822 in patrimonieelen eigendom aan Koning Willem I overgedragen, geacht worden thans het eigendom te zijn van de erfgenamen van Koning Willem II, of kunnen dezelve als Kroon-Domeinen worden aangemerkt, welker opkomsten door den Regerenden Koning worden genoten?

2° Indien die Domeinen thans op eene wettige wijze Kroon-Domeinen van den Staat zijn geworden, vermag dan de regerende Koning eene actie als de onderwerpelijke instellen, zonder dat ook de Staat als eigenaar optreedt?

3° Is de administrateur van 's Konings particuliere domeinen wel bevoegd ook voor de Kroon-Domeinen op te treden?

4° Gaat het tiendregt, waarvan hier de reden is, ook door verjaring verloren?

Het Hof heeft de drie laatste vragen bevestigend beantwoord, terwijl het aangaande de eerste vraag van meening was dat de inkomsten der Kroon-Domeinen alleen door den regerenden Koning werden genoten.

Wat de eerste vraag betreft, kan ik de beslissing van het Hof, in aanmerking genomen het jaar waarin het Arrest gewezen is (namelijk 1853), niet beamen; alles komt slechts hierop neder: is die eigendom der Domeinen, in 1848, bij schenking aan den Staat overgegaan? Voor eigendomsovergang bij schenking zijn er twee wettelijke vereischten, namelijk eene notariëele acte en de overschrijving in de registers, aan geen van deze vereischten was voldaan, en kon men dus in regten niet beweren dat de eigendomsovergang had plaats gehad. Zeer zeker was het de bedoeling van Willem II om dien eigendomsovergang te bewerkstelligen, de Regering had meermalen nadrukkelijk de noodzakelijkheid van eene notariëele acte, als vooral van de omschrijving, erkend en de uitvoering daarvan toegezegd, maar, om welke redenen dan ook, werd er zoo lang mede gewacht, totdat de dood van Willem II er voor goed een einde aan maakte. Zoo was de zaak nog gesteld in 1853 en kan voorzeker, wat het regt betreft, de beslissing van het Hof van Gelderland niet worden aangenomen. De zaak krijgt evenwel een geheel ander aanzien na 1856, toen de erfgenamen van Willem II het verzuim hebben hersteld, door die Domeinen volgens de vereischten der Wet aan den Staat over te dragen.

De beslissing van het Hof ten opzichte van de drie overige punten komt mij voor juist te zijn, namelijk altijd, wat althans de 2de en 3de vraag betreft, in aanmerking genomen den tijd, waarin het Arrest ge-

wezen is. — De regerende Koning (nl. door zijn Administrateur) kon immers toen eene zakelijke regtsvordering als de aanhangige instellen, zonder dat de Staat als eigenaar optrad, omdat er nog geen afzonderlijke Wet op het beheer der Kroon-Domeinen was tot stand gekomen; niets was dus natuurlijker dan dat de vruchtgebruiker dier Kroon-Domeinen zich hield aan de regelen van het gewone vruchtgebruik, waarbij (art. 828 B. W.) bepaald wordt dat de vruchtgebruiker alle zakelijke regtsvorderingen mag uitoefenen, welke de wet den eigenaar toekent.

Door de Wet op het beheer der Kroon-Domeinen van 1 Mei 1863 is hierin verandering gebragt, daar die wet inhoudt dat de Administrateur als eischer en verweerder optreedt in alle regtsgedingen, maar alleen voor zooverre zij niet het eigendomsregt op de tot het Kroon-Domein behorende goederen en regten betreffen.

Vraagt men of de Administrateur van 's Konings particuliere domeinen bevoegd is om ook voor de Kroon-Domeinen op te treden, ik geloof dat, zoolang er geene Wet op het beheer was tot stand gekomen, waarbij de afzonderlijke betrekking van Administrateur der Kroon-Domeinen werd ingesteld, dat beheer als van zelf bij den Administrateur der particuliere domeinen behoorde, die natuurlijk ook de persoon was die in regten hiervoor moest optreden¹⁾.

---

1) Verg. hierbij het vonnis der Arr. Regtbank te 's Hage, 24 November 1854, Weekbl. van het Regt, n° 1608.

Wat de 4de vraag betreft aangaande de verjaring van het tiendregt, hierin is de beslissing van het Hof van Gelderland ongetwijfeld juist. Het Hof heeft, bij het gewezen Arrest, de appellanten geadmitteerd om door getuigen te bewijzen dat het grondstuk in geschil, gedurende veel langer dan dertig jaren achtereenvolgende naar plaatselijk gebruik met tiendbare vruchten in tiendbare hoeveelheden was bebouwd, zonder dat daarvan gedurende vermeld tijdvak, tienden waren betaald of geheven ¹⁾).

Ten slotte staan wij nog een oogenblik stil bij den toestand der civiele lijst in Engeland, Frankrijk en België. De oorsprong der civiele lijst moet gezocht worden in den tijd toen de patrimoniaal-staten plaats maakten voor regtsstaten; het eerst is zij ontstaan in Engeland, als zijnde de eerste regtsstaat in nieuw Europa.

De toestand van het inkomen der Engelsche Koningen was vroeger geheel anders; behalve het bezit van uitgestrekte Domeinen, hadden zij nog eene geheele reeks voorregten, die aan de Kroon een zeer aanzienlijk inkomen verzekerden.

Wij vinden die oude voorregten opgenoemd bij Black-

---

1) Regtsgel. Bijblad. Deel IV, 1854, bl. 103. Zie het verslag van nog andere regtsgedingen bij Mr. W. Staats Evers, in zijn werk: Eenige conclusiën in belangrijke zaken voor het Prov. Geregts-hof van Gelderland genomen. Zutphen 1857. 1ste Deel, bl. 58 vlgg.

stone¹⁾, die ze noemt: „the Kings ordinary revenues;” zij zijn ten getale van 18 en bestaan o. a. uit verschillende tiendregten en andere grondrenten, de inkomsten van alle vacante Aarts- en andere bisschoppelijke zetels; onder de vreemdste inkomsten kan men de volgende noemen, dat de groote wijnhandelaars een patent betaalden aan de Kroon; dat de Kroon de gelden kreeg, verbeurdverklaard ten gevolge van verschillende schenningen der Wet, b. v. forest laws; dat aan de Kroon toekwamen alle walvisschen en steur, die op de kust werden geworpen of dicht aan de kust gegrepen waren; deze visschen waren wat men noemde royal fish: dit regt werd den Koning toegekend, zegt men, omdat de Koning de zeeën van roovers moest gezuiverd houden.

Vervolgens had de Koning regt op alles wat afkomstig was van op zee vergane schepen, het goud en zilver uit de mijnen; voor hem waren ook alle schatten, die zonder bekenden eigenaar gevonden werden, alle gestolene goederen, die een dief in zijne vlugt van zich afwierp, het rondzwerfend vee zonder bekenden eigenaar, alle landerijen, die bij het openvallen eener nalatenschap door niemand als erfgenaam werden in bezit genomen; eindelijk had de Koning nog een zeer zonderling voorregt, namelijk de bewaking van den

---

1) Blackstone, Commentaries on the Laws of England. B. I. Chapter VIII, bl. 289 vlg.

J. L. de Lolme, The Constitution of England, bl. 63, uitg. van 1822).

krankzinnige ¹⁾, waaraan verbonden was het gebruik van zijne inkomsten, welke evenwel na den dood van den ongelukkige aan zijne betrekkingen moesten worden teruggegeven ²⁾.

Blackstone geeft ons een overzicht van al die voorregten en van de wijzigingen die hierin door den tijd zijn gebragt.

Het inkomen der Koningen uit dien tijd was natuurlijk verbazend groot, maar men moet daarentegen bedenken dat de meeste, zoo niet alle, uitgaven der Regering uit dat inkomen moesten betaald worden. De burgeroorlogen vooral hebben in lateren tijd de inkomsten van het Koninklijk Domein ontzaggelijk verminderd en de meeste der zoogenaamde regalia aan de Kroon ontnomen. Men was dus genoodzaakt door andere middelen in de onkosten der Regering te voorzien, waarvan de belastingen het gevolg zijn geweest.

Na 1688 vinden wij het eerst de sporen van hetgeen wij nu civiele lijst noemen. Uit dien tijd is de gewoonte herkomstig om bij het begin van elke regering, met den Koning eene overeenkomst te sluiten aangaande de

---

1) Verg. nog een bevel (warrant) van Koningin Victoria van 16 Julij 1841 aan Lord Campbell. Zie: *Lives of the Lord Chancellors I*, 15 volg. met dezen aanhef: "Right trusty and wellbeloved councillor. We greet you well. Whereas it belongeth unto us in right of our royal prerogative to have the custody of idiots, and their estates enz."

2) Zie hierover ook: John Sinclair Esq.: *The History of the public revenue of the British Empire. Part I*, page 17. London, MDCCCLXXXV.

inkomsten der Kroon; men begon met aan den Koning, behalve zijne inkomsten van nog overgeblevene voorregten en van eenige aangewezenen belastinggelden, eene jaarlijksche som toe te staan van 120,000 £¹⁾. Het geheel bedrag van het inkomen was natuurlijk onbepaald wegens het onzekere van de som, die door het innen van die belastingen en het gebruik maken van die voorregten, aan dat inkomen zoude worden toegevoegd; hierin heeft het Parlement later voorzien door de bepaling dat het op zich nam, bij te passen al hetgeen dat inkomen minder bedroeg dan 800,000 £.

Een gevolg van dat onbepaalde van het inkomen der Kroon, is meer dan eens geweest dat de som, die door het Parlement daartoe bestemd was, is overtroffen geworden.

De geschiedenis meldt ons dat de som van 1,200,000 £, door het Parlement van Karel II voldoende geacht, ruimschoots door de verschillende opbrengsten en voorregten werd opgebracht, terwijl het inkomen van Jacob II, uit dezelfde bronnen afkomstig, geschat werd op 1,500,964 £ jaarlijks, waarbij men nog voegen moet meer dan 4,000,000 £ „pour le „produit des droits imposés pour huit années par „son parlement de 1685”²⁾.

Bij de troonsbeklimming van Willem III bleek het dat het Parlement verandering begeerde van dien staat

---

1) Blackstone, pag. 337.

2) Hallan, Histoire Constitutionnelle d'Angleterre. Traduit par Guizot. Tome IV, pag. 277.

van zaken, waardoor de Kroon te veel magt in handen had gekregen. Dit punt besprekende schrijft Hallam: „Guillaume paraît n'avoir eu nul doute que ce grand „revenu, ainsi que tout le pouvoir et toutes les pré- „rogatives de la couronne, ne dussent lui revenir „comme roi d'Angleterre, ou au moins que le parle- „ment ne dût aussitôt les décréter selon l'usage ordi- „naire. Il ne pouvait y avoir assurément aucun pré- „texte à lui contester son droit sur l'excise héréditaire, „quoiqu'il semble bien que, dans les débats, la chose „fût mise en question; mais les Communes manifes- „tèrent bientôt une grande répugnance à accorder le „revenu temporaire durant la vie du roi, ce qui avait „été fait pendant plusieurs siècles dans le premier „parlement de chaque règne; les comptes qu'elles de- „mandèrent à cette occasion, présentèrent d'une part „un accroissement de recettes si considérable, et de „l'autre une disposition si alarmante à la dépense, „que les Communes jugèrent nécessaire de restreindre „une libéralité qui probablement allait au-delà de leur „intention, et qui aurait pu les placer, au moins dans „les temps à venir, beaucoup trop sous la puissance „de la couronne. L'évaluation des dépenses paraît „avoir été de 1,700,000 £. Sur cette somme, 610,000 „£ étaient pour l'entretien de l'armée du dernier „roi, et 83,493 £ pour l'artillerie.”

Men achtte het vooral verkeerd dat een staand leger door de Kroon werd bezoldigd, men had wel verklaard dat zulk een leger onwettig was, maar het was duidelijk dat men aan die verklaring niet meer

kracht kon bijzetten dan door aan de Kroon de middelen te ontnemen om zulk een leger in stand te houden.

Het doel, waar alles op neer kwam en dat voornamelijk door de partij der Whigs werd vooropgesteld, was om aan de Kroon de vrije beschikking der geldmiddelen te ontnemen; men hield dit beginsel voor oogen: „que les dépenses régulières et domestiques „du roi seraient déterminées par une somme fixe et „annuelle, distincte des autres départemens du service „public” ¹⁾.

Deze wijzigingen, waarop het Parlement doelde en die inderdaad de magt des Konings verminderden, schijnen Koning Willem III zeer slecht gestemd en eene verwijdering met de partij der Whigs bewerkt te hebben. „Si nous en croyons Burnet,” schrijft Hallam: „il se sentit si indigné de ce qui lui parut un effort systématique pour réduire son pouvoir au- „dessous de l'ancien état de la monarchie, qu'il fut enclin à abandonner le gouvernement et à laisser „la nation à elle-même. Il savait bien, disait-il à cet „évêque, ce qu'on pouvait alléguer pour les deux „formes de gouvernement, la monarchie et la république, et ne déciderait pas laquelle était préférable; „mais il pensait que la plus mauvaise était la monarchie sans les pouvoirs nécessaires” ²⁾.

---

1) Hallam, t. a. p. pag. 279.

2) Hallam, t. a. p. pag. 282.

Met de regering van Willem III is alzoo in Engeland het groot beginsel voldongen, vroeger meermalen geschonden of miskend, van het verleenen van subsidiën met bepaalde bestemming. Bedroegen die subsidiën soms meer dan voor de vaste uitgaven noodig was en was er dus een batig saldo aanwezig, dan had het Parlement ongetwijfeld het regt over dit bedrag te beschikken; aan de Kroon kon dit bedrag nooit gerekend worden te behooren.

In Ierland heeft hieromtrent twijfel bestaan in het jaar 1753, toen de welvaart zoo hoog was dat er, na afbetaling der kosten, zulk een batig slot aanwezig was. Wij lezen hierover: „La chambre des Communes „décida qu'on appliquerait le surplus des revenus à la „liquidation d'une dette. Le gouvernement, quoiqu'il „ne fût pas opposé à une telle destination, soutint „que tout le revenu appartenait au roi et qu'on ne „pouvait en disposer sans son consentement préalable. „En Angleterre, où les subsides du parlement sont „appropriés à des objets déterminés, une telle question ne pourrait guère s'élever; et je pense qu'on „n'y mettrait pas du tout en doute le droit de contrôle de la chambre sur l'emploi d'un surplus de „recette. Mais, en Irlande, l'usage de l'appropriation „des fonds n'avait jamais prévalu; du moins on ne „s'y était pas conformé d'une manière aussi exacte; „et peut-être le droit constitutionnel pouvait-il être „assez raisonnablement contesté.

„Après des discussions longues et violentes auxquelles l'orateur des Communes et d'autres hommes

„éminens prirent une grande part dans l'intérêt du
 „peuple, la couronne eut assez d'ascendant pour faire
 „passer quelques motions qui semblaient avouer son
 „autorité; mais la chambre eut soin, par des assig-
 „nations plus spéciales du revenu, d'empêcher qu'il
 „n'y eût par la suite un excédant dont on n'eût pas
 „disposé”¹⁾.

Onder George III heeft de civiele lijst een meer bepaald karakter aangenomen: deze Koning heeft, bij zijne troonsbeklimming, er in toegestemd af te zien van zijne erfelijke inkomsten en voorregten, en zich tevreden gesteld met eene jaarlijksche som van 800,000 £ voor zijne civiele lijst; deze som werd echter later onvoldoende bevonden en is in 1777 gebragt op 900,000 £.

De posten, die uit de civiele lijst betaald moeten worden, beschrijft Blackstone aldus: „The expenses defrayed by the civil list are those that in any shape relate to civil government; as the expenses of the royal household; the revenues allotted to the judges previous to the year 1758; all salaries to officers of state and every of the King's servants; the appointments to foreign ambassadors; the maintenance of the queen and royal family; the King's private expenses or privy purse; and other very numerous outgoings, as secret service money, pensions and other bounties; which sometimes have so far exceeded the revenues appointed for that purpose, that application has been made to parliament to discharge the

---

1) Hallam, Tome V, pag. 303, 304.

„debts contracted on the civil list; as particularly in „1774 (1724?), when one million was granted for that „purpose by the Statute 11 Geo. I. c. 17, and in 1769 „and 1777, when half a million and 600,000 £ were „appropriated to the like uses, by the Statutes 9 Geo. „III. c. 34 and 17 Geo. III. c. 47.”

Zoo was de toestand onder Koning George III; zijne opvolgers hebben alle zijn voorbeeld gevolgd in het afstaan van hunne overgeblevene erfelijke voorregten tegen eene vaste som, evenwel schijnen die nog steeds aan de Kroon verbonden te zijn gebleven ¹⁾.

De toestand, zooals die door Blackstone beschreven is in de hier aangehaalde woorden, was onhoudbaar; men heeft hierin later voorzien door het overbrengen van posten, die vroeger door de civiele lijst betaald werden, tot het zoogenaamde „consolidated fund.” Deze vrijstelling van de civiele lijst, van vele uitgaven, heeft ook later eene vermindering der civiele lijst mogelijk gemaakt.

De som, die bij de troonsbeklimming van Koningin Victoria is toegestaan, bedraagt 385,000 £ (1. V. c. 2.); deze som is aldus verdeeld ²⁾: „For her Majesty's privy „purse 60,000 £; salaries for the household and retirement allowances 131,260 £; expenses for the household

1) Vergelijk op bl. 115 volg. de aantekening wegens Koningin Victoria. Zie ook: Cabinet Lawyer van 1859, bl. 9.

2) Cabinet Lawyer van 1859, bl. 600.

„172,500 £; royal bounty, alms and special services
 „13,200 £; pensions to the extent of 1200 £ per
 „annum; unappropriated monies, 8040 £”¹⁾).

In Frankrijk dagteekent de eigenlijke civiele lijst van het jaar 1789. Zij werd in het leven geroepen door de Revolutie, die het *domaine de la couronne*, waarvan de Koningen vroeger hunne inkomsten trokken, verklaarde voortaan te zullen zijn *domaine national*. Het inkomen des Konings moest nu op eene andere wijze gevonden worden, en het voorbeeld, in Engeland gegeven, vond navolging in Frankrijk.

De regeling van het inkomen van den constitutionee-

1) Het schijnt in Engeland de gewoonte te zijn dat de koninklijke bewilliging, na de aanneming der wetten, in het Parlement zelden in persoon wordt gegeven.

Erskine May, „Practical Treatise on the Law, Privileges, Proceedings and Usage of Parliament,” wijst er evenwel op dat „bills for making provision for the honour and dignity of the Crown, such as bills for settling the civil lists, have generally been assented to by the Sovereign in person, immediately after they have passed both houses.”

De ceremonieele vorm, nog in deze eeuw gebruikelijk, wordt ons door bovengemelden schrijver aldus geschetst:

„On the 2^d of August 1831, the speaker, after a short speech in relation to the bill for supporting the royal dignity of her Majesty Queen Adelaide, delivered it to the clerk, when it received the royal assent in the usual form; but the Queen, attended by one of the ladies of her bedchamber, and her maids of honour, was present, and sat in a chair placed on a platform raised for that purpose between the archbishop's bench and the bishop's door, and after the royal assent was pronounced, her Majesty stood up and made three courtesies, one to the King, one to the Lords and one to the Commons.” — 63 Lords' J. 835, and Index to that volume, p. 1157.

len Koning in 1790 wordt door Laferrière ¹⁾ aldus geschetst: „la révolution,” zegt hij, „qui confondait l'ancien domaine de la couronne avec le domaine national „dota richement la royauté:

„1° par la création d'une liste civile de 25 millions, „d'un douaire de 4 millions en faveur de la reine survivante et de rentes apanagères en faveur des fils „puînés;

„2° par l'affectation à la jouissance personnelle du „roi de châteaux et domaines laissés au choix de „Louis XVI;

„3° et enfin par la faculté attribuée légalement au „roi de se créer un domaine privé, dont il aurait la „libre disposition, à titre de propriétaire” ²⁾.

Het Decreet van 7 Oct. 1789 had bepaald: „chaque „législature votera de la manière qui lui paraîtra la „plus convenable, les sommes destinées au paiement de „la liste civile.” Deze bepaling, waardoor de civiele lijst gedurig ter sprake zoude komen, achtte men nogtans strijdig met de Koninklijke waardigheid en werd in 1791, bij het Decreet van 3 Sept. zoodanig gewijzigd dat voortaan de regeling zoude plaats hebben „à „chaque changement de règne pour toute la durée du „règne.”

Sedert 1789 heeft de civiele lijst onder de verschillende eenhoofdige regeringen steeds bedragen de som van 25 millioen, behalve onder de staatsregeling van

1) Laferrière, Cours de droit public et administratif, T. I, pag. 523.

2) Décrets des 22 Nov. 1790, 26 Mai, 13 Juin 1791.

1832, toen zij op 12 millioen werd gebragt 1). Deze vermindering heeft onder de regering van Louis-Philippe die ongunstige uitwerking gehad, dat in 1848 de schuld van de civiele lijst niet meer of minder bedroeg dan 12,928,680 francs 2).

Het Senatus-consult van 1852 heeft aan Napoleon III de vroegere som toegestaan van 25,000,000 francs; ook voor de weduwe des Keizers is bij een ander Senatus-consult gezorgd, terwijl eene jaarlijksche dotatie van 1,500,000 francs aan de Prinsen en Prinsessen van het Keizerlijk Huis is toegestaan 3); bovendien zijn aan de Kroon nog verscheidene voorregten verbonden, bestaande uit het gebruik en vruchtgebruik van roerende en onroerende goederen.

In Frankrijk heerscht het beginsel van devolutie; reeds onder de oude monarchie van Julij 1607 af werd het beginsel gehuldigd dat al de bezittingen van den Vorst bij zijne troonsbeklimming met het Domein van de Kroon vereenigd werden. De Constitutie van 1791 bepaalde:

„Les biens particuliers que le Roi possède à son

---

1) (Graaf Mollien). Mémoires d'un Ministre du Trésor Public. Tome IV, p. 479 vlg.

2) Mémoires van Dupin. Tome Premier, pg. 401 vlg. Zie ook Tome Second. pg. 395.

Laferrière Droit Administratif, I, 539.

3) In 1859 is deze som bij senatus-consult van 28 Febr. vermeerderd, bij gelegenheid van het huwelijk van Prins Napoleon met Prinses Clotilde, tot 2,200,000 francs.

„avènement au trône sont réunis irrévocablement au „domaine de la nation. Il a la disposition de ceux qu'il „acquiert à titre singulier; s'il n'en a pas disposé, ils „sont pareillement réunis à la fin du „règne”¹⁾.

Het Senatus-consult van 28 floréal an XII (18 Mei 1804) had dit beginsel laten varen, hetwelk onder de Restauratie weder werd ingevoerd.

In 1832 heeft de Wet van 2 Maart het systeem van devolutie geheel verworpen; de goederen die de Hertog van Orléans tijdens zijne troonsbeklimming bezat, werden volgens art. 22 der Wet, het privaat-domein van den Koning, welke goederen aan de gewone wetten zouden onderworpen zijn; de wetgever van 1832 had willen vaststellen: „l'assimilation du domaine privé à „celui de tout particulier.”

Louis-Philippe scheen bevreesd te zijn geweest dat de Constitutie van 1830 het beginsel van devolutie zoude zijn toegedaan geweest, althans hij trachtte zich van de mogelijke gevolgen hiervan vrij te waren door, bij acte van 7 Augustus 1830, zijn geheel fortuin, echter onder behoud van vruchtgebruik, aan zijne kinderen af te staan. Deze donatie werd in 1852 door Napoleon bij Decreet geannuleerd. „Le décret du 22 Janv. 1852,” zegt Laferrière²⁾, „rendu pendant „la délégation de la souveraineté nationale confiée „au prince Louis-Napoléon, a appliqué le principe

1) Constitution de 1791. Tit. 3, sect. 5, art. 9. Verg. ook Pailliet, *Droit public français*, p. 1013 suiv.

2) Laferrière, I. pag. 545.

„absolu de la dévolution aux biens privés que possédait Louis-Philippe avant son avènement au trône et dont il avait voulu prévenir la réunion au domaine par un acte de famille; le décret porte: „Les biens meubles et immeubles qui sont l'objet de la donation du 7 Aout 1830 par le roi Louis-Philippe sont restitués au domaine de l'Etat.” L'art. 22 de la loi du 2 Mars a été ainsi abrogé dans ses effets civils d'attribution au domaine privé, comme contraire aux principes du droit public français et à l'irrévocabilité de la réunion de plein droit” 1).

De Wetgeving van 1852 is ook geheel tot het oude systeem overgegaan; art. 3 van het Senatus-consult van 12 December zegt: „Les biens particuliers appartenant à l'empereur au moment de son avènement au trône sont réunis de plein droit au domaine de l'Etat et font partie du domaine de la couronne.”

Door dit beginsel van devolutie is evenwel alle begrip van een *domaine privé* niet uitgesloten; onder dat *domaine* worden begrepen alle de goederen, welke de Vorst, na zijne troonsbeklimming, op welke wijze ook, verkrijgt. Heeft hij er bij zijnen dood niet over beschikt, dan vervallen zij aan den Staat.

---

1) Dupin, Mémoires. Les Affaires privées de la Maison d'Orléans. Ten gevolge van dit decreet nam de Procureur-Generaal Dupin, de oude raadsman van Louis-Philippe, zijn ontslag. Zie hierover het genoemde geschrift van Dupin, bl. 442, 560, alsmede ook: Histoire du Second Empire (1848—1869) par Taxile Delord. Tome Premier, pag. 407.

In België is onder de constitutie van 1831 de civiele lijst gesteld op 2,751,322 francs 60 ct. (*f* 1,300,000), nevens het gebruik van de Koninklijke Paleizen, wier onderhoud evenwel door de civiele lijst werd betaald.

Even als bij ons is in België de civiele lijst bij elke regering voor verandering vatbaar; na den dood van Leopold I in 1865, heeft zij ook eene verandering ondergaan, en het verdient wel opgemerkt te worden dat, terwijl men bij ons op de civiele lijst is gaan bezuinigen, die in België aanzienlijk is verhoogd. De Wet van 25 Dec. 1865¹⁾ luidt aldus:

Art. 1. La liste civile est fixée à trois millions trois cent mille francs (3,300,000) pour la durée du règne de S. M. Léopold II.

Art. 2. Les habitations royales sont mises à la disposition du Roi, à charge par la liste civile de pourvoir à leur entretien et à leur ameublement.

Art. 3. Un crédit extraordinaire de 700,000 francs est mis à la disposition de la liste civile pour restauration intérieure des habitations royales et pour ameublement²⁾.

---

1) *Mouiteur*, 26. 27 Dec. 1865.

2) Session de 1865—1866.

Chambre des Représentants.

Annales Parlementaires. Exposé des Motifs et texte du projet de Loi. Discussion et vote d'urgence. Séance du 22 Déc. 1865, page 179—180.

Sénat.

Annales Parlementaires. Discussion d'urgence et adoption. Séance du 22 Déc. 1865, p. 24.

BESLUIT.

Ik eindig hiermede het overzicht der geschiedenis van het inkomen der Kroon zoo in ons vaderland, als elders. De naauwgezette overweging van het ontstaan van die civiele lijst en van hetgeen in latere jaren hieromtrent is voorgevallen, leidt mij tot geene andere conclusie dan deze: dat het bedrag onzer civiele lijst van 1849 als te gering moet beschouwd worden.

Wanneer ik dit zeg, sla ik minder het oog op andere rijken, om eenig bepaald gevolg te trekken uit hetgeen dáár omtrent de civiele lijst is voorgeschreven, want aan eene onderlinge vergelijking van de verschillende constitutiën dit punt betreffende, kan men, bij het aanmerkelijk verschil van gesteldheid van staat en volk, slechts een zeer betrekkelijke waarde hechten.

Het gaat immers niet aan om de civiele lijst te willen beoordeelen naar de uitgestrektheid van het Rijk waarvoor zij is vastgesteld, alsof b. v. een Rijk dat viermaal grooter ware dan een ander, ook het inkomen der Kroon viermaal zoo hoog moest opvoeren

als het andere; ware dit het geval, dan zoude de vergelijking van onze civiele lijst met die van Engeland en Frankrijk, dezen en genen welligt kunnen verleiden bij ons in stede van op verhooging veeleer nog op vermindering aan te dringen; maar dan ook zoude ik wijzen, behalve op België, op het kleine Koningrijk Wurtemberg ¹⁾, waar de civiele lijst in evenredigheid met het bedrag van die in ons vaderland, veel aanzienlijker is.

Om met regt den waren toestand te beoordeelen is het noodzakelijk, vooral op den oorsprong van zulk eene civiele lijst te letten, en de gronden in aanmerking te nemen waarop haar bedrag steunt, gronden natuurlijk in verschillende Monarchiën afwijkend.

In verscheidene Duitse Staten wordt er op gewezen dat „die Civilliste auf das Kammergut ist radicirt” ²⁾ en de Vorst dus op eene ruime civiele lijst

1) Robert von Mohl, Das Staatsrecht des Königreiches Württemberg. Erster Theil. Seite 249, 250.

In Württemberg geniet de Koning sedert 1819, behalve bevrijding van zekere algemeene lasten en het gebruik der Kroon-dotatiën, een inkomen van 850,000 fl., hetwolk deels in geld, deels in naturaliën betaald werd.

De verhouding tusschen geld en naturaliën was in 1820 deze: „Geld: 777,800 fl.; Naturaliën: 72,200 fl., nämlich: 3,000 Scheff „Dinkel zu 5 fl.; 500 Sch. Roggen zu 8 fl.; 320 Sch. Gerste zu 7 fl. „30 kr.; 7000 Sch. Haber zu 3 fl.; 1400 Mess Buchenholz zu 15, „und 800 Tannenholz zu 8 fl.”

2) Vergel. A. Kluit, Primae lineae Collegii Diplom. Hist. Polit. Cap. XV.

§ 809. „In omnibus German. Imperii Rebus publicis semper di-

aanspraak heeft; wij moeten bij ons tot hetzelfde besluiten daar het inkomen der Kroon zoo niet geheel, dan toch voor een groot deel uit de goedcren van Oranje ontspruit.

Welligt zal deze of gene tegen mijne bewering dat bij de laatste vaststelling der civiele lijst in 1849 het cijfer daarvan te laag is bepaald, de bedenking opwerpen, dat dat bedrag toch door den Koning zelf is voorgesteld en goedgekeurd! — doch deze bewering bewijst niets tegen mijne stelling.

Daargelaten de vraag in hoeverre de Koning bij het doen van dit voorstel geleid is geworden door de herinnering van voor de Kroon hoogst onaangename discussies, toen nog zoo versch in de Staten-Generaal gehouden, moet dit voorstel, op zich zelf, voorzeker door de Natie worden gewaardeerd. Men heeft dan ook niet vergeten hoe dit voorstel, met algemeene stemmen aangenomen, als een echt Koninklijk voorstel is erkend geworden; dit is het standpunt waaruit die daad moet worden beoordeeld en dan blijft er tevens ruimte over voor onze meening, dat de Koning zich in moeilijke tijden edelmoedig tevreden gesteld heeft met minder dan hetgeen, waarop hij, naar regt en billijkheid, aanspraak had kunnen maken.

---

stincti fuerunt limites inter publicum Principis Dominium et Dominium privatum."

§ 824. *"Reges ex propriis bonis et latifundiis vivebant, non ex tributis Subditorum."*

Eene andere bedenking, die men wel eens hoort aanvoeren, wordt gezocht in de opbrengst der Kroon-Domeinen. Die opbrengst, zegt men, is tegenwoordig zoo groot, dat het inkomen des Konings eerder als te ruim dan als te klein is te beschouwen. Mijn antwoord hierop is dit: dat vooreerst, deze tegenwerping slechts berust op eene gissing, aangezien van die opbrengst geene officiële melding wordt gedaan ¹⁾ terwijl

1) Vergelijk de Verslagen betreffende den toestand van het Kroon-Domein.

Verslag van 1863.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	19 April	1864.
Verslag der Commissie tot onderzoek	12 Mei	1864.
Aanneming der conclusiën tot het verzoeken van inlichtingen aan den Min. van Finantiën	15 "	1864.
Rapport van den Min. van Finantiën	28 Sept.	1864.
Verslag der Commissie hieromtrent	28 Nov.	1864.
Aanneming van het Verslag	21 Dec.	1864.

Verslag van 1864.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	2 Mei	1865.
Verslag der Commissie	12 Julij	1865.
Aanneming van het Verslag	17 "	1865.

Verslag van 1865.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	8 Maart	1866.
Commissie benoemd, maar geen verslag uitgebragt.		

Verslag van 1866.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	28 Febr.	1867.
Commissie benoemd, maar geen verslag uitgebragt.		

Verslag van 1867.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	3 Maart	1868.
Verslag der Commissie	13 Junij	1868.
Aanneming van het Verslag	23 "	1868.

men daarbij redeneert uit iets waaruit niet geredeneerd mag worden, tenzij bij eene nieuwe troonsbeklimming. Ik doe van mijne zijde echter deze vraag: kan men uit de omstandigheid, dat de gevolgen eener zaak bo-

---

Verslag van 1868.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	22 Febr. 1869.
Verslag der Commissie	11 Maart 1869.
Aanneming van het Verslag.	17 " 1869.

Verslag van 1869.

Ingekomen bij de Tweede Kamer.	18 Febr. 1870.
Verslag der Commissie	29 Maart 1870.
Aanneming van het Verslag.	1 April 1870.

In deze Verslagen wordt geene melding gemaakt van de opbrengst der Kroon-Domeinen; er wordt slechts bijgevoegd een Staat der plaats gehad hebbende vervreemdingen, ruilingen, dadingen, afkoopingen en beleggingen gedurende het verlopen jaar. (Volgens dezen Staat blijkt dat door die vervreemdingen, ruilingen, enz. het kapitaal Inschrijving op het Grootboek $2\frac{1}{2}$ pCt., dat op 1 Mei 1863, bedroeg f 3,464,500, den 31 Dec. 1869 geklommen was tot f 3,787,100.) Op de bekendmaking van dezen Staat had de Staten-Generaal regt, daar het slechts den toestand van het Kroon-Domein betrof.

Bij de aanbidding van het eerste verslag over het jaar 1863, was zulk een Staat der vervreemdingen enz. niet ingekomen. Nadat door de Commissie uit de Kamer hieromtrent aanmerkingen waren gemaakt, werd door den Min. van Financiën erkend dat de Kamer, volgens art. 10 en art. 14 der Wet van 1 Mei 1863, op die mededeeling regt had. — Uit de toen gevoerde beraadslagingen bleek het dat alle partijen het eens waren, dat de Wet van 1 Mei 1863 bepaald voorschreef, aan de Staten-Generaal te onthouden de kennis van de jaarlijksche opbrengst der Kroon-Domeinen. (Zie Bijblad der Nederl. Staats-Courant van 1863—1864. Bijlagen bl. 1629, 1630. Verslag der Commissie, bestaande uit de Leden der Kamer: van Lynden, Godefroi, Tutein Nolthenius, Viruly Verbrugge en Kappeyne van de Coppello).

ven verwachting uitloopen, tot het besluit komen dat de zaak zelve onvoorwaardelijk moet worden goedgekeurd? Het bedrag van het inkomen der Kroon moet alleen beoordeeld worden naar den tijd van de vaststelling in 1849, toen de inkomsten der Kroon-Domeinen, volgens de opgave der Regering, bleken, gedurende een tijdsverloop van 16 jaren, gemiddeld jaarlijks te hebben bedragen de som van f 330,024,74.

Men houde steeds voor oogen, dat het Huis van Oranje in de civiele lijst de eenige schadevergoeding moet vinden voor zijne verlorene bezittingen, en bedenke daarbij hoe aanzienlijker het vermogen van ons Vorstenhuis zoude geweest zijn, indien het in 1814 zijne eigendommen had terug ontvangen en tot nu toe alle de voordeelen daarvan had genoten ¹⁾.

Men hoort in onze dagen zoo veel spreken van bezuiniging, alsof het, op alles toegepast, ook op alles den heilzaamsten invloed zou uitoefenen. Men kan het beginsel huldigen, maar niet onvoorwaardelijk; het is duidelijk dat men ook hierin te ver kan gaan en zoodoende aan den Staat meer nadeel dan voordeel zoude aanbrengeu. Bij het vaststellen van de civiele lijst moet het denkbeeld van bezuiniging niet op den voorgrond treden.

---

1) Vergel. bladz. 12.

Ook Mr. H. A. Laan. Een blik op vroeger tijdperken bij gelegenheid van de voordragt van het inkomen der Kroon. Utrecht 1849.

„L'esprit de notre siècle," zoo wordt elders ¹⁾ gezegd, „s'est déclaré contre les abus. Peut-être a-t-on un peu prodigué ce mot; s'il reste aujourd'hui quelques illusions, ce ne sont plus celles qui tiennent à la pompe du trône;" inderdaad een gelukkig verschijnsel dat de geest van onzen tijd zich verklaart tegen misbruiken, mits die dan ook wake tegen *misbruiken* alleen.

Het is verre van mij, dat ik terug zou wenschen den luister en de pracht van spilzieke Koningen van vroegere dagen, maar ik acht het geen misbruik, wel een plicht om het Hoofd van den Staat van een betaamelijk en onbekrompen inkomen te voorzien.

Ook het belang dat voor de Natie zelve hierin gelegen is, ja, de waarborgen tegen een ongeoorloofden invloed van buiten — het voorbeeld van Karel II en Jakob II, huurlingen van Lodewijk XIV, kan het getuigen — vallen niet te miskennen. Een bekend schrijver ²⁾ over het algemeen staatsregt wijst hierop, wanneer hij, over de hoogste waardigheid in den Staat sprekende, zich aldus uitlaat:

„Die Würde der Monarchie bedingt und erheischt auch Glanz und Reichthum des äussern Lebens. Bescheidener und anspruchsloser ist der Charakter des republikanischen Regiments, aber auch in der Republik ist es weder würdig noch nützlich, wenn die

---

1) (Graaf Mollien) Mémoires d'un Ministre du Trésor Public. Tome IV, pag. 481.

2) Dr. Bluntschli, Allgemeines Staatsrecht. Seite 381.

„obersten Magistrate von Nahrungssorgen gedrückt und
 „ein kärgliches Leben zu führen genöthigt sind, so
 „dass dieselben von reichen und selbst von wohlha-
 „benden Privatpersonen verdunkelt und überragt wer-
 „den. Wo vollends wie in der Monarchie die äussere
 „Ehre der Nation in einem Individuum und seiner Fa-
 „milie dauernd concentrirt und in das hellste Licht
 „gestellt wird, da ist Reichthum des Monarchen ein
 „nothwendiges Erforderniss.

„Dieser Reichthum soll so gross sein, dass der Mo-
 „narch nicht nur den für seine staatliche Mission noth-
 „wendigen Aufwand betreiben kann, sondern auch im
 „Stande ist, in weitem Umfange freie Wohlthätigkeit
 „zu üben und die Blüthe der Wissenschaft, der Kunst
 „und der Gewerbe in seinem Lande durch Unterstüt-
 „zung und Anerkennung des Talentes zu schönster
 „Entfaltung zu fördern.

„Auch der Luxus der Fürsten, wenn das rechte
 „Mass gehalten wird und nicht in Ausschweifung und
 „Geschmacklosigkeit ausartet, oder unedel wird, ist
 „als eine Wohlthat für das Land zu betrachten, nicht
 „als ein Uebel. Der Reichthum des Königs ist, wie
 „kein anderer Privatreichthum, wie er selber, voraus
 „den öffentlichen Interessen geweiht. Sein Haushalt
 „unterscheidet sich dadurch im Princip von der Oeko-
 „nomie eines Privaten.”

In Frankrijk werd, tijdens de vaststelling der civiele
 lijst voor Koning Louis-Philippe in 1832, door eene

Commissie ¹⁾, belast met het onderzoek naar de hierover aangeboden wetsvoordragt, in haar Rapport aangaande hetzelfde punt gezegd: „Cependant ce serait „méconnaître et calomnier la France que de supposer „l'esprit général porté à abjurer les bienséances politiques qu'observent dans leurs rapports respectifs les „autres puissances; la France veut que le prince qui „règne sur elle soit entouré des mêmes respects que „les chefs des autres peuples; riche des bienfaits de „la civilisation, elle veut que la demeure de son roi „soit le palais des arts qui l'entretiennent; et, dans „son juste sentiment d'honneur, elle veut surtout que „le règne s'honore par le discernement des bons services, par le maintien de la foi et de la paix publique, par le développement de tous les moyens de „prospérité, et par de judicieux encouragements aux „travaux qui produisent plus et font mieux à moindres „frais: car c'est là tout le secret de l'industrie.

„Pour de tels résultats, la Liste civile est le plus „puissant auxiliaire du prince” ²⁾.

Zal men, wanneer in het vervolg wederom aangaande

---

1) De Commissie uit de Kamer der Pairs bestond uit de volgende aanzienlijke en ervaren mannen: le duc de Bassano, le comte de Flahaut, le comte d'Houdetot, le comte Molé, le comte Mollien, le comte de Montesquiou, le comte Roy, le comte de Saint-Priest et le comte de Saint-Sulpice.

2) (Graaf Mollien) Mémoires d'un Ministre du Trésor Public. Tome IV, page 481.

Rapport fait au nom d'une commission spéciale chargée de l'examen du projet de loi relatif à la liste civile. — 24 Fevr. 1832.

het inkomen der Kroon zal moeten worden beslist, zonder op deze en andere redenen van welbegrepen Staats- en Volks-belang te letten¹⁾, op den weg der bezuiniging voortgaande, dat inkomen nog al meer besnoeijen en inkorten? Wij kunnen en mogen den tijd niet vooruitloopen; ik wensch echter dat zij, die alsdan geroepen zullen worden dit punt te beoordeelen, nimmer uit het oog zullen verliezen het onafscheidelijk verband dat er ligt tusschen dat inkomen en het gebeurde in de dagen der Revolutie, met de particuliere bezittingen van het Huis van Oranje. Hieraan gedachtig, zal men ongetwijfeld erkennen, dat Nederland, althans aan Koningen uit dit Huis eene milde civiele lijst is verschuldigd en wel tot meer, maar niet minder is verplicht.

---

1) Zelfs tegenwoordig worden zij, na het verdrijven van Koningin Isabella uit Spanje, te Madrid niet geheel uit het oog verloren; zie „Constitucion de la Monarquia Española con notas” van 30 Maart 1869.

Art. 76. La dotacion del Rey se fijará al principio de cada reinado.

Een afgevaardigde had één millioen kroonen voorgesteld. (El tratamiento que se le conceda deberá ser determinado previamente al ejercicio de su cargo, y no podrá exceder su dotacion de un millon de escudos anuales, además de los palacios y jardines que se destinan á su habitacion y recreos. Retirada).

BIJLAGE 1.

Zie bladz. 15.

—

Staat der vaste Goederen, toebehoorende aan den Prinse van Orange en Nassau, en van de inkomsten, spruitende uit zyne Ampten van Capitein Generaal en Admiraal der respective Provintien en Generaliteits Landen, zuiver en onvervalst opgesteld, volgens de Jaarlyksche Opkomsten der gemelde Goederen, Ampten en Schulden, waar mede dezelve belast zyn, ingevolge van eene tienjarige Calculatie.

	<i>Erfgoederen</i>	<i>Jaarl. Inkomsten.</i>
<i>In Holland.</i>	Baronie en Kasteel van <i>Liesveld</i> . . .	559:11: 3
	Onafhankelyke Heerlykheid van <i>Ame-</i> <i>land</i> met het Kasteel	5760:16: 3
<i>In Vriesland.</i>	<i>Oranje-woud</i> , Kasteel en Landeryen	429:11: 4
	Baronie Stad en Kasteel van <i>Breda</i> .	
	Erfgoederen	32816: 4: 5
	Renten van Koorn	139:12: 1
	Adelyk Erfgoed	658:10: 6
	Kerkelyke Goederen	9678:14: —
	Posteryen	5963:15: 9
		49256:16: 5

	<i>Erfgoederen.</i>	<i>Jaarl. Inkomsten.</i>
	Heerlykheid van <i>Oosterhout</i>	24706: 1: 6
	Goederen van de Ridderlyke Waardigheid en Inkomst van <i>Braque</i>	9774: 1: 5
	Heerlykheid van <i>Dongen</i>	6804: 13: —
<i>Hollandsch Brabant.</i>	{ <i>Steenbergen, Rozenlaal</i> en Kerkelyke Goederen	22788: 18: 5
	{ <i>Prinseland</i>	27383: 15: 8
	{ <i>Diest</i>	5709: 6: 11
	{ — Adelyk Erfgoed	189: 4: 5
		5898: 11: —
<i>Oostenryksch Brabant.</i>	{ Heerlykheid van <i>Lichen</i>	1188: 4: 6
	{ <i>Meerhout</i> en <i>Forst</i>	1277: 2: 3
	{ — en Adelyke Erfgoederen	104: 16: 4
		1381: 18: 9
	{ Adelyke Erfgoederen van het Markgraafschap <i>Antwerpen</i>	99: 1: —
<i>Onafhankelijk Graafschap.</i>	{ <i>Buuren, Erfgoederen, Kasteel</i> en Kerkelyke Goederen	7616: 7: 2
	{ — Petitiën en andere Inkomsten	9300: —: —
	{ <i>Buuren, de Ridderlyke Waardigheid</i> is begeben aan <i>M. van den Bosch</i>	
	{ — Verpondingen, gelegen onder de Stad <i>Doesburg</i> , Rechtsgebied van <i>Zutphen</i>	323: 19: 9
	{ Het Graafschap <i>Leerdam</i> , Erfgoederen en Kerkelyke Goederen	3532: 8: 1
	{ <i>Ysselstein</i> , Erfgoederen en Kerkelyke Goederen	15242: 18: 4
	{ Petitiën	4000: —: —
		19242: 18: 4
<i>In Zeeland.</i>	{ <i>St. Martensdyk</i> , Erfgoederen en Geestelyke Goederen	6234: 9: 5
	{ <i>Noord-Beveland</i>	5265: —: 4
<i>In Hollandsch Brabant.</i>	{ Baronie en Heerlykheid van <i>Cranendonk</i> en <i>Eindhoven</i> , Erfgoederen en Geestelyke Goederen	6867: 5: 5
	{ Graafschap <i>Vrianden</i>	5513: 2: 1
<i>In de Provincie van Luxemburg.</i>	{ Heerlykheid van <i>Stibulh</i> en <i>Buigenbach</i>	4097: 18: 2
	{ Heerlykheid van <i>Daasbourg</i>	3731: 13: 4
	{ Heerlykheid van <i>Nievaart</i> , Erfgoederen en Geestelyke Goederen	26014: 14: 8

15

	<i>Erfgoederen.</i>	<i>Jaarl. Inkomsten.</i>
<i>In Holland.</i>	{ Markgraafschap <i>Veere</i>	4585: 4: 10
	{ Heerlykheid <i>Vlissingen</i>	838: 13: 4
	{ <i>Graave</i>	21356: 14: 3
<i>In Hollandsch Brabant.</i>	{ <i>Oploos</i> . De geringe Opkomsten deez- er Heerlykheid worden besteed tot aflossing van de schulden van des- zelfs inkoop, maar zy hebben 'er voor als nog niet meede kunnen worden voldaan.	
<i>In Holland.</i>	{ <i>Monster en Poeldyk</i> , Erfgoederen . .	2538: 7: 5
<i>In Hollandsch Brabant.</i>	{ <i>Willemstad</i> , de Stad en Erfgoederen	1831: 5: 11
	{ <i>Impositien</i> , welke al- daar geheven worden	7625: 15: 11
		9457: 1: 6
<i>In 't Graafschap Zutphen.</i>	{ <i>Bredevoort</i>	4084: -: 4
<i>In Holland.</i>	{ Heerlykheid en Stad <i>Geertruidenberg</i> , Erfgoederen en Geestelyke Goederen	21718: 6: 1
	{ Heerlykheid van de <i>Zwaluwe</i>	17181: 11: 9
<i>In Staats-Vlaanderen.</i>	{ <i>Hulster-ambagt</i> , Erfgoederen	19551: 17: 10
<i>In Holland.</i>	{ Heerlykheid van <i>Naaldwijk</i> , <i>Honshol-</i> <i>redyk</i> en <i>Casteel</i> , <i>Wateringen</i> en <i>Honderland</i>	18232: 15: 10
<i>In Gelderland.</i>	{ <i>Dieren</i> , <i>Fraterweerden</i> en <i>Coldenhave</i> , Erfgoederen en <i>Kasteel</i>	5704: 18: 11
<i>In Opper-Gelder.</i>	{ Heerlykheid van <i>Mont-</i> <i>foort</i>	4913: 11: 1
	{ <i>Verpondingen</i> van <i>Ven-</i> <i>rasy</i>	3260: -: -
		8173: 11: 1
<i>In Holland.</i>	{ Heerlykheid van <i>Zevenbergen</i>	22806: 11: 9
	{ 't Huis <i>Ten Bosch</i> , ger. aamd de <i>Oranje-</i> <i>zaal</i> , en de <i>Tuinen</i>	599: 15: 5
	{ <i>Soest</i> , <i>Baren</i> en <i>Ter Eems</i> , <i>Kasteel</i> , <i>Tuinen</i> en <i>Landeryen</i>	3808: 19: 3
	{ <i>Goederen</i> in het Graafschap <i>Benthem</i>	929: 1: 4
<i>In Gelderland.</i>	{ Heerlykheid 't <i>Loo</i> , <i>Kasteel</i> en <i>Tui-</i> <i>nen</i>	2642: 10: -
<i>In Holland.</i>	{ <i>Krudborg</i> , een <i>Buitenplaats</i>	139: 5: 2
<i>In Staats-Brabant.</i>	{ <i>Zoutpacht</i> van <i>Cuik</i> en <i>Lith</i>	379: 4: 11
	{ <i>Wornhout</i> , Erfgoederen	11: 2: 5
	{ <i>Culemburg</i> , Graafschap, brengt niets op, dewyl de betaalingen der <i>Re-</i> <i>keningen</i> , zoo wel van de <i>Erfgoe-</i> <i>deren</i> als van de <i>ordinaire</i> en <i>ex-</i> <i>traordinaire Ampten</i> en <i>Impositien</i> strekken, tot afbetaaling der schul- den, ten laste van gemelde <i>Graaf-</i> <i>schap</i> .	

	<i>Erfgoederen.</i>	<i>Jaarl. Inkomsten.</i>
<i>In 't Graafschap Zutphen.</i>	Heerlykheid en Kasteel van <i>Borculo</i>	5652:16:7
	Heerlykheid van <i>Ligtenvoorde</i>	5537:4:7
	Behalven de hier bovengemelde Kasteelen en Huizen, zijn 'er nog in 's Hage het Huis, alwaar de Domein-Raad haar Vergadering houdt, en anderen. Van welke specifieke melding zal worden gemaakt in de Uitgaave, dewyl dezelve geene inkomsten geeven.	
	De schatting op hoogstammige Boomen, in denzelven tyd als boven gemeld van 10 jaren, jaarlijks . .	14246:7:—
		f 446944:13:12
	Interesten van Obligatien aan den gemelden Prins gemaakt by weege van erfveuis, of onder eene andere benaming	12996:15:—
	De Lyf-renten of Doop-geschenken, aangesteld op 't Hoofd van den gemelden Prins, door verscheidene Provincien en Steden der Republiek, bedraagen	35800:—:—
	De gereede Penningen, gesprooten uit de in de Erfgoederen gekochte Ampten, worden geschat op	20795:—:—
	De jaarlyksche Recognitien van soortgelyke Ampten bedraagen	11385:9:10
		f 527921:18:6

Staat der bezwaaren op gemelde Goederen,
ingevolge dezelfde berekening.

1	Oude Erfgiften, gegeven door de Voorzaaten van den Prins, ter bezwaar van zyne Goederen	24700:—:—
2	De Pensioenen, zoo wel die door de Voorzaaten van den Prins, als die door hem zelve verleend . . . . . Dit artikel kan jaarlyks verschillen, en is nooit naauwkeurig bekend geweest by de Rekenmeesters, dan op het oogenblik van derzelver bepaling door den Prins zelve, met overleg van den Raad gemaakt.	39500:—:—
3	Jaarwedden van de Raaden en Rekenmeesters, Griffier, Tresorier en andere Bedienden in den Raad, als mede in de Thesaurie; wyders die van Representant van den Prins; zoo wel als van eerste Edelman van Zeeland, en eenige andere Bedienden	37233:6:—
4	Uitgaaven van den Raad en Rekenkamer, van de Griffie en Thesaurie	10635:5:5
5	Reis- en Beroep-kosten voor Raaden en andere Bedienden in de Erfgoederen	8532:14:2

6	Salarissen voor Advocaten en Procureurs, als mede Proces-kosten	1835:18: 2	
7	Onkosten om de Gelden der Erfgoederen in te zamelen	1139:18:—	
8	Verschillende, of op order van den Prins gedaane uitgaaven	32844:17: 5	
9	Uitgaaven tot onderhoud der Casteelen en Lusthuizen met derzelver aanhoorigheden, voor zoo verre dezelve niet zyn afgetrokken van de ontrangsten hier bo- ven vermeld: te weeten,		
a	Het Hof, de Tuin enz. te <i>Leeuwarden</i>	7366:13: 8	
b	Het Casteel en onderhorigheid van <i>Oranje Woud</i> , en de onkosten voor de Jagt op het <i>Bildt</i>	4653: 9: 4	
c	Het Hof te <i>Groningen</i>	667: 3: 7	
d	Het Casteel te <i>Buuren</i>	3966:11:10	
e	Het Casteel te <i>Honsholredyk</i>	6011: 9:11	
f	Het Casteel en Park te <i>Dieren</i>	8470: 9: 2	
g	Het Huis genaamd het oude Hof, in den <i>Haag</i>	9748: 4: 3	
h	Casteel, Tuin enz. te <i>Soesdyk</i>	17681:15: 3	
j	Het Huis in 't Bosch, gezegd de Oranje- zaal, en het Loo by <i>Abelle</i>	29004:16:—	
k	Casteel, Tuin enz. van het Loo in <i>Gelderland</i>	31415:10: 1	
l	Casteel van <i>Breda</i>	5872:14: 6	
m	Huizen in het Buitenhof in den <i>Haag</i> , te weeten het huis daar het Cabinet van Natuurlyke geschiedenissen, de Bi- bliotheek, de Schilderyen, en de Stal- ling is	911: 2:	
	De bovengemelde Cabinetten en Bi- bliotheek, zyn niet onder bestiering van den Raad, maar zyn door den Prins gesteld, onder het toezigt van byzonder aangestelden.		
n	Stal en Manegie van de Lyf-Guardes in den <i>Haag</i>	3407: 6: 4	
o	Stal en Manegie in het Voorhout te <i>'s Hage</i>	304: 4: 7	
		123917: 9: 8	
10	Aan Mevr. de Princesse de Rente welke haar is toe- gezegd door Huwlyks Contract	20000:—:—	
11	De interessen der Capitalen in onderscheidene tyden genegotieerd, op Obligatien, de meesten ten voor- deele van particulieren in de Republiek, ten laste van het Huis, en op de Erfgoederen en Bezittingen van het zelve in de Nederlanden, bedroegen in 1794 een somma van	322173: 1:—	
	Het is onmogelyk hiervan een omstandig en juist ver- slag te doen, of 'er de redenen van bloot te stellen, welken vermeld zyn in de hier bygevoegde Memorie.		

Om gelyke reede vindt men zich in de onmogelykheid van naauwkeurig den staat te geeven van een fonds van affossing, sedert eenige jaaren opgericht, bestaande in de affossing van eenigo Artikelen der Erfgoederen, waar die zig bezwaard bevinden met aanzienlyke schulden.

HERHAALING.

Ontfangst.

Erfgoederen	446944:13:12
Andere byzondere Inkomsten	80977: 4:10
	527921:18: 6

Uitgaven:

bedraagen als boven	617512: 9: 2
Waaruit volgd, dat de Uitgaave meer	
is als den Ontvangst.	f 89590:10:12

Staat der Inkomsten van den Prins, aan zyne hier onderstaande bedieningen gehecht.

Als Erfstadhouder en Capitein Generaal van de Unie	120000: -: -
In hoedanigheid als Voorzitter van den Raad van Staat	25000: -: -
Als Erfstadhouder en Capitein Generaal van <i>Brabant, Vlaanderen</i> , en van het Quartier van <i>Opper-Gelder</i>	25000: -: -
Idem, van het Land van <i>Valkenburg</i> en 's <i>Hertogen-Rade</i>	3000: -: -
De Jaargelden van Admiraal Generaal van de Unie, bestaan in eene somma van 5775 guldens, onder den naam van <i>Zuiker geld</i>	5775: -: -
Als Stadhouder en Capitein Generaal van <i>Gelderland</i> .	14491:14: -
Idem van <i>Holland</i>	6528: -: -
Wat betreft hetgeen de Provincie betaald voor den Prins, onder den naam van <i>Quartier-geld</i> voor de Officiers en Levry-bedienden van het Hof, hiervan is het beloop van verdere omstandigheid onbekend aan de Rekenkamer.	
Idem, van <i>Zeeland</i>	2868: 4: -
— van <i>Utrecht</i>	7475: -: -
— van <i>Friesland</i>	53011: 2: 9
— van <i>Overyssel</i>	5400: -: -
— van <i>Groningen</i>	21191:10: 7
— van het Landschap <i>Drenthe</i>	3899: 7: 1

Men dient aan te merken dat de Inkomsten van den Prins, als Colonel van eenige Regimenten, en Capi-

tein der Compagnien in dezelveu, niet bekend zyn aan de Rekenkamer.	
Dividenden of aandeelen in de West-Indische Compagnie	1288: 19: --
Het dient te worden aangemerkt, dat den Prins altyd heeft afstand gedaan van genoemde dividenden, welke niet meer betaald worden aan zyne gelastigden by het bewind van gedagte Compagnie.	
Idem, in de <i>Oost-Indische Compagnie</i>	18239: 1: 1
Men dient ook aan te merken, dat deeze aandeelen in de laatste jaaren niet betaald zyn geworden.	
Buitengewoone Ontvangst	26700: --: -
	f 339867: 19: 2

Doordien de Inkomsten van de opgenoemde Staaten van gemelden
Prins in Duitschland leggende, niet behooren tot het bestier van
de Raaden en Rekenmeesters in dit Land, zo kan men van dezelveu
geen staat opgeeven. — MEMORIE.

BIJLAGE II.

Zie bladz. 43.

Tractaat en Conventie, gesloten tusschen de Bataafsche Republiek en het Door- luchtig Huis van Oranje en Nassau.

Art. 1.

Zijne Doorluchtigste Hoogheid de Prins van Oranje en Nassau, als nog inhererende Hoogst deszelfs accessie tot de artikelen 8 en 9 onder meer anderen van het aangchaalde Tractaat van 23 Mei 1802, herhaalt ten dezen de formeele renunciatie in het bovengemelde 8ste Art. door hem, zoo voor zich zelve als voor zijne Erfgenamen, Opvolgers en Regtverkrijgende gedaan, aan zijne waardigheid als Erf-Stadhouder, Capitein en Admiraal-Generaal der Vereenigde Nederlanden, thans uitmakende de Bataafsche Republiek, en aan alle zijne Regten, Tituls, Appointementen en Prerogativen, nit dezelve waardigheid resulterende, wordende voorts voorschreven renunciatie door de overige Contractee-

rende Leden van het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau, in 't Hoofd dezès breder vermeld, zoo voor hun, hunne Erven, Opvolgers en Regtverkrijgende aangenomen, goedgekeurd en bevestigd.

Art. 2.

Insgelijks staat opgemelde Zijne Hoogheid, zoo voor zich zelve, als in voege voorschreven, ter voldoening aan hetzelfde Artikel, af, aan en ten behoeven der Bataafsche Republiek, alle zijne Domeinen en Grond-Eigendommen gelegen op het Territoir van de gezegde Republiek, geene zoodanige in de Coloniën, aan dezelve Republiek onderhoorig, bezittende.

Art. 3.

Bovendien ziet nog Zijne Hoogheid in voegen als voren, ten behoeve van gemelde Bataafsche Republiek, af van alle regt en aanspraak, welke Hoogstdezelve nog zoude mogen hebben op zoodanige Domeinen en Grond-Eigendommen, welke, schoon niet op het Territoir van de Bataafsche Republiek gelegen, echter onder de Administratie en Comptabiliteit van Zijne Hoogheids gewezen Raad der Domeinen in den Haag geweest zijn, dezelve aan de gemelde Republiek afstaande.

Art. 4.

De afstand en overdragt van alle dezelve Domeinen en Grond-Eigendommen geschiedt door Zijne Hoogheid aan de eene zijde, met alle de geregtigheden aan dezelve behoorende, en met alle de baten daarvan provenieerende, of kunnende gepercipieerd worden, en aan den anderen kant met alle de lasten, schulden en vaste uitgaven daarop staande, en mitsdien zoodanig, als

dezelve door Zijne Hoogheid vóór den 18^{den} Januarij 1795 bezeten zijn.

Art. 5.

Het Gouvernement der Bataafsche Republiek accepteert van zijne zijde voor zoo veel noodig de evenge- melde renunciatie, en afstand der Domeinen en Grond- Eigendommen voor en ten behoeve van dezelve Repu- bliek, en neemt tot lasten van dezelve aan alle de lasten, schulden en yaste uitgaven op dezelve staande, en vóór den voorschreven 18^{den} Januarij 1795 be- taald, gemelde Zijne Hoogheid en Hoogstdeszelfs Erf- genamen voor alle aanspraak deswegens vrij warende.

Art. 6.

Hetzelve Gouvernement belooft bovendien te zorgen, dat de Grafsteden binnen deze Republiek, waarin de afgestorven Voorouders en Bloedverwanten van het Doorluchtig Huis ter ruste liggen, nimmer gestoord, geruimd, of ter begraving van andere Lijken gebruikt zullen worden, maar dat dezelve, benevens de daarop geplaatste Tombes, behoudens de noodzakelijke repa- ratien, steeds onaangeroerd blijven.

Art. 7.

Tot meerder zekerheid der vrijwaring, in Art. 5 ge- meld, neemt het Gouvernement der Bataafsche Repu- bliek aan de eventueele voldoening der Capitalen, vóór den voorschreven 18^{den} Januarij 1795 door Zijne Hoog- heid of deszelfs Predecessseuren op dezelve Domeinen en Grond-Eigendommen gecontracteerd en gencotieerd, en, van de Interessen, daarop reeds vervallen of nog te vervallen, tot de volle kwijting der Capitalen toe,

ten welken einde hetzelfde Gouvernement, als nog aan de Houders der Obligatien van de in voegen voorschreven genegotieerde Capitalen, die de hunne nog niet in voldoening aan de door het Bataafsche Gouvernement gedane Publicatien ter Registratie mogten hebben aangeboden, eenen tijd van één jaar en zes weken zal praefigeeren, om dezelve als nog te doen Registeren en van hetzelfde en van een gelijk regt als alle anderen te laten jousseeren, mits zoodanige Houders, daartoe wordende gerequireerd, onder Eede verklaren, dat zij die Obligatien voor den tijd der bovengemelde oproeping hebben bezeten, of door wettigen titul verkregen van Persoonen in dit geval zijnde.

Art. 8.

Het Gouvernement der Bataafsche Republiek verbindt zich bovendien, de opgemelde genegotieerde Capitalen, waarvoor de voorschreven Domeinen en Grond-Eigendommen geaffecteerd en verbonden zijn, nimmer te zullen verklaren voor Nationale Schulden, maar dat het speciaal Regt van Verband der Houders van gemelde Obligatien op die Domeinen en Grond-Eigendommen volkomen gaaf en geconserveerd zal blijven, zoodanig, dat, wanneer het Gouvernement der Bataafsche Republiek in der tijd mogt goedvinden de voorschreven Domeinen en Grond-Eigendommen, of eenige van die, te verkoopen, zoodanige verkooping altijd geschieden zal op die expresse conditie, dat het meerdere gedeelte van den koopprijs zal kunnen worden voldaan in zoodanige Obligatien, gerekend tegen het

volle Capitaal, en dezelve, mitsdien, als contant geld zullen worden aangenomen.

Art. 9.

Ter bevordering van bovengemelde vrijwaring, inhaereert het Gouvernement der Bataafsche Republiek, en confirmeert op nieuw de Resolutie van het Staats-Bewind van den 10^{den} Januarij 1843, waarbij in substantie: „Aan de gewezen Ambtenaren in de Domeinen „van Hoogstgemelde Zijne Hoogheid, welke hunne Amb- „ten tegen betaling van eene contante recognitie heb- „bende bekomen, daarvan, ten gevolge der Omwente- „ling van 1795 zijn ontzet geworden, zonder daarna „hersteld te zijn of andere vaste posten bekomen te „hebben,” is toegelegd eene jaarlijksche op hun eigen lijf gevestigde Lijfrenten van vijf percent, gerekend naar de kapitale som, door hun voor het verkrijgen dier Ambten voldaan, en ingaande met den dag, waarop die Ambtenaren van hunne posten zijn ontzet; de zoodanige, welke tot nog toe het effect van die Resolutie niet genoten hebben, ofte, om bijzondere redenen, in dezelve Resolutie niet uitdrukkelijk als uitzonderingen vermeld, afgewezen mogten zijn geworden, als nog tot dit genot admitteerende, mits dezelve zich daartoe met de bij dezelve Resolutie vereischte bewijzen, binnen den tijd van zes maanden na de ratificatie dezes, aan het Staats-Bewind komen te adresseeren.

Art. 10.

Wijders zullen aan die gewezen Ambtenaren, welke geene contante recognitie voor de verkrijging hunner Ambten hebben betaald, door het Gouvernement der

Bataafsche Republiek worden voldaan derzelver achterstallige Tractementen en Gages, tot den laatsten dag waarop zij in functie geweest zijn.

Art. 11.

Insgelijks neemt het Gouvernement der Bataafsche Republiek aan, om bij vervolg te blijven betalen, de op meergemelde Domeinen en Eigendommen door Zijne Hoogheid vóór den 18^{den} Januarij 1795 geadsigioneerde en uit de bijzondere Casse der Domeinen of uit de Thesaurie Generaal bevoorens betaalde Lijf-Pensioenen, zoo als reeds dadelijk door ofte van wegen hetzelfde Gouvernement geschied, en zoodanige gepensioneerde of gratificceerde, welke, schoon niet op de zoogenaamde Pensioen-Lijsten bekend of van formeel Actens voorzien, op eene andere voldoende wijze kunnen doceeren, dat hunne Pensioenen of Gratificatien vóór den 18^{den} Januarij 1795 door ofte van wegen Zijne Hoogheid uit de Kassen der Domeinen of Thesaurie Generaal betaald zijn geworden: hetzij dezelve zich nog niet mogten geadresseerd hebben, of wel uit hoofde van het gemis der zoo evengemelde bewijzen, reeds afgewezen mogten zijn, als nog tot het genot derzelve Pensioenen, als alle anderen, te admitteeren, mits dezelve zich binnen den tijd van zes maanden, na de ratificatie dezes, daartoe aan het Staats-Bewind komen te adresseeren.

Art. 12.

Ter voldoening aan het 9de Artikel van het meergemelde Tractaat van 23 Mei 1802 wordt tot eenen algemeenen basis dezer Conventie aangenomen, dat van zoodanige Eigendommen en Effecten, waarvan de bo-

vingemelde Leden van het Huis van Oranje en Nassau thans nog in het bezit zijn, het regt van eigendom volkomen en in volle kracht zal blijven, doch dat zoodanige Eigendommen en Effecten, in handen van het Gouvernement der Bataafsche Republiek geraakt zijnde, aan dezelve zullen verblijven.

Art. 13.

Dienvolgende zal het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau en de individueele Leden van hetzelfde in vollen en vrijen Eigendom, even als alle particuliere eigenaars van Staats-schulden ten laste der Bataafsche Republiek, bezitten en behouden alle de Obligatien, welke dezelve ten laste der voorschreven Republiek, de bijzondere Departementen, Steden en Corporatien in dezelve in handen hebben.

Art. 14.

De Interessen op dezelve Obligatien, sedert den laatsten betaal- en verval-dag verschuldigd, zullen worden afbetaald in korte termijnen, zoodanig, dat dezelve binnen twee maanden na de ratificatie dezer Conventie zullen zijn gekweten; en ten dien einde, terstond na de ratificatie, door het Gouvernement der Bataafsche Republiek worden opgeheven alle verboden of hindernissen, te voren op den ontvangst dier Interessen gelegd, mitsgaders dezelve voor het vervolg rigtig betaald op de Comptoiren, alwaar dezelve Obligatien zijn of zullen worden gedomicilieerd: ten welken einde zoodanige Obligatien, waarvan de tijd der Conventie bereids mogt verstreken zijn, als nog in dezelve, zonder cenige verbeurte, zullen worden aangenomen.

Art. 15.

Insgelijks zullen in korte termijnen, te zamen niet excederende een tijdsverloop van vier maanden, na de ratificatie, aan de zoo evengemelde Leden van het Doorluchtig Huis worden afbetaald de achterstallige Lijf-Pensioenen aan dezelve, ten laste der Bataafsche Republiek, (voormalige Generaliteit) en de bijzondere Departementen (voormalige Provinciën en Landschap Drenthe) competeerende, sedert den 23sten Mei 1802 tot op de respective vervaldagen in dezen jare 1804, te ontvangen op één Lands Comptoir, daartoe door het Gouvernement der Bataafsche Republiek aan te wijzen, en zullen voortaan dezelve Lijf-Pensioenen tot den tijd van het afsterven dier Leden van het Doorluchtig Huis, ter wier lijve dezelve gesteld zijn, insgelijks op één Lands Comptoir jaarlijks rigtig worden voldaan.

Art. 16.

De vordering van het Doorluchtig Huis, en de individueele Leden van dien, ten aanzien der Lijf-Pensioenen, door diverse Steden binnen de Republiek, ten behoeve van dezelve respectivelijk geconstitueerd, zal insgelijks sedert den 23sten Mei 1802 met opheffing van alle empêchement derzelve ontvangst toegebracht, vrij en geconserveerd blijven.

Art. 17.

Voor het overige renuncieert Zijne Hoogheid specialijk van alle regt en aanspraak op een zeer aanzienlijk Kapitaal in Obligatien, behorende, met en benevens zekere Tiende en Huizen, tot het Fonds door Zijne

Hoogheid, reeds vele jaren uit zekere inkomsten aan Hoogstdenzelven, uit hoofde van zijne voormalige Digniteiten, competeerende, aangelegd, met oogmerk, om daaruit op te rigten een Opvoedings-Huis voor de Kinderen van Onder-Officieren, Soldaten en Matrozen, gestorven of gesneuveld in dienst van de Republiek der Vereenigde Provinciën, en welke Obligatiën, berust hebbende onder den Rentmeester van het Comptoir der Annaten in de gewezen Provincie van Utrecht, bij de Revolutie van den jare 1795 geraakt zijn in handen van het Bataafsch Gouvernement, dezelve afstaande aan de Bataafsche Republiek; en neemt het Gouvernement van de gemelde Republiek voor en ten behoeve van dezelve dien afstand aan, onder verbintenis om het Capitaal en inkomsten van hetzelfde Fonds te doen strekken: Eerstelijk tot onderhoud en opvoeding van ouderloze Wezen van Onder-Officieren, Soldaten en Matrozen, gestorven of gesneuveld in dienst van dezen Staat, het zij vóór, het zij na de Revolutie van den jare 1795; en voorts het overschot der revenuen van hetzelfde tot zoodanige eindens, als het Gouvernement der Bataafsche Republiek in der tijd tot nut en voordeel van den Militairen Stand in dezelve Republiek zal oirbaar vinden.

Art. 18.

Wijders renuncieeren nog Zijne Doorluchtigste Hoogheid de Heer Prins van Oranje en Nassau, Haare Koninglijke Hoogheid Mevrouw de Princes Hoogstdeszelfs Gemalin, Haare Doorluchtige Hoogheid Mevrouw de Erf-Princes van Brunswijk, Zijne Doorluchtige Hoog-

heid de Heer Erf-Prins van Oranje en Nassau, zoo voor zich zelven, als voor zijne Koninglijke Gemalinne, en zijne minderjarige Zonen de Prinsen Willem Frederik George Lodewijk en Willem Frederik Carel, de laatste als Erfgenaam van Wijlen Zijne Doorluchtige Hoogheid den Heere Prinse Willem George Frederik, van alle achterstallen der Lijf-Pensioenen, aan Hoogstdezelven gemaakt en besproken door de toenmalige Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, en door de Staten van diverse Provinciën en Steden in dezelve, sedert den laatsten betaaldag tot 23 Mei 1802, of met betrekking tot die van wijlen Zijne Doorluchtigste Hoogheid Willem George Frederik, hoogstloffelijker memorie, tot den dag van Hoogstdezelvs overlijden vervallen.

Art. 19.

Insgelijks renuncieeren de in het vorige Art. opgenoemde Leden van het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau niet alleen van de Interessen, maar ook van het Capitaal zelve van zoodanige Obligatien, Ordonnantien en Effecten, eene pecuniele waarde hebbende, hun bevorens aangekomen, en welke thans in handen van het Gouvernement der Bataafsche Republiek zijn, waaronder in het bijzonder begrepen zijn de achterstallige Appointementen, zoo ordinaire als extra ordinaire, welke aan Zijne Hoogheid en Hoogstdezelvs beide Zonen, ter zake der door hun te voren in deze Republiek bekleedde charges, tot den dag dat Hoogstdezelve gefungeerd hebben, nog zouden mogen compeeteeren, en de bereids deswegens geslagen Ordonnantien,

gelijk ook het Capitaal van, en de Uitdeelingen vervallen op het Aandeel, hetwelk Zijne Hoogheid bezeten heeft in de Amphioen-Societeit te Batavia.

Art. 20.

Nog renuncieeren de opgemelde Leden van het Doorluchtig Huis van de door hun gevorderde restitutie van alle andere Eigendommen, waarvan bij het meermaals aangehaalde Tractaat van 23 Mei 1802 niet uitdrukkelijk is gerencuncieerd, en mitsdien van zoodanige Goederen, waarvan de Bataafsche Republiek of nog in bezit is, of door gedane Verkoopingen een pecunieel provenu genoten heeft, als van Meubelen, Schilderijen, Boeken, Rariteiten, Naturalia, Wijnen, Rijtuigen en wat van dien aart meer zij: zijnde echter het Gouvernement der Bataafsche Republiek alzins genegen, om aan het Doorluchtig Huis, zulks begeerende, te doen restitueeren die Objecten, welke voor het Huis van eenige bijzondere waarde of prijs van affectie kunnen zijn, waaromtrent partijen Contractanten elkander nader in der minne zullen verstaan.

Art. 21.

Al verder renuncieert Zijne Hoogheid van de pretensie, welke hij vermeent heeft te kunnen formeeren tot het batig Saldo der Administratie, door of van wegen de Bataafsche Republiek gehouden, over zijne Domeinen en Grond-Eigendommen in het algemeen, tot den 23sten Mei 1802, datum van het te meermalen aangehaalde Tractaat.

Art. 22.

Hare Koninglijke Hoogheid Mevrouw de Princes van

Oranje en Nassau renuncieert ook bijzonder van het regt van Hypotheek en speciaal Verband door Hoogstdezelve gesustineerd op de nu afgestane Domeinen van Steenberg, IJsselstein en Zevenbergen, ter verzekering zoo van Hoogstderzelver Morgengave, met de daarop verschuldigde Interessen, als van Hoogstderzelver Douarie en jaarlijksche uitkering, bekend onder den naam van speldegeld.

Art. 23.

Eindelijk recuncieeren de bovengemelde Leden van het Doorluchtig Huis te zamen, en elk in 't bijzonder, in het algemeen, van alle verdere praetensien, welke door Hoogstdezelve reeds gemaakt zijn, of nog zouden kunnen gemaakt worden ten laste der Bataafsche Republiek en de respective Departementen van dezelve.

Art. 24.

Tot compensatie van alle de renunciatiën en afstanden in de voorige Artikelen vermeld, zal door de Bataafsche Republiek, aan Zijne Hoogheid den Prins van Oranje en Nassau, zoo voor zich zelven, als ten behoeven van alle de bovengemelde Leden van het Doorluchtig Huis, worden voldaan eene Som van vijf Miljoenen Guldens, te betalen op de navolgende wijze: zes weken na de ratificatie dezer Conventie, mits niet invallende voor den 15^{den} September aanstaande, zal worden betaald eene Som van Vijfmaal Honderdduizend Guldens in Contanten; voor de resteerende Vier Miljoenen en Vijfmaal Honderdduizend Guldens, zullen binnen drie maanden na de ratificatie dezer, of zoo veel eerder als mogelijk is, afgegeven worden Vierdui-

zend Vijfhonderd stuks Obligatien of Rescriptien, ten laste der Bataafsche Republiek, ieder groot Eenduizend Guldens Capitaal, in blanco, rentende $2\frac{1}{2}$ Percent 's jaars, geteekend door Thesaurier-Generaal en Raden van Financie, en door het Staats-Bewind bij onderteekening van den Algemeenen Secretaris geaggreëerd, alle voorzien met de noodige Coupons, tot den dag, dat dezelve zullen worden afgelost, en inhoudende, zoo wel de Obligatien, als de Coupons, de Clausul, dat dezelve terstond na derzelve vervalldag als contant geld, bij de voldoening van alle Lands lasten, zullen aangenomen worden. Telken half jare, waarvan het eerste half jaar gerekend zal worden verschenen te zijn op primo Julij 1805, zal door de Bataafsche Republiek, in mindering van de opgemelde Schuld, in Contanten worden afbetaald Tweemaalhonderd en Vijftigduizend Guldens, en zullen mitsdien de evengemelde Obligatien met derzelve Coupons zoodanig ingerigt worden, dat op primo Julij van den jare 1805 en op primo Januarij en op primo Julij van de jaren 1806, 1807, 1808, 1809, 1810, 1811, 1812, 1813 en primo Januarij 1814, telkens Tweehonderd en Vijftig derzelve zullen worden afgelost, en inmiddels de verschenen Coupons voldaan:

Art. 25.

Het Gouvernement der Bataafsche Republiek renuncieert wijders van zijne zijde aan zoodanige contractensien, als hetzelve gemeend heeft te kunnen vorderen van het Doorluchtig Huis, met name, van de restitutie van zeker Capitaal van Zevenmaal Hon-

derduizend Guldens, ten jare 1754 van de Provincie Holland opgenomen, met de daarop vervallene Interessen, van de voldoening van achterstallige Verpondingen der zoogenaamde Koningsgoederen, of Goederen afkomstig uit de Nalatenschap van Zijne Majesteit Willem den Derden, — van de teruggave van eenige Schulden voor het Huis van Oranje en Nassau, door of van wegen de Bataafsche Republiek na den jare 1795 betaald, en voorts in het algemeen van alle verdere praetensien, welke door de Bataafsche Republiek of eenig bijzonder Departement in dezelve, tot laste van het evengemelde Huis geformeerd zijn, of nog geformeerd zouden kunnen worden.

Art. 26.

Tengevolge dezer Conventie, zullen partijen Contractanten aan elkander ter goeder trouwe en zonder eenige achterhoudendheid, zoo dra mogelijk, en uiterlijk binnen den tijd van zes maanden, overgeven alle Documenten, Charters, Tituls, Registers, Boeken en Papieren, behorende tot het wederzijds bij deze Conventie aan elkander toegekende.

Art. 27.

Dientengevolge zal Zijne Doorluchtigste Hoogheid aan de Bataafsche Republiek doen extradecren alle de zoodanige Documenten, enz. welke, betrekking hebbende tot de thans aan dezelve Republiek afgestane Domeinen, Eigendommen of Goederen, of tot de particuliere beheering en administratie derzelve bij het vertrek van Zijne Hoogheid in den jare 1725 zijn getransporteerd geworden, zooverre dezelve als nog voorhanden

en te vinden zijn, specialijk daaronder begrepen de reële cautien, door sommige gewezen Comptabelen, ten behoeve van Zijne Hoogheid gesteld, ten einde de Bataafsche Republiek in staat te stellen met dezelve Comptabelen te liquideeren.

Art. 28.

Daarentegen zal het Gouvernement der Bataafsche Republiek aan het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau teruggeven zoodanige Documenten, enz. als boven gemeld zijn, welke betrekking hebbende tot de Duitsche Staten van het Vorstelijk Huis, of tot andere Eigendommen buiten de hiervoor afgestane, of tot Familiebelangens van hetzelfde Huis, in of na den jare 1795 in handen van het Gouvernement der Bataafsche Republiek geraakt zijn.

Art. 29.

Partijen Contractanten zullen wederzijds inroepen en verzoeken de Garantie van Zijne Majesteit den Keizer der Franschen en van Zijne Majesteit den Koning van Pruissen op dit jegenswoordig Tractaat, als een gevolg en supplement zijnde van het meergemeld Tractaat van den 23sten Mei 1802, tusschen de Fransche Republiek en Hoogstgedachte Zijne Majesteit den Koning van Pruissen aangegaan.

Art. 30.

Eindelijk zal deze Conventie geene kracht hebben, dan na dat dezelve door de wederzijdsche Hooge Contractanten zal zijn geratificeerd, zullende de ratificatien worden uitgewisseld alhier in den Haag, binnen den

tijd van vier weken, na het teekenen dezer, of zoo veel eerder als mogelijk is.

Ten oirconde dezes hebben wij Ondergeteekenden, Gevolmagtigden van het Staats-Bewind der Bataafsche Republiek, en wij Ondergeteekenden, Gevolmagtigden van het Doorluchtig Huis van Oranje en Nassau, uit krachte van onze respective Volmagten, dit Tractaat en Conventie gesloten, en daarvan twee eensluitende geteekend en onze Cachetten daarop gesteld.

Gedaan in den Haag, den eersten Augustus
Achtthienhonderd en Vier.

(Was, nevens vijf in rood lak opgedrukte Cachetten, geteekend)

C. G. HULTMAN.

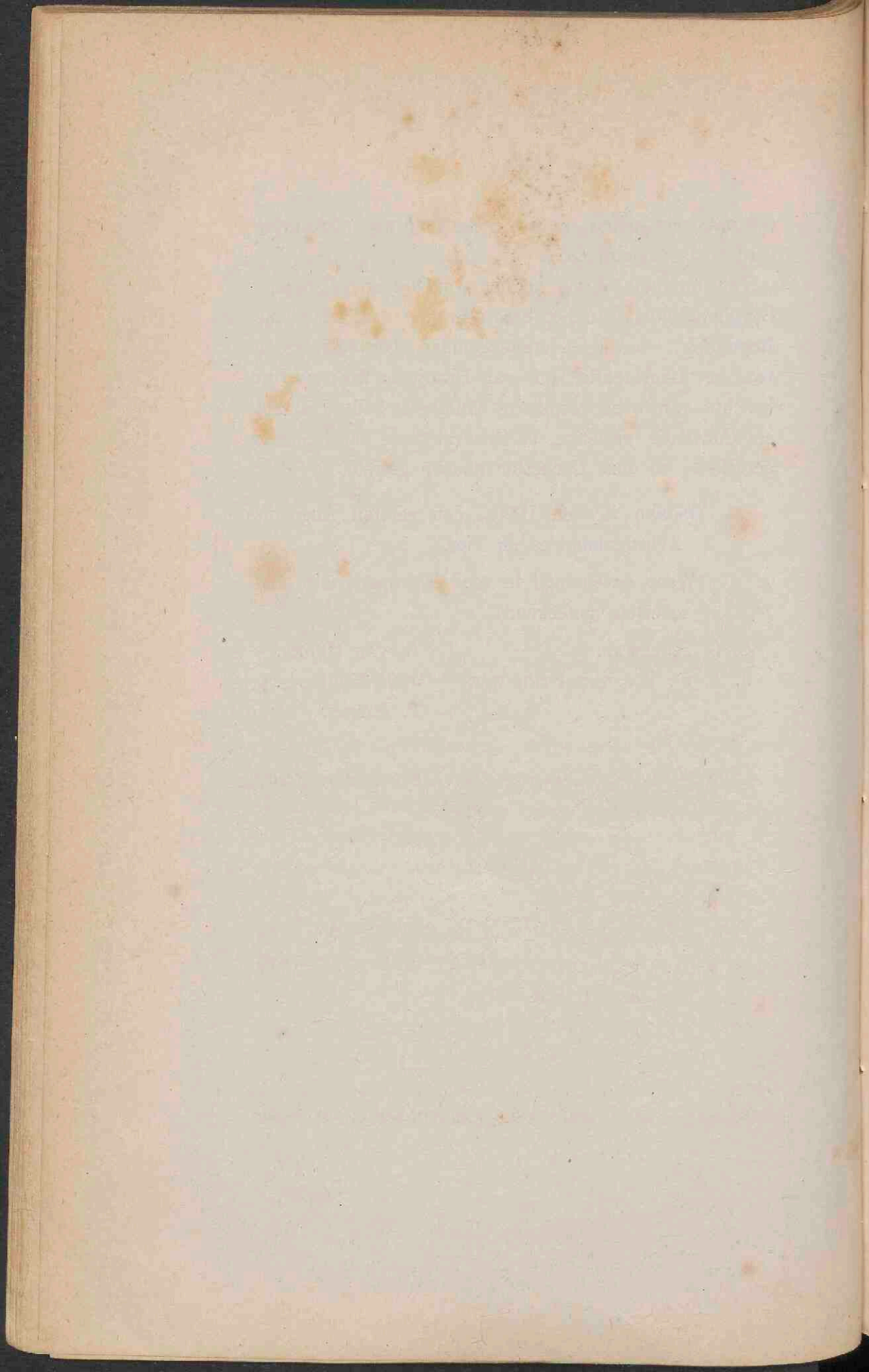
J. A. DE VOS VAN STEENWIJK.

R. VAN OLDEN.

J. P. FERRAND.

P. DAMEN.

STELLINGEN.

I.

Niet de betaling, maar wel de in solutum datio, ter benadeeling der overige schuldeischers, kan met de actio Pauliana vernietigd worden.

II.

De mora heeft niet ten gevolge dat de andere partij van de overeenkomst kan terugtreden.

III.

Er is geene tegenstrijdigheid tusschen L. 19 § 1 de cond. indebiti (12.6), L. 31 pr. Dg. de her. pet. (5.3) en L. 5 Cod. de her. pet. 3.31.

IV.

De echtgenoot, welke eene regtsvordering tot schei-

ding van tafel en bed heeft aangevangen, mag, ook wanneer die werd toegewezen, op grond van nieuwe oorzaken echtscheiding vragen.

V.

De vergunning, ingevolge het Koninklijk besluit van 31 Jan. 1824 (rakende de vergunning ter oprichting van sommige fabrieken en trafieken) is niet van invloed op de civiele acties der bureu.

VI.

Het voorregt van den verhuurder, vlg. art. 1188 B. W. strekt zich niet uit tot de goederen die verkocht zijn.

VII.

Dwaling is eene vereischte voor de *condictio indebiti*.

VIII.

Ter instelling van de *actio negotiorum gestorum* wordt bij den *negotiorum gestor* de *animus aliena negotia gerendi* vereischt.

IX.

Ten onregte beweren de 5 Advokaten dat de reeders door afstand zich kunnen bevrijden van het aannemen

der wissels, volg. art. 372 Wetb. van Kooph. op hen getrokken.

X.

De curator in het faillissement is bevoegd tot het instellen der Pauliana.

XI.

Art. 887 Wetb. van Kooph. moet de jure constituendo worden afgekeurd.

XII.

Het exploit, bedoeld in art. 4, n°. 7 Wetb. van Burgerl. Regtsvordering, moet in zijn geheel in het dagblad aangekondigd worden.

XIII.

Indien een beklagde in correctioneële- of politie-zaken niet verschijnt, moet altijd tegen hem verstek worden verleend, zonder dat de regter de reden van het niet-verschijnen vermag te onderzoeken.

XIV.

Tegen arglistige wegneming van visch uit een vijver (réservoir) is niet voorzien bij de Wet op de Jagt en

Visscherij van 13 Junij 1857, maar moet art. 16 der Wet van 29 Junij 1854 daarop worden toegepast.

XV.

Het is niet wenschelijk dat art. 415 C. P. worde afgeschaft, voor zooverre betreft de strafbepaling gesteld op het beletten van het te werk komen en blijven vóór of na zeker uur.

XVI.

Koning Willem III zoude zijn regt hebben kunnen doen gelden op een grooter inkomen dan hem bij de Wet van 1849 is toegekend geworden.

XVII.

Het is onvoegzaam het cijfer van de vermoedelijke opbrengst der Kroon-Domeinen jaarlijks in de Staten-Generaal ter sprake te brengen.

XVIII.

Het ware niet wenschelijk dat de schadeloosstelling, volgens art. 85 der Grondwet aan de Leden der Tweede Kamer verleend, verviel.

XIX.

De bepalingen vervat in het nieuwe ontwerp betref-

fende de schutterijen, naar luid van welk gehuwden van de schutterlijke dienst worden vrijgesteld, verdient afkeuring.

XX.

Door hare ambtenaren te laag te bezoldigen mis-
kent de Staat haar eigen belang.

XXI.

De bezwaren aan eene algemeene éénheid van munt
verbonden, maken de invoering daarvan niet wenschelijk.

XXII.

Het heffen van tolgelden moet als eene belasting
beschouwd worden. Deze belasting behoorde te wor-
den afgeschaft.

XXIII.

Bij de toenemende uitbreiding van het spoorwegnet
wordt het, hoe langer hoe wenschelijker dat de exploi-
tatie niet aan bijzondere maatschappijen wordt over-
gelaten, maar door den Staat zelve worde in handen
genomen.

THE HISTORY OF THE

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

... ..

ERRATA:

Pag. 167, Stelling 20, leze men aldus:

Door zijne ambtenaren te laag te bezoldigen, miskent de Staat zijn
eigen belang.

4312

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE PHYSICS DEPARTMENT

FOR THE YEAR 1912-1913

CHICAGO, ILL., 1913

PRINTED BY THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

1913

CHICAGO, ILL.

PHYSICS DEPARTMENT

REPORT OF THE PHYSICS DEPARTMENT

FOR THE YEAR 1912-1913

CHICAGO, ILL., 1913

PRINTED BY THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

1913

CHICAGO, ILL.